LOU ANDREAS-SALOMÉ

HENRIK IBSENS KVINDESKIKKELSER

AUTORISERET OVERSÆTTELSE VED **HULDA GARBORG**

MED ET FORORD AF ARNE GARBORG

KRISTIANIA OG KJØBENHAVN **ALB. CAMMERMEYERS FORLAG.** 1893

FR. G. KNUDTZONS BOGTRYKKERI, KJØBENHAVN.

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk, översatt från **Lou Andreas-Salomés (1861-1937)** *Henrik Ibsen's Frauen-gestalten nach seinen sechs Familien Dramen* 1892 av **Hulda Garborg** (1862-1934) med Förord av **Arne Garborg** (1851-1924), har digitaliserats februari 2009 av Nasjonalbiblioteket i Oslo och anpassats för Projekt Runeberg i augusti 2013 av Ralph E.

I

rvEN Bog, som hcr fremlægges, er ikke en „Kritik",

men en digterisk fortolkende Gjenfremstilling, gjennem hvilken de Ibsenske Skikkelser faar Liv paany samtidig med, at man virkelig lærer at forstaa dem.

Ialfald har jeg havt Udbytte af at læse Fru An-DREAS-SALOMft's Bog. Jeg syntes den gav mig Ibsen engang til; — oprigtig tait havde jeg i det senere begyndt at finde ham temmelig ufattelig.

Det særlige ved denne Fortolkning er, at den behandler hele den nyere Ibsenske Digtning — fra Nora til Hedda — i Sammenhæng. Det viser sig da. at disse Dramaer er at opfatte som en Cyklus, og at det først er gjennem denne som Helhed, at Digterens Livsopfatning træder frem. Hidtil har vi strævet med at forstaa hvert Drama for sig og er derved komne til de mest modstridende — eller til sletingen — Resultater.Til vor Forvirring bidrog vistnok ogsaa den Omstændighed, at vi siden „Gjengangere1^ Dage gjerne forestillede os, at Ibsen vilde være „Naturalist". Fru Andreas-Salome tager Manden for den han er og befatter sig ikke med Ismer. — fremlægger bare simpelthen den Tankeproces, der, mer eller mindre bevidst, maa have ligget til Grund for hele denne saa meget omstridte Serie af Kunstværker.

Forfatterinden, der ogsaa selv har optraadt digtende (Romanen: „Im Kampf um Gott" , er en af det moderne Tysklands aandfuldeste Kvinder, en mangeaarig Veninde af Digter-Tænkeren Friedrich Niktzschf., om hvem hun med det første sk;il udgive en Bog, der imødeses med særlig Interesse. Hendes skjonne, schwungvolle Tysk har ikke været let at gjengive i vort nøgterne, rationalistiske Sprog; jeg tror dog, man vil finde Oversættelsen passabel.

Kolbotnen, Juni l8<ß.

ARNE GARBORG. ET EVENTYR

TIL INDLEDNING."

er var engang et Loft. Lavt drog de skraanende

Vægge sig ned mod Gulvfjæiene, og Dagslyset maatte moisommeligt soge sig Vei gjennem Revner og spindelvævdækkcdc Taglugcr.

Men Gulvet var omhyggelig bestrøet med friskt Straa, og en Tønde fyldt med Vand var sat derind. Thi paa Loftet holdt Menneskene alle Slags Dyr fangne og vænnede dem ved Tugt og Pleie fra det frie Naturliv. Der kaglede Hons af alle Arter, Kropduer kurrede paa Tøndens Kant, og Tumlere flagrede omkring mellem deres Rugekasser under Tagværket. .Men dybt under i Straaet gjemte sig frygtsomme Kaniner bag en Del tørre Julegraner, som skulde forestille Skov, skjønt den sidste brogede Glittertraad fra forrige Jul maaske endnu heftede ved deres Grene.

1 en af de halvmørke Kroge stod en nyflettet Kurv, der var udstoppet med særlig Omhu. Thi den gjemte den fornemste af allp disse fangne Skabninger, — nemlig1-2 Henrik Ibsens Kvindeskikkelser.

en Vildand, altsaa en virkelig = vild Fugl«. Dog ikke alene den fornemste, men ogsaa den mest beklagelsesværdige af alle syntes den at være. Thi om dens Husfæller kanske aldrig saa villig fandt sig tilrette i denne kunstige Idyl, — en Vildfugl paa et Loft: det er dog vei nødvendigvis en Tragedie?

Til det Spørgsmaal gives der sex Svar og sex Historier.

Maaske er den vilde Fugl som ganske liden hjelpeløs Unge af Menneskene taget bort fra det moderlige Rede og puttet ind mellem Husdyrene, 1 fuldstændigt Ubekjendtskab til sin sande Natur og sit sande Hjem, altid forvænt og foretrukket, fornøier den sig harmløst paa sit Loft som i en stor, morsom Legestue. Hvad den der finder og ser, gjør vistnok for dens klare Vildfuglceinc ikke Indtryk af den virkelige Verden; men i sin kunstige Efterligning af denne tjener det dens barnlige Kræfter som, en velkommen Tumleplads fuld af broget Legetøi. Saa blir den langsomt fiyvedygtig. Men ve, naar den Aarstid er kommen, da Stormene rusker i Taglugerne, og da endelig et Vindstød river dem op med voldsom Kraft,, og der for den lille Vildand pludselig aabner sig Udsigt til Jord og Himmel! Med de förste strømmende Lys-bolger, der frit omskyller den, stiger der ogsaa op i den som en Erindring og en Erkjendelse. Med den förste fulde Luftstrøm, som bryder ind i det dumpe Loftkammer, bryder der ogsaa ind over den som en Hilsen og en Luftning fra et anet Fjerne, som Aandepust og Duft fra et Hjem, der ligger iangt ude over alle Byens Tage medEi Eventyr.

deres Røgdunst, — hoit oppe over alle Loft og Fængsler. Fndnu ved den ikke, hvor dens Hjem er, men at det ikke kan være her, det siger et uimodstaaeligt Instinkt, det siger den dybe, mægtige Længsel, som bydende tvinger dens unge Yinger til at brede sig. Og da sporger den ikke længer, om disse uøvede Vinger ogsaa formaar at bære den, og om der ogsaa fører en Vei gjennem det lysende, vinkende Fjerne foran den; da spørger den ikke længer efter, hvad der maatte blive igjen bag den af Nag og Græmmelse, efter de andres Vrede eller Tamhed; — den breder kun i Taushed Vingerne og Svæver ud i det ubekjendte, umaalelige — for at ombytte den store Legestue med et Alt.

Men maaske kommer der ikke noget saadant Lykketræf. Ingen Storm river op Portene til dens Fængsel, intet Vindstod trykker dem ind med voldsom Magt. Den voxer lii, lever, ældes og dør endelig hen, — altid paa det samme Loft. Ved omhyggelig Dressur har man lært den at anse de ormstukne Trævægge for uoverstigelige Skranker, Husdyrverdenens Tugt og Orden for uforanderlige Naturlove. Man lærer den at holde alt det, der kulisseagtigt er bygget op omkring den, for den store og eneste Virkelighed, udenfor hvilken der intet gives. Lidt efter lidt vænnet til at føie og underordne sig, bestræber den stakkels Vildand sig for at efterligne de tamme Skabninger i Lydighed og tilfreds Behag, for at blive Herre over de stærke, ivrige Vinger, som om Natten breder sig i underbare Drømme og utaalmodig

basker mod de morkne Vægskranker. Men hvormeget den end stræver og stræver, saa blir det forgjæves. Thi Budskabet fra Hjemmet, fra Vildnis og Frihed, trænger alligevel ind til den. Kommer det end ikke pludseligt, med Stormens befriende Magt, saa sniger det sig forstjaa-lent ind ved Hjælp af en altid tilbagevendende stille Budbærer. Det er Solstraalen, som bringer Bud. Ogsaa af Husdyrene blir denne Straale hver Dag længselsfuldt ventet, om ikke som Sendebud fra et skjønnere Fjerne, saa dog som en velkommen Forklarelse af deres Loftkarnmer-verdcn. Den alene formaar at kaste et skuffende Skimmer over alt det gamle Skrammel, at aflokke det morke Vand i Tønden lysende Reflexer. Endog i de graa Spindelvæv og i Støvskyerne formaar den at glimte op og flimre som i et Guldtraadvæv; ja selv over de hentorrende Juletrær gaar der i dens varme Lys som ei Foraar« blide Gjenskin.

Men en ganske anden Betydning har den for Vildanden. For den bringer Solstraalen ingen Forskjønnelse af det, som omgiver den. For Vildanden blir den derimod til en stor, skarp Klarhed, som afdækker den hele kullisse-agtige Skinverden i dens sande Væsen, til et ubønhørligt Lys, som hensynsløst og grelt glider hen over Loftets nøgne Usselhed og bærer sin triste Forklaring ind i de skjulteste Kroge, over hvilke Tusmørket hidtil hyllede sit skaanende Slør. Og af den dybe Forfærdelse og den dybe Længsél, med hvilken den stakkels Fangne følger Lys-straalen, forstaar den efterhvert, at disse Øine, som ser sig saa vredt og smertelig omkring, er Vildfugleoine, — klare, ubestikkelige, til Sol og Hoihed fodte Øine. Og den forstaar, at den lever i en Skinverden, og at denEt Eventyr. 5

sande, den virkelige Verden maa ligge der langt borte bag de blinde Ruder, hvorigjennem den skimter Straalerne fra den store Sol.

Og drømmeagtigt, i uklare, sitrende Omrids, stiger der op for den ligesom et Billede af denne Virkelighed, som en Brusen og Hvisken af fjerne Vand og Skove, som Vuggen af svævende Flugt under en vid, stille Himmel. Og efterhaanden vinder det anede Billede Klang og Farve og Saft og Lys, fremmanet gjennem Længselens og Fortvilelsens vilde Knergi, til det endelig staar næsten haandgribeligt for den, lofter sig til aandende Liv saa varmt <>g stærkt, at Kulisseverdnen omkring den synes at svinde hen som en væsenløs Spogelsetilværelse. Midt under sine Husfællers Kaglen og Snaddren, midt i Støvets og Fjælebodens usle Sneverhed, drømmer den sig i sit Inderste foicnei med Tuscudei af lyksalige Fiibaume, sum i del hjemlige Fjerne svæver hen over Jorden mod Sollyset uden Længsel eller Skranker.

Og hvem kan sige, om der ikke i denne Drøm og denne Erkjendelse ogsaa virkelig ligger en Befrielse lor den vilde Fugl, — en Forløsning, som hæver den ud over de tvingende Stængsler, medens den langsomt dor hen med de længselsfulde øine søgende rettede mod Solen, i stum Græmmelse, ensom sturende mellem de torre Julegraners triste Spøgelser.

Eller maaske har det været en Vildand, som slet ikke ugjerne bar sit livslange Fangenskab. Maaske halden under Jagten faat en Ladning Hagl under Vingerne,1-2

og er af den Grund kanhænde sunken tilbunds i Vandet, hvor den, indviklet i Tare og Tang, lod sig opspore at' den kloge Jagthund, der bragte den til dens Herre. I Begyndelsen fandt den vei Loftet med alle dets Husdyr besynderligt; men snart linder den blandt disse Husdyr en liden Kamerat fra den store Verden, — en liden Sangfugl, som villig og værgeløs havde ladet sig fange; thi den var blind. Vistnok blev Plankerummets usle Trang-hed ubekjendt for dens udslukte Øine, men alligevel sluttede den sig med instinktmæssig Hengivenhed til Vildfuglen, der kom fra Solskin og Frihed ligesom den selv; og krybende sammen paa Juletrærnes Grene synger den for den fremmede Kugl sine sodeste Sange.

.Men ogsaa Husdyrene anstrænger sig meget for at vise den vidtbereiste Fremmede sin Beundring, og de foler eig smigret, naar den nedlader sig til dom. Den faar den bedste Pleie og de saftigste Stykker, og sikkerlig er dette langt behageligere end selv ved Leilighed at blive udscct til en god Bid af Rovfuglene derude i Vildnisset. Vingelam og forskræmt ved de nylig udstaaede Frihedens Farer, vænner man sig let til et bekvemt Fængsel. Den

rigelige Kost og Mangel paa Bevægelse gjør fed og træg, og den træge Fedme lægger sig efterhaanden lammende og slovende over Sindet, dover trængsel. Uro og Virkelyst. 1 den tunge Luft blir den Lunge, som engang i rask Flugt aandede mod Stormen, kortpustet; og snart synker Flugten ned til honseagtig Flaksen. Intet andet end den lille Sangfugls sode Toner, der lokker og kvidrer mellem 1 lus-fuglenes Snadren, minder længer om det frie. vilde Naturliv. Vei stiger ogsaa hver Gang med disse Toner deEt Eventyr. 13

gamle Erindringsbilleder op. Men der følger ikke længer Smerte og Græmmelse med dem; de bliver til Tidsfordriv, til Fornoielse for dens fra alle Kanter opsmigrede Forfængelighed, der kan lege og prale med saa egne Folelser. Saa bryster den fangne Vildfugl sig, idet den breder sine lamskudte Vinger ud mod de støvede Ruder og viser de andre, hvordan den engang, fuld af Mod, trodsende Stormen, svævede hen under dragende Skyer. Og den foler derunder med Behag, at den i Virkeligheden sidder vei forvaret mellem godmodige Høns og Duer, at ingen anden Sky end den indslaaende R og af en fritstaaende Skorsten trækker hen over den, at intet andet Lyn blinker op om den end de fygende Gnister fra Nabokjøkkenets Komfürild.

Men blandt alle dem, som opbygger sig ved Vildandens Friheds-Komedie, er der en, som holder den spillede Frihedstrang for ægte. Den lille, blinde Sangfugl fjjger det for Alvor, at dens stakkels fangne Kamerat forgjæves bestræber sig for endnu engang at udfolde de skadeskudte Vinger til fri Flugt. Og i Trangen og Ønsket om at bistaa den, til atter at lære den, hvordan man strækker Vingerne og erobrer Friheden, forglemmer den sig, — glemmer sin egen hjelpeløse Blindhed, glemmer Skrankerne, som den aldrig har set, og, følende sig for, breder den sine Fjere, stiger opad, fortumler sig i det Mørke, som for den omgiver det gamle Skrammel, — og styrter til Jorden med brudte Vinger.

*

'é

Eller ogsaa er det Vildanden, som i det trange Fængsel frivillig styrter sig i Døden. Maaske nytter det den slet1-2

Henrik Ibsens Kvindeskikkelser.

ikke, at den fuldstændig har indlevet sig i, ja, at den endog selv sogte dette Fængsel. Denne Vildand er en dristig, overgiven Fugl, hvem det synes forlokkende at herske, at forsøge sin Lykke blandt disse svage, tæmmede Skabninger. Siden, naar den atter faar Lyst paa Friheden, skal den nok hjælpe sig ud igjen; den stoler i saa Henseende paa sit Næb og sine prøvede, øvede Kræfter. Og dens Forehavende lykkes over al Forventning. Dens overlegne Kraft skræmmer Tamdyrene; den trænger saa hensynsløst hver Hindring, hver Modstand tilside, at snart alt føier og boier sig. Om den Forvirring og Forstyrrelse i den vedtagne Ordning, som den derved anretter, bekymrer ikke Vildanden sig synderlig. Den bringer jo ved sin blotte Nærværelse en ganske ny Lov og Ret istedetfor den hidtil gjældende gode Orden, — den stærkeres Lov og Ret. De svagere kan jo ikke hævne sig paa den!

Men de hævner sig dog.

Vistnok ikke ved at sætte Magt mod Magt; paa det Punkt bliver den dem overlegen. De drager meget mer den vilde Fugl altid fastere til sig i Kjærlighed og Venskab. Men netop herigjennem nærmer sig den skjulte Fare. Vanilleisens Fare. Gjennem den kues det vilde af det tamme, og det stærkere smittes af det svækkede. Thi er end Vildanden en fri fadt Fugl, saa er den dog ikke en Rovfugl, der ser et Bytte i Tamdyrene. Med Rovfuglene levede den selv derude i Kamp, og den staar alle dem nærmere, der er skikkede for Tilslutning til Menneskets Vercjen. Altfor nær staar den dem; er i Slægt med dem og dette Slægtskab hjemfalden. Sikrere og uimodstaae-ligere end den kunde strækkes til Jorden med et Skud,Et Eventyr.

9

beseires den af det Baand, som forbinder den med de tamme Skabninger, — det er som en Slynge om dens Hals, der truer med langsomt at kvæle dens Kræfter.

Forlænge dvælede den allerede i den trykkende Sneverhed, i hvilken menneskelig Tugt og Herredom raader, og

hvor alle vilde Drifter udryddes og alle Regelbrud strengt maa straffes. Tanken paa Straf og Opsigt blir den med Tiden vant til; der forbinder sig endog en foruroligende Følelse med Erindringen om overskredne Forbud, begaaede Ugjerninger. Stille og hemmelig som en Tyv om Natten begynder Husdyrsamvittigheden at snige sig ind i den. Den stjæler sig som et Drag af Lindhed ind i det røveriske Mod, som en sky Frygt i den dristige Styrke. Den hæver sig langsomt ud af den tunge Dæmring, rullende sig sammen af den som et graat Spøgelse, — et uhyggeligt Gjenferd, som ængster og enervprer

Vildanden har »forædlet« sig, som Menneskene kalder det: men for den selv, den frifødte, vilde Skabning, er det kun, som var den bleven syg og trist, værgeløs og elendig.

Saa kan det da hænde, at den en Dag ser Menneskene smilende, ligesom i Haan, aabne for den et Tagvindu, uden at den vover at flyve ud. De ved, at dens Fængsel gjerne kan staa aabent: thi stærkere end ved ydre Baand er den bleven tagen tilfange ved det tammes Rædhed. Og saa glædede Menneskene sig, lig forfængelige Guder, over sin Skabnings Afhængighed. Men de glædede sig fortidligt. Thi en Vildfugl frigjør sig dog tilsidst, om det end bliver en anden Frihed, end den havde drømt om. Som den saaledes sidder der, smygende sig fuld af1-2

Henrik Ibsens Kvindeskikkelser.

Længsel tæt ind til det aabne Vindu, snart skuende op til lyse Høider som lokker, snart ængstelig seende sig om efter Loftets Spøgelser, — forvirres den pludselig. Fra Dybet dernede stiger noget som en Svimmelhed; den gribes langsomt deraf, saa uimodstaaelig; dybere og dybere boier den sig udover og styner saa ned paa Gaardens Brolægning.

Den finder i den frygtelige Modsigelse og Kamp mellem vildt og tamt, frit og bundent, Naturverden og Loftverden, ingen Losning, ingen Forsoning:

"Og naar den paa Gab tror ane Vinduet, som til Frihed bringer, dratter den med brudte Vinger, bums, ifra sin stængte Bane.«

Men maaske gives der dog en Losning, hvis bare ikke Vildanden har gjort sig helt fremmed for sine tamme Husfæller og ægget Loftets Aand mod sig til snedig Hævn. Naar den, selv from og skv, ikke i frækt Overmod, men maaske kun dreven af Nød og Uvidenhed, flygtede ind under det frelsende Tag. Den vidste ikke, at den ved saaledes en enkelt Gang at vige af fra Frihedens Vei, for altid, uigjenkaldeligt begav sig i Fængsel. Men neppe bliver dette den klart, før ogsaa Frihedstabets store Smene griber den, — vildt og mægtigt. Rastlos flagrer den fra Væg til Væg, tumlende og forskræmt, med vildt baskende Vinger; eller den kryber sammen i en halvmørk Krog i en Angst og Skræk, som om de snevre Skranker truede med hvert Øieblik at styrte ned over den og begrave den i sit Grus. Forgjæves soger Mennesker som Dyr at lindreEt Eventyr. 17

dens Hjemve, opbyder ah, som kunde forsone den med Opholdet hos dem. Den merker det neppe. Den ved knapt om, at den blir stelt og pleiet og elsket af dem;

— thi den er og blir fremmed og ensom iblandt dem. Forestillingen om at være fangen behersker den helt og adskiller den i dens store Forladthed og Sorg fra alt, som foregaar udenom den. Alligevel lader dens Herrer og Kamerater sig ikke krænke eller afskrække: altfor meget har den vilde Fugl med sit Tungsind indtaget dem ved sin fremmedartede Ynde, ved den Vildnissets og Frihedens Poesi, der hviler over den som et Trylleri, vinder den Hjerterne og vækker sympathiske Anelser hos alle om det Hjem derude, som den savner, og som jo engang, fra allerforst af, var deres alles Hjem,

— et forglemt, fjernt Vidunderland. I løsrevne, lokkende Billeder fremmaner den det altid paanv for dem, idet den martres af den fortærende Dragning mod det uopnaaelige, det uendelige, og af Skræk og Gru for Fangenskab og Skranker. Men Menneskene og Dyrene formaar ikke at se den dø i sin rastløse Længsel; Kjærligheden til den ulykkelige Fangne blir stærkere end Lysten til at beholde den, til at indvinde den som Medlem af Familien. Saa beslutter de at sige den Farvel og aabner frivillig og bedrøvet Vinduet for den. Men da sker endnu engang det Vidunderlige, Ubegribelige, — at den befriede Vildand ikke flyver bort.

Men heller ikke styrter den sig i Dybet.

Som om den løstes af en Troldom befries den for sin Længsel, saasnart den føier, at den frit kan røre Vingerne for at følge den. Thi kun Frygten for at være1-2

fangen drog den mod det Fjerne. Dens Flugttanker var ikke andet end den dunkle Angst for Bundetheden, Angsten hos den fribaarne Skabning, der aldrig kan bli hjemme under Trældom og Tvang. Idet Kjærligheden gjengav den Friheden, fordrev den Angsten, og Fangen saa af den opofrende Kjærüghedshandling, at det var den, som havde taget de tamme Kamerater tilfange, og at den nu tilhorte dem. Idet den med forundret Glæde erkjender dette, og foler, hvorledes den er voxet ind i deres Kjærlighed gjennem Frihedens og Vildnissets seirende Trylleri, forstaar den, at den ikke længer behøver at sky dem, at den frit tor modtage, hvad de saa længe forgjæves skjænkede og tilbød den, uden at den ænsede det: Beskyttelse, Fællesskab og Venskab. Nu vil den ikke længer ud i det Grænseløse, men kun, at de frivillig anerkjendt^ Grænser ingen tvingende Skranker længer skal være; ikke misbruge sine Vinger vil den, kun frit turde udfolde og røre dem: ikke bort fra Kameraterne vil den, men bli hos dem — frit, i Kjærlighed.

Maaske Menneskene, naar de beskjæmmede og lykkelige oplever dette, aldrig mer lukker sine Tagluger; de hugger nye store Vinduer i Væggene, saa Lys og Luft uhindret kan finde Vei, og Fuglene flyver ud og ind, som de lyster. Paa det at Loftet efterhvert maa bli fra et Fængsel til et Frihedens Asyl, — et Beskyttelsens Sted for alt det, som hjemløst llakker om under den vide Himmel. Et hegnende Ly for Forsoning og Formæling af tamt og vildt. Ligesom et stort, varmt Rede, liggende paa TagetEt Eventyr.

i Solskinnet som paa en Hoide, aabent og synligt lor alle, i Forbund med alle de utallige smaa Vildreder, som Skabningerne derude i Naturen i Flid og Frihed selv skaber. Thi et gives der, hvori selv den uroligste Vandre-lyst og Fjernlængsel dæmpes, hvor den frivillig begrænser sig og hviler ud fra sin stræbende Rastløshed, — det er den redebyggende Kjærlighed, — Hjemmet.

Hvilken Skabning kunde der vei gives, som blev udelukket fra ei saadant Samfund? Det maatte være en Fugl, der var fordømt til Hjemloshed blandt sine egne. En Fugl uden rigtig Vandrelængsel eller Fjernlængsel, fordi det skortede den paa den vild fødtes Mod, men ogsaa fuld af Modvilje mod Beskyttelsen og Freden blandt Kameraterne, fordi den ikke mindre manglede det tammes Modtagelighed og Mildsind. Udygtig saavel til Kamp mod det Bestaaende som til Samliv i gjensidig Hjelpsom hed maatte den for altid flakke om i kraftløs Uro, uden Blik for den vide Frihedens Verden derude: thi af al dens Sol og Skjønhed er den kun istand til at opfatte et faretruende, tomt Fjerne, men ogsaa uden Øie for den lille Verden omkring den; thi selv i det varmeste Kede ser den kun Trangheden. Ligesom Redebygningen, denne det vildes og tammes Drift at skabe sig sit Hjem, byder den imod, saa maatte den ogsaa mangle selve Livs-trangen. Derfor gives der for den ingen mulig Tilværelsesform i det Levendes og Skabendes Verden overhovedet, — ja ikke engang en Undvigelse fra denne kunde der længer gives for den. Det skulde da være, at den faldt i Menneskenes Hænder og saaledes befriede Livet fra den Overflødige: ved en rask Død for Jægerens Kugle.

v NORA.

Moe to:

Nora: .--Del er dog igrunden en Jubel,

dette fler, al gaa og verne paa dot vidunderlige.

(Anden Akt).

LICK for Julekvældenn Indbrud. I den nyudnævnte Bankdirektør Torvald Helmers varme, koselige Stue er Juletræet allerede opstillet. Broget glimter det fra alle sine Grene, og dets dybe, friske Gront forsvinder næsten

under al den Flitterstads, som bedækker det. Med sin barnlige Pragt af Guldpapir og Sukkertoi staar det der som forventningsfuldt, ikke skabt lbr den synkende Dags nøgterne Blik, som smilende betragter den brogede Fremtoning. Det venter paa Natten, for hvilken det har smykket sig saa godt det kunde. Allerede rader sig jo midt i Tant og Flitter Lys ved Lys, Forberedelser for den snart indbrydende Dunkelhed, Forjættelsen om, at den Stund er nær, da de alle skal flamme op i blændende Glans, - for at forklare og forvandle det glitrende Legetøi til straalende Julenats-Under.Nora.

'5

Lige for Julekvældens Indbrud, — del er Stemningen, ud af hvilken Noras hele indre Liv lader sig bygge op. Ikke biot kommer hun ved sin förste Optræden i Juletræets Følge, belæsset med endnu skjulte Julegaver, — over al hendes Kjæmpen og Drømmen ligger der som Julehaab og Julekvældsbelysning, som hemmelig Fest-pyntning og stille Giverglæde, en trøstig Forventning af Mørkets Indbrud og en barnlig Speiden efter det straalende Under.

Julen er Børnenes Fest, og Nora er et Barn. Det er det barnlige, som udgjør hendes Ynde, hendes Fare, hendes Skjæbne. Som eneste, forkjælet Datter af en let-livet Enkemand, der i hende mere saa sin muntreste Livsglæde end sin vigtigste Livsopgave, blev Nora voxen bare af Aar. Overgangen fra de sorgløse Pigedage til Livet i Ægteskab hui Jeifoi ikke foi hende væiel stort andet end en Flytning; — Flytningen fra en mindre Legestue til en større, og den eneste Forskjel mellem nu og før blir den, at hun efterhaanden — istedetfor sine tidligere livløse Born af Vox — desuden faar sig tre allerkjæreste, levende Dukker.

Og som den barnlige Leg, bringer hun ogsaa den barnlige Kjærlighed med ind i .Egteskabet: den Kjærlighed, som har udviklet sig i Forholdet mellem Far og Datter, — en ærbødig, inderlig, med store, troværdig beundrende Barneøine.

»Da jeg var hjemme, holdt jeg naturligvis mest af Papa. — — Men De kan vei skjønne, at det er med Torvald ligesom med Papa.«

Denne barnlige Uberørthed og Uerfarenhed lader1-2 Henrik Ibsens Kvindeskikkelser.

hende derfor ogsaa uden videre antage, at hendes Ægtefælle er Legemliggjørelsen af alt godt, høit og stort, ligesom Faderen i Barnets Øine var det. Og derfor maa Ægteskabet med ham synes hende som en overvættes Gave, den man taknemmelig og kritikløs bare har at modtage, som man modtager en hemmelighedsfuld, vidunderlig Tilskikkelse. Thi at den Mand, som hun tror hævet saa hoit over sig, ikke alene har nærmet sig hende med den hjemmefra kjendte faderlige Omsorg og Overbærenhed, men at han i frit Valg hæver hende op til sig som sin Hustru, gjør hende til ét med sig, — det er en Kjær-lighedsgave af en Storhed, som hun neppe formaar at fatte. Det er hende noget ubegribeligt, et Under, og saa tror hun paa det, som Bern tror paa Undre. Og i dette I nder vaagner for første Gang en nv egen Verden og Udvikling for hende, — en Ydmyghedens og Stolthedens Verden: den hensynsløse Hengivelse til Manden samtidig med den første Søgen og Forlangen efter sig selv og sit eget Værd. De første Rørelser af hendes slumrende Kraft vækkes; hun søger instinktmæssigt at komme til sig selv, for atter at kunne give sig bort, hengive sig; thi for hendes slumrende Væsen er i dunkle, anelsesfulde Drømme det sande Ægteskabs Under gaaet op.

Hvad der rører sig af den Slags hos hende bliver imidlertid foreløbig skjult og uforstaaet selv af hendes egen Følelse. Saa ligger der da som en ganske zart, usynlig, men fremtidsdygtig Kime i hende, hvilken hendes glade Sinds overmodig krusede Ranker og Blomster endnu dækker og dølger. Hun bliver staaende i sin lille snevert begrænsede Verden af Leg og Tant, — og kunNora.

'17

liøit og fjernt hvælver sig derover den Underhimmel, som hun ser op til. Men alligevel er det alene dette Stykke uudgrundeligt Himmelblaa, som hviler over alt, hvad hun haaber og tror, — det er det, som laaner alting det Skjær af Lys og Glæde, i hvilket hun ser Mennesker og Ting. Og jo hoiere det synes at hæve sig over Virkeligheden, jo tydeligere hun med Tiden foler, at Torvald Helmer i Grunden mer behandler hende som et

yndigt Barn end som en ham ligestillet Hustru, desto sikrere, mere troende og taalmodig ser hun op til sit Vidunderhaabs blaa Himmel. Jeg har nu,o siger hun tilslut, »ventet saa taalmodig i otte Aar: for, Herregud, jeg indsaa jo nok, at det vidunderlige ikke kommer saadan til Hverdags.«

Helmer aner intet af den Forventning, Nora gaar i. Intet ligger ham fjernere end Ønsket om en Forandring i deres Forhold; ikke i mindste Maade deler han hendes Trang til gjensidig Udfyldning af hinanden, til fælles Op-voxen mod fælles Storhed. Thi ligesom hun i sit inderste Væsen er forbleven barnlig, saa er han i sin tilfredse Selvbevidsthed helt igjennem voxen. Udviklings-længselen, Voxetrangen, som forlangende og troende griber udover sig selv, er en Barneglæde. For sin Person har han ikke Brug for sligt: thi den Værdighed og Vigtighed, som klæder ham saa godt, vilde da sprænges, som en Klædning, man voxer ud af. Men ogsaa hos Nora maa Trangen stækkes. Har han ikke netop udsøgt sig hende blandt Kvinderne med velberaad Hu, efter bestemt Maal og Plan; — netop som hun var vilde han have hende, netop saa uudviklet og uudvoxet som hun var, saa at hun nøiagtig skulde passe ind i det »Dukkehjem«, han førte hende ind i.1-2 Henrik Ibsens Kvindeskikkelser.

Thi som Noras Kjærlighed har hjemme i Undrenes Land, saa hører hans til i Dukkehjemmet. Den barnlige Kjærlighed vil se op til, stræbe op til den Elskede, ranke sig op om ham; uagtsomt falder derved Legetøiet og Dukken fra tidligere Dage fra den. Helmer, den selvtilfredse, selvbevidste »Voxne«, der ikke længer gjerne ser opover sig selv, — vælger i sin Kjærlighed netop et Legetøi, en Dukke til Underholdning for Fristunderne,, da han skal hvile fra sine vigtigere Beskjæftigelsen Han vælger et »Ekorn«, som kan gjöre morsomme Spring for ham, naar han kjeder sig, en »Lærke«, som kan kvidre hans Mismod bort, en »Slikmund«, som han kan gjøre glad med et Par Makroner, naar han engang er i Give-Lune. Fornoiet med sig selv og med hende siger han veltilfreds: — «jeg vilde ikke ønske dig anderledes end netop saaledes, som du er, min sode, lille Sanglærke!*

At det barnlige Væsen i sin Kjærlighed netop har fundet Drivkraften til en Udvikling, og at Livets Horisonter derved först rigtig aabner sig for det, straalende, underfulde, lige ind i Evighed og Uendelighed, — det er noget, som ikke let falder ham ind.

Hans velindhegnede Dukkehjem egner sig ikke for Kysteiser af den Art. Det maa forblive i den samme magelige Velordnethed, hvori han selv befinder sig, og kan ikke gjennem Kjærligheden opnaa nogen Udvidelse eller Hoining, bare Udsmykning. Nora ved Juletræet, pyntende det med broget Flitter, glad nynnende hen for sig, — er derfor ganske Billedet af den Nora, som Helmer elsker, og som han her tror ved sin sande Livsopgave. Og intet maner ham til at blive opmerksomNora.

'9

paa, at den Barnesang, hun kvidrer saadan hen for sig, paa hendes Læber gaar over til en stille Julehymne, og at det, der titter ud af hendes barnlige Fryd over Guldglitter og Stas, ikke er andet end den salige, frugtesløse Yenten paa selve Juleunderet, hvis Flammer kun Helmers Haand kan tænde for hende.

Nora ved ikke, at for dem betyder Kjærlighed og Skjønhed noget saa modsat som et forklarende Under over Hverdagslivet — og en Oppudsen og en Udsmykke n af selve Hverdagsligheden. Thi endnu ved hun ikke, at Helmers Glæde ved det muntre og skjønne tillige er en ordinær Naturs Sky for Kamp og Alvor, — for alt, hvorigjennem det æsthetiske Velbehag, med hvilket han nyder sig selv og Tilværelsen, kunde blive forstyrret. Ikke for intet vil den syge Husven, Doktor Rank, have sig Helmers Pleie og Omsorg ved sit Dødsleie frabedt: thi, siger han, Helmer »har en saa udpræget Modvilje mod alt, som er stygt, 'i

Og ikke for intet betyder det en Vending i Noras Skjæbne, da Helmer bliver flettet ind i hendes store Kamp; — thi det Syn, han i denne Kamp frembyder, er et saadant, at hendes Kjærlighed dør af det.

Den tilsyneladende moralske Strenghed, som gjør Helmer saa anset, hans Behov for at staa dadelløs, at holde sin Værdighed pletfri, — al denne Selvbeherskelse i det daglige Liv, har i Grunden sin Rod i det samme egoistiske Nydelsesstandpunkt. Bagom det hele viser sig bestandig den smaalige Menneskefrygt, Frygten for at komme i Konflikter. Men for Noras naive Dom, for hendes udiciplinerede Væsen og nedarvede Hang til Let-1-2

Henrik Ibsens Kvindeskikkelser.

sindighed og Ødselhed maa jo Helmers korrekte Holdning og strenge Samvittighedsfuldhed virke svært imponerende. Thi denne hans ydre Holdning gir hans behagelige Selvtilfredshed en ligesaa skuffende alvorlig, moralsk Mine, som i Nora det dybe Alvor, der slumrer paa Bunden af hendes Væsen, bestandig synes dulgt bag et muntert Barneansigt.

Mangen Gang fristes hun vistnok til at forstyrre Helmers lille, pene, forsigtige Korrekthedsverden med et strengelig forbudt: »Dod og Pine!« Og der behoves bare en tvingende Anledning for uvilkaarlig at bringe ogsaa hendes Handlinger i Strid med denne Korrekthed. Længe for deres Naturers sande, indre Forskjellighed aabenbarer sig for hende, spirer derfor den förste Konflikt frem af den meget mere overfladiske Forskjel mellem uerfarent Letsind og velbetænkt Strenghed.

Anledningen kommer med Hettners Sygdom. Der trænges Penge til en Reise: Nora lader sig i sin Uvidenhed forlede til at skrive sin Faders Navn paa en Yexel og falder derved i Hænderne paa en Smaabysagforer ved Navn Krogstad, der gjor i »alleslags Forretninger». Denne ubetænksomme Handling af et Barn, som man har ladet i Uvidenhed om de vigtigste og almindeligste Ting, forsvarer hun siden i Aarevis med en Mands Energi.

For den helbredede, hjemkomne Ægtefælle fortier hun de Forpligtelser, som hendes Handling har paalagt hende. Ganske alene paatager hun sig Summens Afbetaling. Under Paaskud af at låve Julepresenter sidder hun oppe om Natten med Afskrivningsarbeide; spøgende lader hun sig kalde en Slikmund, som sløser væk de Penge, hunNor,-r.

tigger sig til; i Virkeligheden sparer hun af alle Kræfter og indskrænker sine egne Behov til det mindst mulige, saa at Torvald og Børnene ikke skal savne noget for hendes Sorgers Skyld. De Omgaaelser af Sandheden, som derved hele Tiden blir uundgaaeligt, tar hun let; fra sin forsømte Opdragelse hjemme er hun saa vant til denslags, at de smaa Logne kommer hende paa Tungen saa let som Kvidder i Fuglenæb. Og trods alle de Vanskeligheder, hendes Stilling medfører, trods Savnene, som hendes Hang til Nydelse og Ødselhed gjør dobbelt følelige for hende, finder hun i sin alvorlige, ansvarsfulde Virksomhed en stor, særegen I.vkke.

»Det var næsten, som om jeg var en Mand!« siger hun. Det er hendes Kraft og hendes Selvstændighed, som langsomt vaagner og begynder at røre og udfolde sig og famle om i Market efter Befrielse. At hun i saadant Mørke ofte tager Feil af Midlerne til sin Udvikling, snubler og fortaber sig i et Net af Løgn, — deri kommer kun den förste, ubevidste Protest mod Far og Mand, — hvilke begge har holdt hende fast i Barnlighed og Uvidenhed — til Udtryk. Men til Bevidsthed kommer dette hende ikke; hun ønsker ingenlunde, at Helmer skal tage Notits af hendes vaagnende Selv; et fint, kvindeligt Instinkt siger hende, at hun for enhver Pris i hans Oine maa beholde den Tiltrækning, hun har havt — den naive Ynde overfor Manden som den stærkere, bedre, klogere. Og det er heller ikke Forstillelse, naar hun virkelig beholder den; thi hendes Kjærlighed og Beundring gjør hende i Forholdet til ham bestandig paany til det opadskuende Barn. Den Barnlighed, bag hvilken hun skjuler Mangt1-2

for de andre, er saaledes overfor Helmer ingen Maske, men den sande, ydmyge Kjærligheds Ansigt selv. I ren Forfærdelse afviser hun da ogsaa Fru Lindes Raad: at tilstaa alt for ham, — samtidig som hun ikke har kunnet afholde sig fra at betro Fru Linde selv sin Hemmelighed, for ikke længer at staa som den barnagtige Stakkel lige-overfor hende, den erfarne og dygtige.

— »For Himlens Skyld, hvor kan du tænke det!" siger Nora, »Torvald med sin mandige Selvfølelse; — hvor pinligt og ydmygende vilde det ikke være for ham at vide, at han skyldte mig noget! Det vilde ganske forrykke Forholdet mellem os; vort skjønne, lykkelige Hjem vilde ikke længer blive, hvad det nu er.»

Saa liden Trang har hun til at udspille sin vundne Selvstændighed som en Trumf imod ham, til at kunne bytte sin Sccn-op til ham med den ligestillede Kame-rats bene, dristige Blik. Med sin Drøm om det sande Ægteskab forstaar hun jo ikke en møisommelig tilkjæm-pet Jevnbyrdigheds Nøgternhed, men meget mer det ubegribelige

Kjærlighedens Under, som hæver hende op til ham, og som er saa meget vidunderligere, jo høiere han, Guden, staar over hende, Barnet. Kun forsaavidt tillægger hun sin Gjerning Værd, som den er et Værk af Kjærlighed. Dette udelukker ogsaa enhver Tanke om, at han tilsidst kunde være misfornoiet, eller endog indigneret over otte Aars hemmeligt Liv, hvis Indhold er sammenfattet i hendes Tilstaaelse: »Jeg har elsket dig over alt i Verdens Rige."

Ft Under lader sig ikke oparbeide eller erhverve. Det maa komme over én som Naade, Salighed, Poesi.Nora.

Men i intet viser Noras vaagnende Individualitets energiske Eiendommelighed og overvældende Fylde sig saa tydeligt som deri, at Længsel, Venten og Tro i hende alligevel maa omsætte sig i skabende Handlekraft. Hun lader det ikke blive med Julestemningen; Stemningen bliver for hende uvilkaarlig til et ivrigt, lykkeligt Arbeide paa Julegaven. Paa en Kjærlighedsgave for ham arbeider hun, naar hun søger at befri, at udvikle sig selv; hun vil jo kun naa dette for at kunne give det til ham. Og først dette gjør hende fuldkommen lykkelig og stolt; i denne Bevidsthed staar hun, det lille flittersmykkede, festlig tiistelte Juletræ, og venter paa det Mysterium, som skal omflamme og forklare hende.

Skarpt og nøgternt tegner sig mod al denne Julestemning og Juleglæde Billedet af hendes Ungdomsveninde, Fru Linde, Her ligner en Hverdag ved Siden af en Fest. Saadan en Hverdag, kold, glædeløs, har hele hendes Liv været, et uafladeligt Arbejde for det nødvendigste og groveste. Og ligesom enhver ydre Luxus, alt, som paa nogen Maade kunde undværes, af sig selv forbød sig for hende, saa har dette Liv ogsaa i hendes Indre beskaaret, undertrykt og afstumpet alt, som skulde strømme ud i Rigdommens Overflødighed og Fylde, alt, som ikke strengt skulde gaa op i praktisk Nyttighed og fornuftig Indsigt. Sin Ungdomskærlighed, den dengang retskafne Sagfører Krogstad, viser hun fra sig for at indgaa en Forbindelse, der gjør det muligt for hende at forsørge sin Moder og sine Brødre. Og da hendes Mand dør efter et trist, tomt Ægteskab uden at efterlade hende noget, ikke engang et Barn, »ikke engang en Sorg«, da byder hun1-2

Krogstad sin Haand paany, for at redde ham ud af hans Tilværelses Skibbrud. Endnu engang sanker hun sammen, ud af sit Hjertes Bitterhed og Forladthed, Resterne af den Rigdom, det engang besad, og i den lange trættende Arbeidsdag, som er hendes Liv, søger hun efter en sidste, beskeden Luxus, den, ikke ene og alene at skulle arbeide for sin egen kolde Nødtørft. Netop det, hvori Noras ægteskabelige Liv klinger ud, idet hun i besluttet Overbevisning erkjender »Pligterne mod sig selv», — netop det har for Fru Linde været mest tyngende af alt, det, hvorfra hun for enhver Pris vil befries. Og medens den største Bebreidelse, Nora senere finder mod Helmer, er den, at han har holdt hende udestængt fra Livet, fra dets Alvor og Erfaring, søger Fru Linde paa sin kolde, ensomme Livsvandring efter en, om end nok saa beskeden, Beskyttelse mod Tilværelsens Kampe, en sidste Tilflugt for sin Kjærlighed og Ømhed. Granen i den vinterlige Skov, forglemt og forladt, alene med Stormene, drømmer ikke om Julelys og Juleunder; den ved, hvad det vil sige at fryse derude, og den vil intet andet end at blive løst fra sin Tilværelses Hensigtsløshed, — at nyttiggjøres for andre, skaffe andre Glæde og Varme, en god Ovnsvarmes Hygge og Behag, siden det nu ikke kan blive nogen Juleherlighed.

I det Øieblik, da Fru Linde ser sin Ungdomsven Krogstad igjen, staar denne netop i Begreb med at benytte Noras Yexelforfalskning overfor Helmer, der har taget fra ham hans lille Post. Kun Fortvivlelsen driver Krogstad til dette Skridt: for sine Børns Skyld er han nødt til at værge den Plads, han atter møisommeligtNora.

har tilkjæmpet sig i Samfundet. Derfor over Fru Lindes Beslutning om at forene sig med ham og være Moder for hans Bern, en forædlende, mildnende Indflydelse paa ham. Den Rigdom paa Tro og Venskab, som saa uventet skjænkes ham, vækker gode og alvorlige Forsætter i ham, mens hans Ven Helmer strax efter overfor Noras store Kjærlighed og Tro viser sig som en selvgod Kryster, som en Stymper, hvem det kun er om at gjøre at bevare sin Anseelse i Samfundet. I det glade Ønske om atter at blive den Elskede værdig staar Krogstad ligesaa høit over

Helmer, som Fru Linde i sin for-staaelsesfulde Taalmodighed og erfarne Godhed og Modenhed staar over Nora. Derfor begynder med Fru Lindes Ord: »Vi to trænger til hinanden," et virkeligt Ægteskab, trods al Kamp med I-fuldkommenheder, mens Nora maa se sit Ægteskabs Drøm, Troen paa sin Mands Fuldkommenhed, styrte sammen.

Krogstads Trusel om at sige hendes Mand alt, lade ham vide, at Fru Bankdirektør Helmer har gjort sig skyldig i den samme Forbrydelse, for hvilken han, Krogstad, i sin Tid udstedtes af Samfundet, aabner første Gang Noras Øine for den Fare, hvori hun svæver. Hun begriber nu, at hun ligeoverfor den herskende Lov er en Skyldig. Men endnu mere forfærdet bliver hun ved at høre sin Mands Dom over Mennesker som Krogstad. Noras Angst for sin Hemmelighed, der nu ikke længer er hendes Hjertes Stolthed, men begynder at blive hende en Byrde paa Samvittigheden, stiger nu til det høieste. Hun opbyder alt for at formaa Helmer til at gjenindsætte Krogstad i hans Post. Forgjæves. Men idet hendes1-2

Mand uvillig afviser hende, giver han hende uvilkaarlig et Indblik i de egentlige Motiver lbr sin Ubønhørlighed. Overrasket ser hun, at den væsentligste Grund ingenlunde er moralsk Forargelse; — Krogstads moralske Brøst kunde han »i Nødsfald overse«, indrømmer han. Men skal det nu rygtes, at den nye Bankdirektør har »ladet sig ombestemme af sin Kone?«

Og saa er Krogstad desværre et gammelt, overilet Ungdomsbekjendtskab, noget som »dette taktløse Menneske slet ikke lægger Skjul paa.« — "Jeg forsikrer dig,« siger Helmer, »det er mig høist pinligt.«

Nora svarer med store, vantro Øine: »Torvald, alt

dette mener du ikke noget med. —--Nei for dette

er jo bare smaalige Hensyn!«

Det er det første, forbausede Indblik hun faar i hans egenrlige Karakter, og derte RI ile trænger for et Øiehlik dybt ind i den Sky af Selvbehagelighed, hyllet i hvilken han, lig et høiere Væsen, svævede over hende.

Men hun er i denne Tid formeget trykket af Fare og Angst til, at denne første Skuffelse over Helmer kan blive til bevidst Fjernhedsfolelse.

Endnu et sidste Forsøg gjør hun paa at redde sig; — Dr. Rank har jo Penge.

Men deri Underhandling, hun i en Skumringstime har begyndt med ham, aflokker den syge Husven en Tilstaaelse, som tilintetgjør hendes Plan. Det er Nora helt og holdent, slig som hun optræder i denne Samtale: ubetænksom, barnlig, og tillige med den modne Kvindes line Takt og Instinkt; - letsindig, istand til Logn, endog til lidt Koketteri, og alligevel ren lige tilNom.

Rødderne af sit Væsen: — uopdragen, men fuld af de ædleste naturlige Anlæg for Selvopdragelse. -Med dette sidste mislykkede Forsøg ophorer al hendes Nolen og Vaklen; hun tager sin Beslutning. uDu skal intet forhindre,« siger hun til Fru Linde. Hun ved, at hun nu staar foran det afgjørende: Helmer vil faa alt at vide, og hun er fortabt. Men hun ved ogsaa, hvad der samtidig maa ske, — det vidunderlige, Aabenbarelsen af hans Kjærlighed, som vil tage alt paa sig, gaa i hendes Sted, — en Kjærlighed, ikke længer til det legende, yndige Barn, men til Hustruen, — til sin Hustru, som har ofret sig for ham, og lbr hvem han nu vil ofre sig igjen.

Natten bryder ind; Dagens Glans og Glitter slukner; det første Mørke er indtraadt, det straalende Juleunder er nær. At tvile paa det var jo at tvile paa Helmer og paa han» Kjærlighed. Thi hvad der end kan være strafbart for Menneskenes ubegribelige, uforstaaelige Love —: han maa jo tage det, hun har gjort, for hvad det virkelig var. Og hvad der for Fremmedes Dom kan se ud som Løgn og Bedrag —; han maa jo vide, at det bare var Barnets lyksalige Hemmelighed, naar det for-stjaalent arbeidede paa Julegaverne og nu utaalmodigt venter paa sit Juletræ.

Men hun vil ikke modtage hans Offer: for hendes Skyld skal han ikke lide. Hun vil selv til det sidste bære Følgerne af sin Handling, liste sig ud af hans Liv, og ved sin Død bevise hans Uskyldighed. Endog Tanken paa Børnene hindrer hende ikke; det er hende smertelig-trøstefuldt at vide, at disse i hendes gamle, trohengivne Barnepige vil faa en bedre Mor end hun selv kunde1-2

Henrik Ibsens Kvindeskikkelser.

være for dem. Thi hun ved sig ikke fremfor alt Mor; — hun foler endnu ikke som Mor, ja maaske ikke engang som Hustru; — hun føier som Forlovet, som den, der først venter det sande Ægteskab. Først naar hun gjennem dette ser sit Liv kronet og fuldendt, vil hun lære at betragte et saadant Ægteskabs Frugt som sin udelukkende, eneste Opgave.

Derfor formaar Tanken paa Helmer i dette Øieblik at overvinde Tanken paa Børnene. Hun er istand til som en Helt at vende sig bort, netop som hun tror at staa foran det sikre Under, — da hun, som et Barn gjennem Sprækken i Doren til Julestuen, allerede ser Glimtene af de første Lys. Og alligevel, trods Angst, Fare og Forsagelse, trænger den Tilstaaelse sig frem gjennem hendes Livs største, dødeligste Kamp: »det er dog i Grunden cn Jubel, dctcc her, at gaa og vente pau det vidunderlige,« det hun jo dog ikke skal se. Kun den Nora, som i et saadant Øieblik finder et saadant Ord, besidder Kraften og Retten til en saadan Idealismens Forvovenhed som den, ud af hvilken hendes haarde, sandfærdige, hellige og dristige Slutningsord er talte.

I betegnende Kontrast til sin Stemnings Storhed er hun netop beskjæftiget med Forberedelser til et Maskebal, da det skjæbnesvangre Brev falder i Brevkassen; og med en Prøvedans paa en Tarantella søger hun at afvende Helmers Opmerksomhed fra Brevet.

I Bestræbelsen for at synes frimodig udarter Noras sædvanlige Munterhed i løssluppen, febrilsk Vildhed. Det, hun er optaget af, har revet hende saa langt ud af al Barnagtighed og Leg, at hun nu kun skjuler sig underA'ora.

denne Maske som under en pinlig Forklædning. Saa munder hendes Ægteskab med Helmer ud i det unaturlige, næsten vilde Skuespil med den indstuderede Dans, som han ser paa med harmløs Fornoielse. Intet lader ham ane, at denne sidste Ynde og Barnlighed bare er et Smykke, en grænseløs Kjærlighed endnu en eneste Gang lader hende tage paa sig for ham, mens i det Stille det morke Gevandt for en lang Vandring allerede ligger færdigt.

Helmer ser kun denne Kjærligheds Skjønhed, som den berusende hviler over hende i denne tause Afsked, og da han vender hjem med hende fra Ballet, oplivet af Champagnen, betages han af Henrykkelse over sin Hustru. De Ord, med hvilke han skildrer denne Henrykkelse, er det fuldkomne Udtryk, saavel for den Poesi, der strømmer ham imøde fra hende, som for hans Karakters Ubetydelighed, der intet dybere ved at vinde ud af en saadan Kjærlighed end en henrivende Dekoration for sin behagelige Tilværelse. 1 Ienrykkelse og Kjærlighed fordunster da ogsaa ligesaa pludselig som en Champagnerus; Brevet er i hans Hænder. Angsten for Følgerne af Noras Handling, Følgerne for ham selv og hans Stilling, griber ham med Skræk; saa overfuser han hende med Vrede, Forhaanelser, rasende Udbrud og viser hende for altid ud af sit Hjerte, om end for Skinnets og Folks Skyld ikke ud af sit Hus.

Over Nora styrter aking sammen. Taus og forstenet staar hun foran ham. Hvad alle den sidste Tids Sorger og Erfaringer ikke har kunnet lære hende, det fuldbyrdes nu i et Øieblik: hun ser pludselig Livet som det er,1-2 Henrik Ibsens Kvindeskikkelser.

som det staar for hende i et almindeligt, af Frygt og Kgenkjærlighed forpint Menneskes Skikkelse. I ham koncentrerede sig jo hele hendes Liv og alle hendes Tanker, i ham fik det sin Sandhed og sin Mening; — kun ved ham kunde det vanhelliges og odelægges. Er hun end i Stilhed voxet nok saa meget opad mod denne Stund i Modenhed og Erfaring: hendes barnlige Hjerte blev dog paa Bunden fuldt af Tro, hendes Liv paa Bunden opfyldt af Undertanken. Var end alt andet, al Selvstændighed, al Udvikling noksaa godt forberedt i hende: først i dette ene, nye ligger hendes Emancipation.

Da, under hendes Taushed og midt i Helmers Vrede og Angstudbrud, kommer Krogstads andet Brev, ledsaget af Gjældsbeviset, skrevet i den bløde Stemning, hvori hans uventede Lykke har sat ham.

»Jeg er reddet!» er Helmers første Udbrud; »Nora, jeg er reddet!«

Og jeg?« sporger hun stille.

Ja, hun er naturligvis ogsaa reddet. Nu forst falder hun og hendes Stilling ham atter ind. Og nu ser han alt i et andet Lys. Som med et Slag er al moralsk Indignation borte; han tænker med Medlidenhed paa de Kampe, hun maa have udstaaet, og forsikrer hende om sin Tilgivelse. Ja, han finder hende dobbelt rørende i sin Uerfarenhed og Hjelpeløshed og forsikrer hende høi-tideligen, at denne Svaghed gjør hende saa meget kjærere for ham, fordi han jo nu saa meget mere maa være hendes Støtte og Kraft.

Nora synes, hun er bleven som en liden Skjødehund, der prygles og atter tages til Naade, — en Dukke, somMora.

man kaster væk for i et nyt Legelune atter at gribe efter den. Som et Lyn gjennemsitrer det hende, at hun hele sit Liv har været et saadant Legetøi, og at hun har nedværdiget sig til at ville behage som saadant. Noget nyt, grænseløst fuldbyrdes i hende. Hele hendes langsomt vaagnede Kraft og Selvstændighed, alt hvad hun ivrigt og ydmygt havde samlet dl en Gave, sin Kjærligheds-gave, hele hendes indre Menneske - , voxer sig stort og kjæmper sig løs fra denne Kjærlighed i en uhyre Protest. Og efter at have frigjort sig, blir hun et nyt, fremmed, stolt og stærkt Menneske; hun, som netop knælede med hele sit Aræsen i grænseløs Hengivelse, staar nu rank og fri, som en, der ikke lader sig skuffe eller kujonere, men med Magt sprenger sine Lænker.

Og det, som overvældende, taust, fuldbyrdedes i hende, blir nu til Ord. Som det vækkede, frigjorte Menneske træder hun frem for Helmer og forkynder ham sin Frihed, — ligefrem, klart og aabent, endnu lige barnagtig og naiv ligeoverfor den praktiske, erfarne Forstands Indvendinger, — men med hin ubestikkelige, ret fremadskuende, storslagne Naivitet, som gaar lige til det inderste i Tingene.

Og Helmer føier, at det er Alvor. Hans Indvendinger og Bebreidelser viger lidt efter lidt for den dybe Forbauselse, med hvilken han ser Nora staa der foran sig, — en fremmed, ufattelig Aabenbarelse, for ham uden enhver Sammenhæng med hans lille barnlige Nora fra før. En svær, frygtelig Gaade, hvis eneste mulige Løsning endelig gaar op for ham med det smertelige Udraab:1-2

Henrik Ibsens Kvindeskikkelser.

»Saa er kun en Forklaring mulig: Du elsker mig ikke længer«.

Nei, hun elsker ham ikke længer. Hun har igrunden aldrig elsket ham, men en anden, en ganske anden end han nogensinde har været. Han er for hende en fremmed Mand, under hvis Tag hun ikke kan blive. Hun har heller aldrig været lykkelig under dette Tag: »bare lystig«, og naar hun nu ser tilbage paa deres Ægteskab, staar det for hende, som om hun hos ham har levet som »et fattigt Menneske^, »fra Haanden i Munden«. I Savn har hun levet: det, som har været hendes egentlige indre Liv, har hun saavidt fristet hemmelig og forstjaalent i Usandhed og Forstillelse. Men hvorledes turde man forføie over hendes indre Liv, for hun selv eiede det fuldt og bevidst. Hvorledes turde man give hende til en anden, før man gav hende til sig selv. Hvorledes kunde man tillade, at hun blev Mor og fødte Børn, for Mennesket i hende selv var født, løst af Barnlighedens Hylle? Før de begge var blevne hele, fuldt udviklede Mennesker, hvorledes kunde de vide, om begges Udvikling vilde ende i et fælles Maal? Hvordan kunde man vide, om de uløseligt vilde smelte sammen, om de i sit dybeste Væsen vilde blive Mennesker af samme Aand? Om for dem det høieste var muligt, det sjeldneste, Menneskehedens Kroning: »ei sandt Ægteskab»?

Nora formaar ikke at leve i en Kjærlighed og et Ægteskab saadant som Fru Lindes, — fuldt af Fornuft, Vane, Forsagelse og nøgtern Pligtopfyldelse: et Ægteskab og en Kjærlighed uden Under. Hvad Livet har berovet Fru Lindes indre Menneske af ideale Rigdomme,A'or.i.

det lever endnu i Nora i hele sin hellige Overflod. Hid-ril har hun selv ikke vidst synderlig Rede paa, om det var Idealer, som fyldte hendes Naturs Dyb; thi de levede endnu uadskillelig forenet med hendes Lege og Drømme, —. i lykkeligt Samfund, som Børn omgaaes med Engle. Et Barn antager uden videre, at dets gode Skytsengel vaa-ger over det, bevarer dets lille Fod fra at snuble og dets Slummer fra Forstyrrelse, uden at det behover at se

sig omkring efter den. Men saa kom de haarde Tilskikkelser over hende; ingen god Skytsaand bevarede hendes Fod, da den gik paa farefulde Veie, ingen befriede hendes Slummer fra den hæslige Opvaagnen til nøgtern, hverdagslig og simpel Virkelighed. For förste Gang falder Ideal og Virkelighed gabende fra hinanden. Og for förste Gang prøves det, om hendes Drømme og Haab kun har været Børneleg, eller om det har været Eventyrdækket om kamp- og livsdygtige Idealer. For nylig var endnu alting ubekymret, sorgløs Tro; nu staar pludselig alt i Tvil. For nylig var endnu det vidunderligste selv-lbrstaaeligt; — nu synes alt, selv det visseste og sikreste, man har lært hende, ufatteligt og forvirret.

I et saadant Øieblik vilde et Barn hjelpeløst gribe efter den Voxnes Haand for at lade sig lede og vise tilrette; men den Barnlighed, som ikke var andet end det dybe Barnesind for Livets Idealer, hæver sig da ligesaa raskt og bestemt til stærk, virkelig Manddomskraft. Den første afgjørende Uoverensstemmelse er derfor saa langt fra at beseire Nora eller bestemme hende til et fredeligt Forlig, at den meget mere virker paa hende som et Krigsraab. Hvad der for knælede i hende i troende34

Hengivelse reiser sig i nyt Mod; det, der for omgav hende som en barnlig \nde, hærdes pludselig tii blinkende Rustning og Vaaben. Alt hos hende blir Forsvarskraft og Tapperhed. Hun har forstaaet, at det høieste i Livet, Underet, ikke kommer saa selvfølgeligt som Feen i Eventyret for at løse den forhexede Tilværelse, — men at det maa erobres. Nu vei, hun vil gaa og forsøge, om hun maaske kan erobre det. Thi den underløse Hverdagsiighed kan hun ikke tage for god; hun maa se den oplyst og forklaret af det festlige, høie, som Barnet sit Juletræ. Hele hendes Emancipation, hele hendes Krav paa selvstændig Udvikling og Kraft, gjaldt jo dette Behov, var jo i sin dybeste Grund intet andet end Begjæret efter at knæle for noget stort, vidunderligt, efter at give sig hen, faa Lov til at være Barn. Altid har det været dette Barnesind, som har manet Menneskene stærkest til Selvstændighed, naar dets høieste Tanke om Livet kom i Kamp og Konflikt med dets neddragende Hverdagslighed.

Saa forlader vi Nora ved Indgangen til det Fremmede og Ukjendte, der dunkelt ruller sig op for hende; vi forlader hende med Vandringsstaven i Haanden. Endnn er der intet, som siger hende, om hun vil finde Veien gjennem Mørket, om hun vil naa sit Maal. Det »Vidunderlige« er jo nu ikke længer den blaa Himmel, som hun tillidsfuldt følte sig omsluttet af; den er nu saa høit over hende, at en uendelig Kløft synes at skille den fra den Jord, hvor hun forladt og forvirret staar tilbage. Kun fjernt, fjernt, i den yderste Horisont af det uoverskuelige Ode, lig en smal Streg, i hvilken Himmel og Jord under-Nora.

'35

bart forenes for Menneskeblikket, — svæver der et Forjættelsens og Forsoningens Billede for hende, maaske kun for at vige længer og længer bort for hvert Skridt, hun nærmer sig, altid lige uopnaaeligt for hende, — ligesom alle vore Idealer forvandler sig og stiger med vor egen Udvikling, og ligesom vor V andring mod Idealerne — mod den forsonende Himmellinje i Horisonten altid bliver en Vandring i Uendelighed.

I det freidige Mod og den Tro, som trods alt besjæler hende, ligger den Overlegenhed og seirrige Magt, med hvilken Nora betvinger sin Mand. Et saadant Barnesinds Mandighed og Stridbarhed er det, hans Erfaring og Fornuft lidt efter lidt strækker Vaaben for. Ud af hans Selvbevidsthed og hans Selvbehag stiger det underligt op i ham som en hemmelighedsfuld Magt, for hvilken lian maa bøie sig. Han, som med overlegen Overbærenhed har set ned paa sin lille Nora, finder overfor hendes barnlige Idealismes naive Dristighed tilslut kun det ydmyge Løfte: »Jeg har Kraft til at blive en anden.«

Det er ham, som om Barnet i ham efter en lang tung Sovn endnu engang er vakt, — Barnet, som endnu kan vorde, som endnu kjender et Blik udover sig selv, og som ubekymret for al Værdighed og Holdning begjærlig strækker sig for at blive større, Barnet, som endnu ser et Under svæve over sin egen Fortræffelighed og strax med straalende Øine kjækt hæver begge sine Barnehænder op mod det. Men kun langsomt vaagner det i ham. Ikke med Noras overbeviste, freidige Kraft, men nølende, hjelpeløst, — saaledes som det maa vaagne i en Menneskeaand, der tror sig altfor voxen, og hvis Sjæl1-2

nu, forvirret, usikker og i dunkel Smerte begynder at søge efter sin tabte Barnlighed.

Derfor er der heller ikke endnu nogen Kraft i hans Forsøg paa at holde Nora tilbage eller at binde hende til sig. Han maa hore Døren falde i Laas efter hende. Dog vender han sig heller ikke fra hende i Fortvilelse. Stirrende efter hende med store Øine sidder han der, taus, fordybet i sig selv. For förste Gang forsvinder alt det omkring ham, som hidtil fyldte ham med hverdagslige Sorger og Glæder, — for første Gang forsvinder hele hans forrige Verden for ham. For første Gang forstummer al dens Larm og Liv i en dyb lydløs Stilhed, og sagte, sagte, i drømmeagtigt Trylleri, stiger Noras Verden op omkring ham. Fra alle Kroge og Vinkler i det forladte Værelse, fra hele hans kolde Ensomhed, synes det at samle sig om ham som gamle, glemte Barneeventyr, som barnlige, legende Aandeskik-kelser, alle hine Skikkelser, mellem hvilke han har levet saalænge, blandt hvilke han har ført hele sit Ægteskab, uden at have set noget dybere i dem end Leg og Muntration, — uden nogensinde at have bemerket, at de paa deres smaa Skuldre bar Vinger, og kun tog ind hos ham for at løfte ham ud af hans trange Dukkehjem, - løfte ham op i den blaa Barnehimmel, op i det — Vidunderlige. FRU ALVING.

Möttö:

i:ru Alving: »Nu ser jeg Sammenhængen.

--Og nu kan jeg tale.--Jeg

baade kan og vil lale. Og endda skat der ingen Idealer falde.'

(Anden Ak!.)

TTk- i Het uVirlnnderligen tillig/» (lel nnpn.mplige og nhc-

' stemte indbefattet, saa aabnes derigjennem ogsaa ubegrænsede Muligheder, uendelige Perspektiver. Er det en Kamp og ingen Seir, Nora gaar imøde, saa tager hun dog Kampen op, stærk og ung, ligesom i gylden Rustning. Og er der end Smerte i Skilsmissen, saa er det dog ikke bare resigneret Sorg over et tabt Ideal, men tillige en energisk Stræben og Kjæmpen for et høiere. Endnu er der Friskhed og Dristighed i hende, — en Forjættelse, en Begyndelse; — Slutningen maa staa hen. Hun overskrider kun den Tærskel, bag hvilken Livet, den selvvalgte Livsvandring, begynder. Saa stiger ogsaa hendes Udviklings Drama først til Tragedie i hendes Efterfølgerske: Helene Alving.

Ligesom Nora træder ogsaa Helene fra en snever1-2

begrænset Pigetilværelse uerfaren og uudviklet ind i Ægteskabet. Men istedetfor i et lystigt Dukkehjem voxer hun op i en streng fordumsfuld Vanens og Dogmernes Skole, og istedetfor som Nora at bedrages for Sandhed og Alvor gjennem Fjas og Leg stænges hun ude fra Livet ved en anden Skranke; al Udfoldelse hindres og hemmes under Trykket af en mørk, tung Pligtopfyldelse.

De Ungdomsindtryk, under hvilke hun voxer op, gjør det forstaaeligt, at Helenes förste, uskyldige Sværmeri maatte gjælde en Geistlig. Det er ligesom hun trænger Præsten, for at den dunkle, længselsfulde Livstrang saaledes paa en Maade kan enes med den tillærte alvorlige Strenghed. Dog synes det tillige personlig betydningsfuldt, at det netop er Pastor Manders, denne naive Idealist, fuld af uskyldig Fnfold og uberørt Renhed, hvem hun skjffinker sin førstp frie TilhøirOighpd F.t rorende Lys falder herved fra Udgangen af hendes Pigedage over det tragiske i et Ægteskab, i hvilket hun prisgives Sanseraahed og Last.

Men denne hendes første, blyge Kjærlighedsdrøm har ingen Magt til at bevare hende fra en saadan tragisk Skjæbne; thi netop den Ærefrygt for det rene, helligholdte, som er saa levende i Manders, maa ogsaa boie Helene ind under Lydigheden mod den af Gud indsatte Autoritet, Familien, da denne vælger hende en Ægtefælle. Saa lader hun sig binde til den unge, formuende Kaptein Alving, som gjælder for »et godt Parti«, — skjønt hans lette Karakter stikker sælsomt af fra det strenge Alvor hos hans Omgivelser og tidlig har drevet ham ind i er udsvævende Liv.Fru Alving.

'i - — Det var som et Søndags vei r bare at se paa ham. Og saa den ustyrlige Kraft og Livsfylde, som var i ham. — — Og saa maatte sligt et Livsglædens Barn, — for han var som et Barn dengang, — han maatte gaa herhjemme i en halvstor By, som ingen Glæde havde at byde paa, bare Fornøielser. Maatte gaa her uden at ha' noget Livsformaal; han havde bare et Iimbede. Ikke øine noget Arbeide, som han kunde kaste sig over med hele sit Sind; — han havde bare Forretninger. Ikke eie en eneste Kamerat, som var mægtig at føie, hvad Livsglæde er for noget; bare Dagdrivere og Svirebrødre.«

Maaske havde han drømt om, at en Hustru og et Hjem skulde være det naturligste og skjønneste Hjemsted for den Livsglæde, han tørstede efter. Og maaske havde denne hjemlige Glædes Skjønhed og ædle Fylde kunnet modnes og lutres til lykkeligt I ivsalvnr Men derom kunde Helene intet vide; hun siger jo selv:

De havde lært mig noget om Pligter og sligt noget, som jeg har gaaet her og troet paa saa længe. Alting saa munded det ud i Pligter, — i mine Pligter og i hans Pligter.«

Thi trods sit lydige Samtykke staar Helene ingenlunde med Noras naive Barnslighed overfor sin Mand som overfor det selvsagt fuldkomne Væsen, hvem et gavmildt Lnder har tildelt hende. Et er i hendes strenge Opdragelses Sneverhed blevet fuldt udviklet i hende: den indre Nødvendighed af at se alt fra det helliges, fra det ideales strenge Synspunkt. Langt fra, som Nora, i sit Ægteskab at se en i salig Ydmyghed modtaget Gave, ser hun intet andet i det end en Fordt ing til sig selv, og en Fordring1-2

lil sin Ægtefælle. Udygtig som hun med sin umodne Pigeforstand er til rigtig at gjennemskue og forstaa sin Mand, dømmer hun ham alligevel strax, maaler ham med et forudfattet Idealbillede, mod hvilket visselig ogsaa hans Væsens mest berettigede L'ngdomskraft allerede maatte synes som Raahed og Letsind. Istedetfor fordomsfrit at optage noget af hans Livstrang i sig, og, saaledes selv-løst af en mørksindet Opdragelses Sneverhed, træde udfyldende ind i hans livlige Natur, stiller hun tvertimod paa Forhaand denne Sneverhed med al tillært Strenghed og Kulde hindrende op imod ham.

Forst forbauset og skuffet, saa frastødt, rømmer han snart Huset og søger Trøst og Adspredelse i sine tidligere Ungkarlsfornoielser. Og i samme Grad som hans Kones Indignation og Foragt tiltager, synker han dybere i Valget af sine Glæder, indtil hun før det første Aar af hendes Ægteskab er udløbet, i Sandhed faar Ret til at kalde ham en forkommen Vellystling.

Men da gribes hun af en vild, overvældende Væmmelse, en Afsky saa stærk og stor, at den for første Gang gjennembryder alle Dæmninger af de medbragte Fordomme. Hun ilygter til den geistlige Husven, Pastor Manders. Var hendes Ungdomstilboieligheds zarte Sværmeri endnu for ængsteligt og drømmende til at ytre sig selvstændigt, — dette første, ubevidste Oprør, der som et voldsomt Skrig trænger frem af hendes krænkede Natur, følger hun øieblikkelig og hensynsløst. Lydig havde hun ladet Baandet knytte, fordi man havde lært hende at tro paa dets forenende og helliggjørende Kraft; men stærkere end al Lydighed er den dunkelt følte Ret til atFru Alving.

sønderrive et Baand, som hun nu ved hverken forener eller helliggjør.

1 denne Krkjendelses lidenskabelige Energi maa Sværmeriet for Manden med det rene Hjerte og det barnlige Enfold faa en forhøiet Betydning: han maa næsten synes hende som Legemliggjørelsen af alle de strenge, zarte Idealer, hvis Vanhelligelse driver hende bort fra hendes Mand. Kun paa denne Maade er det muligt, at hun kommer til sin Ven med Udraabet: »Her er jeg! Tag mig!«

Det er ingen letfærdig Kvinde, hvem dette Raab undslipper, men et forfærdet Barn, hvis Øine for første Gang oplades for det låve og hæslige i Livet. Det er intet Krav paa Kjærlighedsnydelse, men en Flugt fra Kjærlighedens Vanhelligelse. Alle hendes Naturs saarede og oprørte Følelser driver hende overfor Manders til en

lidenskabelig Hengivelse, der ikke udspringer af Sansers Glod, men af ah, hvad der lever i hendes Sjæl af Renhed og Uskyld.

Derfor træder ogsaa senere i Livet den personlige Tilboielighed for Manders tilbage; det derimod, som drev hende til ham, det, som for første Gang gav hende Kraft til at sætte sig ud over al tillært Føielighed, det træder altid tydeligere og stærkere frem, indtil det behersker og forvandler hele hendes Liv —: den energiske Kraft til at ryste af sig det, som hun har fundet usandt, til at bøie sig for Sandheden og følge den.

Allerede dette hendes Naturs første vilde, forskrækkede Oprør kunde saaledes være blevet Fru Alvings Emancipation, hvis ikke den Mand, hvem hendes Beun-1-2

dring og Fortrolighed gjaldt, tillige havde været den ivrige Repræsentant for hendes Opdragelses trossikre, pligt-stærke Begreber. Bestyrtet og indigneret over hendes formastelige Flugt overvinder han tappen enhver Fristelse for sit eget Vedkommende, og viser hende tilbage til sin Ægtefælle; hvor fordærvet denne end er, det er dog hendes eneste Pligt at opretholde det af Gud sluttede Ægteskab som det eneste Ideal og Maal for hendes fremtidige Bestræbelser.

Hendes Aand er endnu ikke nok udviklet til at opsige Traditionen Lydighed; endnu engang bøier hun sig for den. Dog, hvad hun hidtil har efterkommet i passiv Foielighed, halv tankeløst, paa Grund af sin Opdragelse, det optager hun nu bevidst og med alle Konsekvenser som sit Livs Indhold og Maal. Ingen Kamp, intet Offer skyr hun herefter for at sætte Skranker for sin Husbonds Udsvævelser, omendskønt alt maa blive frugtesløst, da hun fremdeles intet andet har al mode ham med end den samme Strenghed, der fra forst af fjernede ham fra hende. Hun kan ikke helbrede hans Nydelsessyge, fordi hun før ikke forstod hans Nydelsestrang, ikke optog den i sig. Saa blir da dette Ægteskab trods al Overvindelse og Kamp for at gjøre det til et saadant, dog ikke til nogen livsfyldt Sandhed, ikke til nogen Udfyldning og Sammensmeltning af Alvor og Livsglæde, af Tungsind og Letsind; — kun det ydre Skin er hun istand til at bevare. For at ingen skal erfare noget om hendes Ægteskabs sorgelige Hemmelighed og hendes Mands Levnet hölder hun ham til Huset, idel hun giver efter for hans Lyster: hun gjor sig selv til Kamerat ved hans modbydeligeFru Alving.

Orgier; hun drikker og ler med hum, til hun ved ham i Ro og forvaret. Som med sit eget Legeme dækker hun sit Ægteskabs Mellighed udadtil.

Men da heller ikke dette hjælper; da han i deres eget Hus knytter fortrolige Forbindelser, og dette Forhold har Følger, da fravrister hun ham beslutsomt Herredømmet og Friheden. Hun blir nu hans Tyran, ligesom hun før næsten havde gjort sig til hans Mætresse. Og medens han langsomt og ligegyldigt tæres hen af den Sygdom, hans Laster har paaført ham, finder hun paa Raad —: faar i hans Navn og tmed hans Formue udfort almennyttige og veldædige Foretagender, som skal gjøre ham hædret, kvæle enhver Mistanke. Thi indtil det sidste, indtil han dør agtet og æret som Kammerherre Alving, holder hun fast ved sin Opgave, ikke mindst for sit Barns, Osvalds .Skyld. Men Osvald maa vow op ndp, for at ialfald ikke han skal indaande Hjemmets fordærvede Luft, og for at ialfald hans Idealer kan forblive uantastede.

Dette er Fru Alvings ydre Levnetsløb. Tilsyneladende en eneste Kamp uden indre Splid, uden Tvivl, med alle Midler, alle Ofre, for et af Traditionen opstukket Maal. Men var det endnu viljelos Afhængighed, som lod hende godkjende et saadant Maal, saa maa i denne ensomme Kamp, i denne fortvilede Strid for at naa det, lidt efter lidt hele hendes Fnergi og Selvstændighed udvikle sig. Og i samme Grad som hendes V ilje og Kraft staalsættes i det haarde Ideals Tjeneste, voxer hendes Udvikling sig langsomt ud af den fromme Underkastelses Trældom. Det begynder at blive klart for hende, at den I.ivspligt, hun kjæmper og lider for, er paatvunget hende uden-1-2

fra, at den ikke stammer fra hendes egen Overbevisning.

Hun har ikke selv skrevet det ideale Løsen over Indgangen til sit Liv: hun har kun i god Tro antaget, at en guddommelig Haand har indridset det der med uudslettelig Guldskrift. Hendes egen Naturs instinktmæssige Beslutning lød anderledes; den var en uvilkaarlig Modstand og Flugt. Nu maatte hun udvikle sig efter en fremmed, paatvungen Maalestok, naa sig selv i Kamp for noget, som hun hverken var eller vilde. Og saaledes gaar det til, at hendes Handlinger gjælder det nedarvede, traditionelle Ideal, medens allerede hendes Erkjendelse og den Indsigt, hun i selve Kampen vinder, hvergang vender sig dadlende og tvilende mod hendes egen Færd. Og saaledes gaar det til, at enhver Seir, hun ved sine Handlinger hnr vunder over sig selv, følges af den klare Bevidsthed, at en tragisk Forvexling har ladet hende kjæmpe mod sin egen Sag, mod sin egen Tænkemaade. Saa fremvoxer langsomt og frygtelig en tragisk Splittelse i hele hendes indre Liv, og Summen af alle hendes Kampe og Ofre er den Erkjendelse, at hun har kjæmpet en falsk Kamp, og at de Guder, under hvis Banner hun har stridt, var Gjengangere og væsen-løse Fantomer.

1 denne Kamp og indre Splid er hendes hele Væsen jaget saa op og hendes Natur saa fra Bunden af opreven, at hun ikke som Nora kan klage over, at hendes Ægteskab har holdt hende sluttet og lukket som en umoden Knop. Meget mere er hun som en Blomst, hvis Knopper er blevne oprevne voldelig, ikke ved Solvarmens natur-Fru Alving.

lige Indflydelse, men ved en fremmed, modbydelig og enerverende Kraft, der som en snigende, graadig Orm lukkede Knopperne op bare for at fortære deres Blade.

Men maa hun end paa denne Maade kjøbe hver Erkjendelse og hver indre Frigjørelse med et Blad af sit Livstræ, maa hun end naa Sandheden ad et forkrøblet, spildt Livs Omvei istedetfor gjennem naturlig Udvikling: naa den maa hun alligevel!

Og at dette trods alt er hende muligt og nødvendigt, det aabenbarer hendes Naturs, dybeste Instinkt, dens altbeherskende, aandelige Grunddrag. Derved retfærdiggjores ogsaa fuldkommen hint hendes Sjæls vilde Opskrig, hvormed hun saa raskt og hensynsløst kastede sig i den Mands Arme, som for hendes barnlige Opfatning var Legemliggjørelsen af alt sandt og rent. Thi gjennem alle Kvaler og Kampe trænger dette samme Opskrig sig frem af hendes Sind som hendes høieste, smertefuldeste Bekjendelse ligeoverfor Sandheden. Som en tapper Helt paa gal Post har hun i sit Livs store, uophørlige Nederlag ladet alt omkring sig nedhugge, uden Klage, det ene efter det andet, indtil det sidste, uden at vige; men da, paa Kampdagens Aften, kaster hun sig paa Knæ foran den seirende Sandhed i overvældende Længsel og Blu, og har ikke andet at sige end hint sin Ungdoms ydmyge, frimodige: »her er jeg! tag mig!.

For Pastor Manders har vistnok dette Udraab den samme letfærdige, formastelige Betydning nu overfor Sandheden, som det havde hin Gang overfor ham selv. Da han efter Osvalds Hjemkomst besøger Fru Alving og for første Gang faar fuld Besked om hendes1-2

Ægteskab, er han visnok forferdet derover; men han er ligesaa oprort over den Forandring, hendes Tænkemaade har undergaaet. Og akkurat som dengang, for mange Aar siden, har han kun den samme Indvending: »men hvad blir der saa af Idealerne?« Hun har heller ikke noget andet at svare end da, — kun at det, som dengang i lidenskabelig Uklarhed bevægede hendes Følelsesliv, nu har modnet sig til smertelig Klarhed. Hun reiser bare det enkle Modsporgsmaal: »Og hvor blir der af Sandheden?»

Over Pastor Manders' Hjertensenfold og troende Godmodighed er Livet sporløst gaaet hen; det har for ham intet havt at afslore; hans umistænksomme Barnesind ved ikke af hverken Usandhed eller Urenhed, hvor nær de end maatte trænge sig ind paa ham; — altid blir det en let Sag for disse Magter at bedrage ng ur I nytte ham. Saaledes er Fru Alving strax efter Vidne til, hvorledes den paa Legeme og Sjæl forkrøblede Snedker Engstrand har hendes Ven tilbedste, og hvorledes Pastor Manders alligevel, stolt af sit Menneskekjendskab, triumferende udraaber: »Hvad siger De til det, Fru Alving?«

Hvad hun siger? Hun lader ham beholde sin Triumf. Og hun træder hen til ham, og hendes Sjæl fyldes af en dyb, en ubeskrivelig dyb Godhed mod ham, gjennem hvis Raad og Vilje hendes Lykke blev tilintetgjort.

»Jeg siger, De er og blir et stort Barn, Manders! — Og jeg siger, jeg kunde ha I -yst til at slaa begge Armene om Halsen paa Dem.»

Vakre Ord! Dobbelt vakre, fordi de udtaler alt det, hvorved Fru Alvings nuværende, gjennem en alvorlig ogFru Alving.

moden Erkjendelse klarnede, Stilling overfor de gamle, overvundne Ungdomsidealer er karakteriseret. Fra denne Erkjendelses ensomme, steile og stenede Hoide ser hun ned paa dem, — men varm, fuld af Rørelse og Vemod, saa kjærlighedsfuld og stille, som naar den stærke, prøvede Mand ser paa et elsket Barn, hvis Standpunkt han længst er vox et fra. Ingen Bebreidelse og ingen Spot, ingen Skarphed eller Bitterhed, ikke engang en Klage, — intet andet end stille Taushed og er stille Blik — langt væk over alt personligt. Der ligger noget uendelig stort i den kydske Fornemhed, med hvilken hun behandler sine Sorger og sin Skjæbne: — det er det største Træk i denne store Kvindenatur, at hun hæver og sammenfatter al personlig Smerte, al bitter Erfaring, i taus Forstaaelse og Erkjendelse.

Men dette Træk hos hende er i sig selv intet andet end hin dybe Længsel efter Sandhed, der ud af al Kval og Forvirring har kjæmpet sig op i hende som Udtrykket for hendes egentlige Væsen. Var det end denne Længsel som gjorde, at Fru Alvings Livskamp fik en saa tragisk Udgang, saa var det ogsaa den, som forklarede Smerten til Forstaaelse og oploste al Sorg i en stor Mildhed.

Imidlertid er der intet mere, som formaar at udløse hendes ydre Skjæbne fra den Begivenhedernes Tragik, hvis Forudsætning en Gang for alle er givet i hendes tidligere Handlemaade. Det viser sig som hendes sidste menneskelige Vildfarelse, at hun har ment at kunne unddrage sig Konsekvenserne af det forgangne, fordi hendes Mand er død og borte og hun istand til med Osvald at begynde et nyt Liv. I denne Vildfarelse er1-2

hun dog for første og eneste Gang lykkelig, — lykkelig over at turde elske, at kunne udøse al opsamlet, tilbagetrængt Ømhed over et kjært Væsen, frivillig at faa bringe Ofre i Moderkærlighedens Hengivelse, istedetfor, som før, viljeløst at ofres for en afskyet Pligt. Og i denne store, lykkelige Kjærlighed gjør hun endnu en Indrømmelse til den gamle overleverede Pligt; til Ære for denne vil hun endnu i et sidste Punkt undlade at give Sandheden Æren —: det er Faderbilledets Helligholdelse i Sønnens Tanker, hun vil hegne om, — den sidste stille Forskaanelse af den Levende som af den Døde.

Osvald synes fuldt ud at retfærdiggjøre hendes Moderstolthed. Han er ude i Verden bleven en stor Maler, vakker og flink. Alle hans Billeder aander Solskin og Livslyst; alle »dreier sig om Livsglæden.«

Saa har i ham Faderens udsvævende Nydelsessyge faaet kunstnerisk Forklarelse, som om den sjælelige Arv fra Moderen havde hvilet derover som noget fornemt, stille og aandiggjorende. Men denne Moderens Velsignelse formaar dog ikke at hæve den Forbandelse, som hviler over ham fra Faderen. I Landlivets Ensformighed, hindret af Træthed i at nyde Arbeidets, og af det evige graa Regnveir i at nyde Naturens Glæde, begynder Osvald at faa Smag for Vin og at interessere sig for Stuepigen, Regine. Thi mindst aner han, at hun, Datter af Husets tidligere Tjenestepige, er hans naturlige Søster. Men Fru Alving ser deri allerede den første Gjenganger stige op af Fortidens Grav; — Slag i Slag følger nu de andre.49

Fortvivlet tilstaar Osvald for sin Mor, at Aarsagen til hans Reisetræthed« ligger i en Hjernesygdom, som allerede engang har fremkaldt et Vanvidsanfald. Angsten for et nyt Anfald er det, som har drevet ham hjem. Og i hans dødelige Angst blander sig de bitreste Selvanklager; — Lægens Formodning om, at han lider for sin Fars Synder, har han naturligvis forarget afvist. Med Osvalds Bekjendelse omstyrtes Fru Alvings sidste Haab. Der er ingen Befrielse fra Fortiden. Lig Ildebranden, der samtidig bryder ud i det Asyl, hun har ladet bygge til sin Mands

Minde, — slaar der fortærende Flammer ud om hele hendes Liv, en eneste, luende Ild, som lægger alt i Aske, — lige til Grunden.

Men heller ikke her fornægter det dybe Træk sig, der tvinger hendes Sorger og tragiske Oplevelser til at fromme hendes Erkjendelse og Længsel efter Sandheden. Med hendes sidste Lykke falder det sidste Slør. Thi ligesom Ildebranden heller ikke bare ødelægger, men ogsaa lyser vidt omkring, og høit op over Himmelen, — saa bliver ogsaa den glødende Flamme, som for altid forstyrrer hendes Livslykke, tillige en Opklarelse og Oplysning for hende.

Det er Osvald selv, som bringer hende til at se og forstaa. Forgjæves har han flygtet hjem, klager han; den melankolske Ensformighed i det Liv, som leves her, jager ham ind i altid mørkere Tanker. Og den Tungsindets graa Sky, der ligesom Regnskyerne udenfor driver al Solglæde paa Flugt, vækker uvilkaarlig Trang til vilde Nydelser, lader uvilkaarlig den brakliggende L'ngdomslyst »arte ud i Styghed."

Fru Alving horer stiltiende paa ham, og for hendes indre Blik rulles Forgangenheden op i et nyt Lys. Det er, som saa hun atter sin Husbond staa foran sig, saaledes som hun kjendte ham i hans förste Kraft, ung-domsglad, livstørstig; hun synes ligesom, han stiller Osvald frem for sig som sin Forsvarer. Tristheden herhjemme, Manglen paa Arbeide og Glæde — skulde den kunne drive Osvald ind i hans Faders Spor? Men da maatte det vei ogsaa gaa ham, som det gik Kaptein Alving? — Det blir hende klan, at det, som Osvald saa utrættelig forherliger i sine sollyse, glædestraalende Billeder, kun er, i kunstnerisk Form, et Udtryk for den samme Længsel, som bragte hans Far til at søge efter Sol for sit Liv under en kold, mørk Himmel.

Ligesom hendes Fortids Tragedie fuldbyrdes og ubønhørlig fornyer sig i Osvald, çom var det dens Gjenganger, hun saa, — saaledes aabenbarer den sig gjennem ham ogsaa for hendes Forstaaelse, i alle sine Dybder, i hele sin causale Sammenhæng. Den staar ikke længer for Fru Alvings Øine som noget fælt og forvorpent, der vækker Væmmelse og Gru; den stiger frem i Osvalds Lngdomsskjønhed og Ungdomstrang, ikke med Gemenhed og Lystenhed i Blikket, kun med Længsel og Livs-torst. Den hæslige Sandhed er taget fra hende, som en modbygelig Byrde, hun gik bøiet under; hendes Dom om det Forgangne er ikke længer nogen Fordømmelse; den forvandler sig til uendelig Sorg og Medlidenhed; nu tør hun undskylde uden at blive Sandheden utro; thi nu tør hun forstaa.

Og dermed faar hun det store Mod ogsaa til denFru Alving.

sidste Sandhed, — Modet til at tage Osvalds Selvbebrejdelser fra ham, idet hun viser ham Faderens Billede, som det er. Hun gjør det med en næsten frydefuld Tillid, trods Pastor Manders' Forfærdelse; >nu ser jeg Sammenhængen! Og nu kan jeg tale! — Og endda skal der ingen Idealer falde!-

Der klinger og jubler i dette som en Forsoning af hele hendes Livs Strid. Thi hvad den tvungne Helligholdelse af de traditionelle Idealer ikke formaaede: at bringe hende til i Aand og Sandhed at blive ét med sin Ægtefælle og mildt at lukke sin Sjæl op for ham, — det formaar den fulde, fordomsfri Forstaaelse at udrette. Sandheden, som hidtil idealforstyrrende, ubønhørlig skred gjennem hendes Liv, og som hun alligevel altid paany uforfærdet fulgte med sin Længsels varme Trang og Tørst, — straaler mi np nver hende i fn altomfattende Glans, i hvilken hun tor se og tilbede Ideal og Sandhed i en ny, stor og seirende Sammenhæng.

I denne lille Scene kulminerer Dramaet, og er i sin indre Udvikling fuldkommen afsluttet. Det er strax efter Asylbranden; endnu lyser den store, hendøende Ild over til dem og driver spøgelseagtige Røgskyer op mod Nathimlen. Men over Fru Alving, som derinde glad og modig taler til sit syge, forpinte Barn, hviler Ødelæggelsens skarpe Skin kun som en mild Glans. Og i denne straalende, milde Glans staar hele hendes ruinerede, nedbrændte Liv for hende i ophoiet Forklarelse, — tragisk, men forsonet.

Hvad herefter følger er ikke andet end den uafvendelige Skjæbnes ydre Forløb: Osvalds Vanvidsanfald,

4*1-2

Fru Alvings Løfte om at række ham den forløsende Gift. Hun vil række ham den; hun vil gjøre det, som i en symbolsk Handling: tvungen til med egen Haand at tilintetgjøre, hvad hun har bygget paa falsk Grund, — ligesom hun hele Livet igjennem maatte fornægte og tilbagekalde det, hun i viljeløs Vildfarelse havde virket og værget.

Men som hun i denne sidste Nat staar bøiet over Osvald, — med Giften i den nølende Haand, — og i sin uendelige Modersmertes fuldstændige Forladthed ud-kjæmper sin sidste jordiske Kamp, — da dages det over Fjeldene. Endnu ruger spøgelseagtige Taager over Dybene, og fra Dalene stiger som Aandeskygger. Men den, der formaar at hæve Blikket over disse til de høieste Tinder, vil se Morgenen dæmre deroppe, sitrende og rød.

For Osvalds dæmrende Bevidshed svæver der som et lyst Drømmebillede om Lykke og Sundhed, mod hvilket han længselsfuldt stammer: »Solen!« Ikke saa for Fru Alvings klare Blik og dybe Forstaaelse. Hun ved, at hun maa blive staaende i Dybderne, under Skyggerne, til det sidste; at hun aldrig vil bestige hine solrige Høider; at kun over hende vil den store Sol gaa op, undende hende et Blik opad i dens Klarhed — og dermed Forløsningen.

Thi for hende er det erkjendte Ideal ikke mer det samme som det af Noras kampberedte og seiersikre Ungdom søgte og tilstræbte, — et Fremtidens Under, som endnu skjuler sig i den fjerne Horisont. For Fru Alving gives der ingen Fremtid, ingen Horisontlinje, hvor Himmel og Jord underbart synes at smelte sammen,Fru Alving.

— men kun et Blik opad over sig selv, og bagover, — paa sit Livs forladte, ofFerbesaaede Slagmark. Men medens Nora usikkert søger efter Forstaaelse og Udvikling, endnu lidende efter den første smertelige Skilsmisse fra de Idealer, hun havde troet paa og elsket, er Helene Alving allerede gaaet ind i Sandheden selv, har erfaret den og turdet gribe den med stærke Hænder. Istedetfor Noras haab- og tvilfyldte Kamp for Ideal og Sandhed er Hvile og Stilhed blevet Fru Alving til Del. Ikke vandrer hun som Nora ud i det uoverskuelige dunkle Fjerne; men hun staar under en Himmel, som har klarnet over hende, — med Ansigt og Arme hævede op mod den store Forklarelse, som gaar op over hendes Liv, — mod Sandheden, mod Solen. HEDVIG.

Motto:

Hjalmar: ,Og hun — — dink i Kjærlighed til mig.*

FJr vi naaet til de Erkjendelsens Høider, mod hvilke ^ Fru Alving hævede sit Blik, — til Freden i Frigjørelse til Sandhed, saa synes der endnu kun at gives et, som paany skulde kunne føre et Menneske ud i Livets Kamp og Uro; det maatte være den uegennyttige Trang til at bære Sandhedserkjendelsens Velsignelse og forløsende Klarhed ud iblandt Menneskene omkring sig.

Den, der optog en saadan Mission, vilde ikke optræde i Skikkelse af en Nora, der kun forsvarer sine egne ideale Rettigheder; det maatte være en Apostelskikkelse, som, ganske bortvendt fra sit eget Liv, lærende og ledende tog Plads midt i selve den vildfarende, søgende Menneskehed.

I Vildanden ser vi da — istedetfor den enkelte Skikkelse og den enkelte Skjæbne, som beherskede Indholdet af de forrige Dramaer — en Kreds af Mennesker grupperede om et aandeligt Midtpunkt; men dette Midtpunkt,Hedvig.

hvorom alt dreier sig, og hvortil alt staar i Forhold, kan betegnes som den ' ideale Fordring til Sandhed'.«

Gregers, denne Fordrings Repræsentant og den ideale Missions Bærer, synes i Virkeligheden at komme fra hine høie, lyse Tinder, hvortil Fru Alving hævede sit Blik; som om hendes stumme, bedende Tanke deroppe var bleven Menneske, stiger Gregers fra den rene Idealitets Høider ned i Livet. Han er allerede — som Fru Alving — færdig med sin egen Skjæbne, har ingen personlige Forhaabninger mer; men denne Resignation har ikke — lig

hendes — sin Rod i hin smertefulde Modenhed, som haarde Livskampe og bitter Erfaring giver. De Indtryk, som saa tidlig bragte ham til at give Afkald paa Livet og drev ham ind i Ensomheden, har han modtaget mere passivt, gjennem Barndomsoplevelser i et sprængt Hjem. Et dybt Blik ind i Livets Skyggedale har han faaet, men kun et Blik; over ham selv hviler den ungdommelige Begeistring zart og uberørt, som Morgenrode over Fjeldene.

Oppe i ensomme Skove ligger hans Fars Bjergværk. Der har han udfoldet sig i naiv Storhed, i barnlig Tro paa sin ideale Mission og paa Menneskenes Modtagelighed for denne. Med Hjertet fuldt kommer han ned til dem, glad som en, der er sig bevidst, at han har Skatte at bringe, og som vil stille disse Skatte til Forføining for enhver, som trænger. Han kommer for at glæde, oplyse, velsigne, som en glad Budbringer fra Aands og Sandheds Rige — uden Anelse om, at hans Idealer skulde kunne virke ligesaa steilt og mørkt, ligesaa tyngende og stængende, som svære himmelstræbende Fjeld, hensatte paa en aaben1-2

Slette. Saa staar han da der som en næsten barnlig Skikkelse mellem de forundrede Hverdagsmennesker, og denne uhyre Kontrast tillader ham aldrig at faa Fodfæste i deres Verden, trods al hans stærke, paagaaende Vilje, trods hans Handlingstrang: vi ser hans Hænder udbredte som til Velsignelse, løftede som til Advarsel, foldede i Beden og Besværgen; men virkelig formende eller ledende griber de aldrig ind, blir aldrig til tvingende Nævekraft overfor Livet. Livets brutale Magter bliver derfor de stærkere og seirer over ham; hans Sandhedsmission blir tragisk.

En interessant Parallel lader sig trække mellem Gregers og hans Sjælsfrænde Brand. Der er ubestridelig et dybt Slægtskabsdrag hos dem; begge er den »ideale Fordrings« Legemliggjørelse i hele dens Strenghed og Enfold, uden Halvhed eller Beregning, uden Tvivl eller Nølen. Kun Maaden, paa hvilken denne Aandsart udpræges til handlende Karakter, er forskjellig hos dem. Brand besidder netop denne livsformende og tvingende Nævekraft, som Gregers mangler; han forstaar at bøie Verden under sin Vilje, og Skrøbeligheden hos det Stof, hvormed han kjæmper, gjør ham ikke usikker, men dobbelt haard — og seirende i sin Haardhed. Naar han tilsidst ligger under, saa kommer dette ikke af, at han forsømte det mulige, men af, at han tilstræbte det umulige; Feilen ligger i, at han fatter sit Ideal falskt og maaler og regner med Maal, som ikke er et Menneskes. I-Ian strander paa hin faustiske Tragik, som hefter ved Menneskets Gjerning ikke mindre end ved dets Erkjendelse. Idet Himlen'aabner sig over den døende, og en guddommelig Barmhjertigheds Stemme taler til ham, ligger i selve Aabenbarelsen af enHedvig. 63

saadan Barmhjertighed tillige en Dom over hans Liv. Gregers afhæver sig fra Brand som Ynglingen fra den modne Mandsskikkelse. Han er ikke haard og ubarmhjertig som denne; men han har heller ingen Magt over Livet. Ligesom Brand tager Feil i sin Opfatning af Gud, saa tager Gregers Feil i sin Opfatning af Menneskene; dette giver hans Ideal den samme Urealiserbarhed. Ogsaa han maa derfor ende i trøstesløs Fortvivlelse over alt ædelt i Menneskeligheden, i Opgivelse deraf, og over ham lyder derfor ikke mindre straifende end over Brand hint paa engang trøstende og dømmende: »Han er deus cariiatis.«

Repræsentanten for de raa Magter i Livet, ved hvilke Gregers bliver overvunden, er Doktor Relling. Det er betegnende, at denne ikke optræder som Talsmand for den idealtomme Hverdagslighed, men for Ideal-.Swragvi-terne. Han medgiver, at Menneskene ofte trænger til noget andet og mer, end hvad den nøgne Virkelighed byder, for at kunne holde denne ud. Ilan medgiver ogsaa, at ideale Trøstegrunde og Kraftkilder maa aabnes for Menneskene; — kun den »ideale Fordring,« som Gregers kommer med, har han ikke Brug for. Bare det, som støtter og trøster, skal udgives for sandt, og alle Sandheder, som ikke formaar dette, skal dølges bort ved Hjelp af beroligende og opmuntrende Illusioner. Det gjælder saaledes for hvert enkelt Tilfælde at finde ud den Illusion, der, i Lighed med smertestillende, berusende Opiater, bringer Patienten til at glemme Livets Ubillighed og tillige virker stimulerende, idet den forhøier Menneskenes Selvtilfredshed og indbilder dem Fuldkommenheder og Fortrin, skjuler besværlige Svagheder og sætter lige-5*

som Stylter under deres Fødder, saa de synes høiere end de i Virkeligheden er. Derfor siger Relling til Gregers: »Brug ikke det udenlandske Ord: Idealer. Vi har jo det gode norske Ord: Løgne.«

Som god Læge bestræber han sig redelig for at op-hjelpe sine Patienter, ikke bare legemlig, men ogsaa aandelig, idet han fabrikerer Løgne ligesom Piller og anvender dem med fin Forstaaelse af hvert enkelt Tilfælde. Han maa derfor bekjæmpe Gregers, som Lægen bekjæmper Giftblanderen: thi med rette paastaar han: »tager De Livsløgnen fra et Gjennemsnitsmenneske, saa tager De Lykken fra ham med det samme.-

En lang Praxis har lært ham dette, og mellem ham og Gregers maa der bli Kamp. Thi hvad Relling giver, er for alle: Trost og Behag; men hvad Gregers bringer, er kun for de faa: Storhed og Sandhed. Hvad Relling sætter som Opgaven, er: at konservere Menneskets Lykke saa forsigtig som muligt; hvad Gregers vil, er: at hæve Mennesket saa høit som muligt. Hin vil skaffe Stylter og Krykker; hvad Gregers søger for enhver er Vinger.

Den Kampplads saaatsige, paa hvilken disse to Modstandere udkjæmper sin Kamp, er Fotograf og forhenværende Kunstner Hjalmar Ekdals Hus. Ekdal har, ifølge Gregers, nydt en kjærlig Opdragelse, der aldrig lod den ideale Fordring gaa i Glemmebogen. Ifølge Relling: en Opdragelse af to - forskruede, hysteriske Tante-Frokner,« dersom »Sjælemødre« for den tidlig moderløse betragtede ham som et stort Fremtidslys og forkjælede ham efter bedste Evne. Saa dannede de ideale Elementer, der beskyttede og forædlede hans Ungdom, tillige en FristelseHedvig.

for ham til Blødagtighed. Hans Idealisme blev ligesom uden Rygrad, sentimental og rhetori.sk, og forte derigjennem til Selvdyrkelse. Udvendig »rod og hvid, slig, som Smaajomfruer helst vil ha Fyrene,i var han i ydre som i indre Henseende lige forskjellig fra sin Ungdomsven, den hæslige, idealt kraftige Gregers Werle.

Da Gregers ser ham igjen efter mange Aars Forlob, tror han at have vægtige Forpligtelser ligeoverfor Vennen. Thi gjennem hans Fader, Grosserer Werle, er der tilføiet Familien Ekdal megen Uret. Gamle Ekdal er bleven udnyttet for Foretagender, der har styrtet ham i Armod og Skam: Sønnen Hjalmar er revet ud af sin Kunstnerbane og med tilsyneladende Gavmildhed uddannet til Fotograf, for at Grossereren kunde faa ham gift med sin tidligere Elskerinde. Trods Bedraget mod sin Ægtefælle er imidlertid Gina bleven en brav og dygtig Hustru. Der er alene hendes utrættelige Flid, som opretholder ikke bare Husstellet, men ogsaa hele Forretningen. Men hendes Omsorg omslutter ham kun med den træge Hver-dagsligheds Behag, som en blod, bekvem Pude, paa hvilken hans Selvbehagelighed kan strække sig, men hvor alle hans bedste Kræfter synker hen i en doven Halvslummer. At denne Slummer ikke skal mangle behagelige Drømme, det sørger Relling for; den for dette Tilfælde lavede Opiumspille bevirker, at Hjalmar tror sig i Begreb med at gjøre en stor Opfindelse, der skal bringe ham Ære og Penge i Overflod. Den Længsel efter noget høiere, som maaske endnu lever i Hjalmar, udarter i dette behagelige Drømmeri til selvtilfreds Forfængelighed og barnagtig Stormandsgalskab. Han leger med sine Fantasibilleder6 2

akkurat som hans gamle, allerede sløvede Far leger med Skramlet og Dyrene inde paa Loftet, der nu maa erstatte ham hans tidligere Friluftsliv.

Saasnart Gregers faar Kundskab om alt dette, beslutter han at rive Hjalmar ud af disse uværdige Tilstande. Ikke som krævende Moralprædikant vil han gjøre dette, men ogsaa her som en glad Givende, en Skjænlcende: og saaledes vil han prøve at afbetale noget af den gamle Gjæld til F.kdals. Han vil oplyse Hjalmar om, hvorledes hele hans Familieliv er grundet paa et Bedrag, og derpaa vil han opfordre ham til, sammen med Gina at begynde et nvt, skjønnere Liv, ei Ægteskab i Sandhed. Thi han indser, at, hvor stor end Ginas Skyld har været, saa har hendes Dygtighed og Troskab nu længst gjort Hjalmars selvbehagelige Svaghed tilskamme, og at hun efter bedste Evne vil bidrage sit til Virkeliggjørelsen af et sandt Ægteskab. Alen Hjalmar skal ogsaa lære at bidrage sin Del.

Langt fra at se denne Plan virkeliggjort anretter imidlertid Gregers med sine Afsløringer kun en ubeskrivelig, ulyksalig Forvirring. Vistnok opbyder Hjalmar for et Øieblik al sin rhetoriske Flugt for at komme paa Høide med

Situationen: men snart erindrer han, at det egnede Gevandt for tragiske Roller mangler ham, og at man sidder langt behageligere i en luvslidt, bekvem Hverdagsjakke.

De tirrede menneskelige Lidenskaber skummer i Begyndelsen vildt imod hinanden; men en stillestaaende Dam kan ikke i Længden bevares fra Forsumpning ved udenfra at røres op; kun Smudset blir oprodet; og efterhvert som den træse Ro atter in træder, svnker det bareHedvig

ganske sagte tilbunds igjen. Det gaar ikke Gregers bedre her, i det store, end det var gaaet ham i det smaa, da han i sit Værelse, hvor han ligesom blandt Menneskene vilde ordne og bemestre Tingene med uerfaren Energi; første Gang han lægger i Ovnen, er han nær ved at sætte Huset i Brand, og her som der slukner den uforsigtig fremkaldte Ild i en modbydelig Blanding af Smuds og ond Lugt, der forpester hele Huset.

Saa er Hjalmar altsaa paa en Maade Repræsentanten for den heleGjennemsnitsmenneskehed. Det er paa denne, Gregers gjør sit Livs tragiske Erfaring, nemlig den, at hans Tro var en Vildfarelse. Han mente, at han kom som Lykkebringer, et Glædens Bud blandt Menneskene, naar han kom til dem med Sandheden; nu oplever han noget ganske andet; han blir til en »streng Kreditor«, der »render Dorene ind hos Folk« med sin ideale Fordring.« Alle de kostelige Rigdomme, han vilde ødsle ud, alle hans herlige Gaver, det er ingen Gaver; han er bleven til en Rover blandt Menneskene, en Røver, der forgriber sig paa deres bedste Skat — : de lykkelige Illusioner. Han maa lære, at blandt Gjennemsnitsmenneskene, saadan som de nu engang er, vil Sandheden altid blive en Rover, at den altid vil tage mer end den kan give, fordi Modtagelsen af dens Gaver forudsætter den høieste Kraftanspændelse; for svækkede Husdyrs tamme Tilbøjeligheder vil den altsaa nødvendigvis antage Karakteren af noget rovdyragtigt, vildt. Saaledes er det forstaaeligt, at den, som fører Sandheden med sig overalt, bliver hadet og frygtet, ja undgaaet i overtroisk Skræk, og at selv de bedste Stykker ikke smager hans Nabo ved Livets Fest-6 2

bord, naar han har denne uhyggelige Gjæst ved sin Side. Der bliver da intet andet tilbage for ham end at liste sig stille væk fra det lystige Maaltid; hans »Bestemmelse« er at være trettende Mand tilbords.«

Den samme typiske Skjæbne, som traf hans Meningsfælle, Dr. Stockmann i »En Folkefiende«, indhenter nu ogsaa Gregers. Stockmann staar som Karakter Gregers nærmest; men idet han forener dennes freidige Barnlighed med en Brands kampovede Kraft og tillige er fri for begges Svagheder, afhæver han sig mod Billedet af den unge Sværmer som Typen af ægte Mandighed. Ved Siden af Ibsens Kvindeskikkelser optræder i »en Folkefiende« for förste Gang en Mand som Dramaets Hovedfigur — og det Manden, saadan som han skal være.

Stockmanns »ideale Fordring« er saa simpel-menne-skelig og selvforstaaelig, at hans Omgivelser næsten forekommer os umenneskelige, naar deres Mangel paa ret Sindelag lader denne Fordring synes uopfyldelig. Men omendskjont, som Følge deraf, ogsaa denne Gang Ideal og Virkelighed falder haablost fra hinanden, opgiver Stockmann ingenlunde sin Kamp og sin Fremtidsforhaabning; han trækker sig ikke som Gregers tilbage. Det er jo netop saadan rigtig midt i det »drivende, urolige Liv,« at han først føier sig lykkelig; — »netop her paa Kamppladsen! — — her vil jeg seire!« Ligeoverfor en hel haanende Verden ved han sig Mand nok til, trods alt, at øve Indflydelse paa den.

Den indre Tilknytning mellem Sandhedsapostlen og Hverdagsverdnen, den Dr. Stockmann besidder i sig selv, i sin egen Kraft og Fortrøstningsfuldhed, kommer hosHedvig. 63

Gregers for en Tid istand gjennem den Omstændighed, at han finder en liden Dicipel, som følger ham. Vistnok ikke paa egne, selvstændige Livsidealer Vei, men blyg og tillidsfuldt klynget til hans ledende Haand; — thi hun er et Barn. Som der i hele denne Digtning aldrig staar nogen enkelt som Midtpunkt, men en Gruppe, saa er det ogsaa betegnende, at der her til de forudgaaende Kvindeskikkelser slutter sig en barnlig Fremtoning, der som saadan kun kan blive rigtig forstaaelig indenfor Rammen af sin Familie. Men paa samme Tid skiller hun sig ud ifra de øvrige, mer almindelig holdte Typer saa individuelt varm og livsfrisk, at alt andet uvilkaarlig samler sig

om denne lille Skikkelses zarte Poesi, og den hoirøstede Mcningsstrid bliver tilsidst mildt, men tydeligt overtonet af hendes Barnestemme.

Hedvig er Ginas Datter og i Hjalmars Mistanke en naturlig Søster af Gregers. Men en Samtale med denne, hvori hun paa barnlig Maade udtaler sin aabenbart fra Faderen nedarvede kunstneriske Tilboielighed, tyder kjendelig hen paa, at hun er Hjalmars eget Barn. Det ubestemte Lys, som saa forsætlig usikkert falder over hendes Herkomst, stiller hende da som i en forsonende Middellinje mellem Gregers, Idealisten, og Hjalmar, Gjennem-snitsmennesket. For hendes barnlige Sind existerer der jo heller ikke nogen skillende Kløft mellem Gregers' strenge Sandhedstrang og Hjalmars Illusionssyge. Vistnok voxer hun op i Omgivelser, som allerede i det rent ydre lader Løgnagtigheden i Hjalmars Liv stikke frem — i en fattigslig, høist hverdagslig Kvistlejlighed, som -- ved blotte Kulisser delt i to — for sin ene Halvdels Ved-6 2

kommende med Lapper og alskens Skrammel er blit op-staset til en Art fantastisk Skinverden. Men Hedvig, for hvis barnlige Jubel Loftet med dets Graner, Fugle og Hugekasser endnu fremstiller et Stykke ægte Poesi, formaar ogsaa at se op til Hjalmars Fraser i troende Tilbedelse, netop fordi Forstillelse og Løgn er hende selv saa helt fremmed.

Det falske og laante bemerker hun endnu ikke; hun ser kun de sjeldne Solstraaler af zart og sand Stemning, som glider hen over Hjalmars Sind lig de sparsomme Straaler, der ogsaa undertiden kaster forklarende Lys over Loftbodens Skrammel. Det er ogsaa hendes eget lille hengivne Hjerte, som hyppigst forstaar at fremlokke saadanne Stemninger i ham. I hin Scene i anden Akt, hvor Hjalmar ved Floitespil for en Stund soger at glemme Hverdagslivets Misere, er det hendes Haand, som bringer ham Fløiten, at der for nogle Øieblikke maa svæve en blod og ren Melodi hen over hans A'æsens skrigende Misklang.

Men indeslutter Hedvigs store Kjærlighed og Beundring ogsaa den stærkeste Opfordring til Hjalmar om ikke at gjøre hendes Tro tilskamme, saa indeholder den tillige en truende Fare for Hedvig selv. Netop den barnlige Afhængighed, med hvilken alle hendes Tanker og Haab endnu bunder i Faderen, formaar pludselig og uformidlet at forvandle hendes Barndoms fredelige Idyl til tragisk Kamp og Konflikt. Thi de lyse, glansfulde Farver, i hvilke hendes Fantasi ser Faderen, er ligesaa sikkert bestemte til at blegne og vige for en forvirrende Dunkelhed som hun selv paa Grund af en snigende ØiensygdornHedvig.

er uigenkaldelig dømt til at se Udenverdenens muntre Glans slukne for altid. Hun er dog uden Anelse om det ene som om det andet: — uglad og sorgløs som en liden Fugl flagrer hun ind i Livets evige Xat.o

Gjennem den Oplysning, Hjalmar faar af Gregers om sine Familieforhold, bryder Faren raskt og uventet ind over Hedvig. Den Omstændighed, at Gina som Grossererens Elskerinde er bleven Hjalmars Hustru, vækker dennes Tvil om sit Faderskab. Fjernet og stødt tilbage af ham uden at begribe det mindste af Aarsagen, i den bitreste Angst for at miste hans Kjærlighed, beslutter Hedvig sig til, efter Gregers' Raad, at bringe sin Fader et stort Kjærlighedsofler, som skal give ham tilbage til hende. Hun vil skyde sin Vildand, det eneste hun eier, og som hun «er saa frygtelig glad i«, at hun endog pleier at indeslutte den i sin Aftenbon.

Men da hun den næste Dag. med gamle Ekdals Pistol i Haanden, har sneget sig ind paa Loftet for at udføre sin barnlige Offerhandling, maa hun fra Sideværelset hore den frygtelige Samtale, hvori Hjalmar aabenbarer sin egen ynkelige Svaghed gjennem den Mistro, han fra nu uf mener lbr altid at maatte nære overfor Hedvigs Oprigtighed og Troskab. Hun maa høre paa, at han ikke alene har ophørt at elske hende, men at det er hendes Existens, som formedelst sin Tvilsomhed vil hindre ham i alt stort. Og paa Gregers' oprørte Forsvar for Hedvig følger nu det haanlige Spørgsmaal, om han tror, at hun et Øieblik vilde vakle i Valget mellem at leve med Grossereren i hans overdaadige Rigdom eller at do for ham i hans Fattigdom.

Dette Spørgsmaal faar sit oieblikkelige Svar i et Skud indefra Loftet. Dog ikke mod den elskede Vildand, men mod Hedvig selv var det rettet. En hjelpeløs, uendelig Smertes Svar paa en dødelig Grusomhed. Og et fuldgyldigt, tydeligt Svar; thi det siger baade, at hun er hans Barn og aldrig har været noget andet, — udelukkende hans, — med hele sit unge Liv og ind i Døden, og tillige, at hun ikke kunde være Barn af hans Aand, men at hun aandelig var i Slægt med Gregers, — at hun var af andet Stof, hørte hjemme i en anden Verden end Hjalmar og hans Lige.

Denne overraskende Vending fra Vildanden til sig selv, fra Offer til Selvofring er ikke saa besynderlig, trods Hedvigs Livsfriskhed og unge Alder. Thi hun er i hine farlige Gjæringens og Ungdomslidenskabelighedens Overgangsaar, da, som Relling advarende lidrrvkker det, »Stemmeskiftningen« foregaar.

Det er betegnende, hvad Gina allerede tidligere fortæller om hende, at hun har begyndt at »hussere« saa stygt med Varmen derude i Kjøkkenet. Det kalder hun at lege Ildebrand.« Thi hun er i den Alder, da det, som nylig var Børneleg, allerede er paa Grænsen af Alvoret; da Legen selv anelsesfuld bliver som til en Tænden af Flammer og Funker, og Faren altid er forhaanden. Aldrig ellers er det afgjørende og vigtige saa nær og umiddelbart forenet med det uskyldige og barnlige. Det er For-aarstiden, da Jorden smykker sin Overflade yndelig med smaa /.arte, uskyldige Blomster, mens den i det skjulte sitrer og bæver. Over den unge Sjæls fredelige Eventyr og Idealer gaar det med en Gang som en stormfuld Kraft,Hedvig.

endnu legende med dem, smygende sig om dem som Vaarvinden om Martsviolen, men urolig og spændt, rask og pludselig svulmende op til jagende Storme, som pisker Havet og river Trærne op med Rod.

Det er den Tid, da i Naturen de ædle Blomsterstokke endnu omgive sig med lette, varmende Hylstre, at de efter Sommersolens Gjennembrud kan skyde sine /arte sjeldne Blomster; — og det er den Tid, i hvillæn det, som drommer i Menneskesjælen, trænger den varsomste Haand og den mest skaansomme Pleie. Det, man tilføier Hedvig, ligner en Brutalitet, der med Magt sprænger alle vege, fine Drommehylstre, i hvilke det, som vil blive l.iv, endnu hviler ufødt, i hellig, beskyttende Dunkelhed. Det er som et raat Nævegreb, der blotter det nogneste og hjelpeløseste i Sjælen, river det frem og prisgiver det til Døden.

Vistnok sker det uden Hensigt, ganske anelsesløst. Kun hendes for det sande og ægte skabte Natur tar det for dødeligt Alvor, som kun var Fraser og store Talemaader. Saa svarer hun med et virkeligt, dødeligt træffende Skud, i en Omgivelse, hvis Kulisser er beregnede paa Skinskud og Skinjagt. Den Pistol, som allerede nolende har været rettet baade mocl den gamle og den unge Ekdals Bryst uden nogensinde at gaa af, fuldbyrder i Hedvigs Barnehaand den eneste alvorlig mente, fuldgyldige Handling indenfor Kkdalernes paa Skin anlagte l.iv. Det er en Vildfuglenaturs Handling midt i en Loft-kammerverden. Og hvis dette Skud ikke havde dræbt hende, saa var der for hende kun blevet en Opvaagnen

til en Tilværelse fuld af den fangne Vildfugls uendelige Ensomhed.

Thi selv Gregers' Haab om, at hendes Dod endelig skulde løse Hjalmars Vinger, »frigjøre det Storladne» i ham, at hendes Skud seirende skulde sprænge den hele Kulisseverden, gaar ikke i Opfyldelse. Virkningen af hendes Død paa ham kan man ikke anslaa høiere end til et raskt afbrændt Knald af en Pistol —: endnu et Øieblik efter sitrer det gjennem de opskræmte Nerver, men afstedkommer ingen Forvandling. .Man kan ikke lade være med Relling at formode, at »inden tre Fjerdingaar er lille Hedvig ikke andet for ham end et vakkert Deklamationsthema.«

Over dette Lig kan ikke Vands-Modsætninger som Gregers og Hjalmar række hinanden Haanden til Forbund for Livet. Alligevel maa mon tillægge hende» frivillige Dod en indre Betydning, som indeholder Forsoningen og Formidlingen af det, som skiller disse Modsætninger.

Det er som vilde dette offervillige Skud høit og ivrigt overdøve al den Foragt og Trøstesløshed ligeoverfor Menneskene, som maatte røre sig i Gregers' Bryst; som om Hedvig vilde aflægge Vidnesbyrd om, at for det unge, naturlige og ufordærvede Menneske synes ikke hans Raad og Fordring som noget saa fremmed og uopfyldeligt; at et saadant Menneske vei er istand til at modtage ham i Begeistring som en glad Budbringer, og ikke bare som den strenge Kreditor. At det først er Livet med alle dets Forviklinger, Laster og Afstumpelser, som knækker, forkvakler og kvæler al Friskhed og Kraft. Og at forst tilsender og atter tusender af spirende Kraftkimer maaHedvig. 75

forkomme, før træg Forlangen efter Krykker og Stylter træder istedetfor den glade Længsel efter opadløftende Yinger. Ja, at selve dette Mang til trøstende, skuffende Illusion, hvormed Menneskene holder sig oppe, ofte ikke er andet end Karrikatur og Udartning af den samme Længsel, som gjerne vilde kjæmpe sig ud af og op over Hverdagsligheden op til Frihed og Sandhed, og at de laante Krykker, nøiere betragtet, kun er brudte, forkrøblede Vinger.

Men forholder det sig saa, da kan der selv i Forvanskningen og Forkrøblingen ligge noget, der griber og rører, som Forvrængningen al" et herligt anlagt Menneskeansigt. Saa hviler der ogsaa over Hjalmar, dette kraftløse, sin Svaghed og Selvskuffelse prisgivne Menneske, et Udtryk, der forhindrer, at han synker ned til en biot komisk Figur, — et Udtryk, som sikrer ham en vis Deltagelse og Medlidenhed. I den fromme Barnetro, med hvilken Hedvig hele sit korte Liv, lige til Døden, barnlig blind — men maaske dog saa guddommelig klanseende — holder fast ved Faderen, hæver Hjalmars Skikkelse sig ogsaa for os op over Karrikaturen til det tragiskmenneskelige.

1 denne Forstand atiægger Hedvig i Døden Vidnesbyrd ogsaa for ham, og gjennem ham for Gjennemsnits-menneskeheden overhovedet, ligeoverfor Gregers's barske Idealer. Yed Siden af disse Idealers Barskhed stiller hun den troende Tillid, som heller vil hjelpe end dømme. Rørende udtaler hun dette i de barnlige Ord, med hvilke hun svarer Gregers, da han spørger, om hun ikke gjerne vilde ud i den vide Verden og faa udfolde sig i Frihed:6
2

»jeg vil altid blive hjemme og hjelpe Far og Mor, siger hun.

Hun ser sine høieste Ønskers Opfyldelse i en stille Gjerning for dem. hun holder af, ikke i selvstændig Emancipation fra familiens Kreds. Deri ligner hun Stockmanns Datter. Petra, hvis høieste Kjærlighed og Forhaabninger, trods al hendes dygtige Selvstændighed, sammenfattes i Dramaets Slutningsord, i hendes Udraab: »Far!« Hvad der i »en Folkefiende« er betinget ved, at netop en Mand som den altbeherskende Hovedfigur staar som Dramaets Midtpunkt, det betinges i »Vildanden« deraf, at Hedvig, et Bavn, danner den kvindelige Hovedfigur.

Hvor lidet end Petras Rolle i hint Ibsens sociale Drama træder i Forgrunden, saa beholder hun dog det karakteristiske Træk, som ogsaa giver Hedvig hendes Betydning. Petra beviser ved sin modige Tagen Parti for Faderen, sin Hengivelse for ham, at Dr. Stockmann har Ret i sin Tro paa Menneskeheden.

Saaledes er det ogsaa her Kvindeskikkelserne, som optager og fører videre de foregaaende Dramaers ledende Grundtanke, — Tanken om en Forsoning af Ideal og Virkelighed gjennem den alt forstaaende, alt tilgivende Mildhed, som følger Sandhedserkjendelsen. Om end selve den ideale Sandhedsfordring legemliggjøres i Gregers, saa er det dog først gjennem Hedvigs Liv og Død, at det træder frem, der gjør den fra en abstrakt Drøm til en Kraft i Mennesketilværelsen. Overladt til sig selv ligger Gregers under for Virkelighedens Magt, ligesom ogsaa Brand laa under. Her er det Hedvigs Barnestemme, der tilraaber Gregers det Ord, som Brand døende fornamHedvig.

77

fra det Møie, og som dømmer hans Strenghed —: Ordet om «Deus caritatis.«

.Men gjennem en saadan Opfatning af Hjalmar i Lyset af Hedvigs frikjendende Barnekjærlighed, med en saadan Formidling mellem Gjennemsnitsmennesket og Gregers' utilgjængelige steile Idealskikkelse viser ogsaa denne selv-sig menneskelig formidlet for os. Paa denne Vei, fra Hjalmar op til Gregers, lærer vi saa at sige Veien nedover igjen — fra denne til hin. Thi i Gregers' Udygtighed til i Sandhed at udfylde Kløften mellem sine ideale Fordringer og Menneskets Natur, i hans Udygtighed til at træde skabende og forstaaende ind i det Liv, han vil forklare, — deri ligger det Punkt, i hvilket Gregers' rene Idealitet nærmer sig et Skridt henimod en Hjalmars uærlige Frasevæsen.

I Hellings Seir over Sandhedsfordringens strenge Kreditor ligger ogsaa den Antydning, at et Ideal har at vise sin Sandhed i Livet, og altsaa ikke har noget at frygte saa meget som Livsfjernhed og Livsforagt. Med andre Ord: Forkynderen Gregers med sin uforanderlige Prækentext om den ideale Fordring skal først bevise, at han forstaar gjennem denne samme Fordring at blive en Læge for Menneskeheden, istedetfor en ubesindig Ulykkesstifter. Medicinen kan være saa udsøgt og Viljen saa god, som den vil, — i en uovets og ukyndigs Haand er den dog farlig og bringer Død istedetfor Liv. Relling ser sin ideale Opgave deri: uden ideel Baggrund og uden dybere Begeistring at være det, som Gregers ikke formaar, og hvortil kun Dr. Stockmann er fuldt kaldet, nemlig en Læge for Menneskene. Og, omendskjønt det ikke kan*7*> l*-

lykkes Relling med sin slette Medicin og sin mindre forædlede, paa mindre Hoit og Stort rettede Vilje, at helbrede, men kun at overdække Saar og kunstig at opfriske synkende Kræfter, — saa opnaar han alligevel mer end Gregers. Kun Gregers er den »trettende tilbords«; kun han blir funden ganske ubrugbar.

Man har indvendt mod Ibsens Gregers-Figur, at den er for abstrakt holdt. Men kun hvis den skulde legemliggjøre en Ideal-Typus vilde denne Indvending være berettiget. Det vil sige, hvis Digteren indentiticerede sin egen Idealisme med hans. Ellers synes netop det idealabstrakte Træk hos Gregers som hans menneskelige Svaghed, som det, i Følge hvilket Dr. Stockmann staar hoit over ham og kommer det menneskeliges Idealbillede saa meget nærmere. At vi kun ser Gregers' Billede svæve over Livet, men ikke faa Plads der, indeholder Digterens Dom over ham: han glider kun forbi, — ud af Mørket og ind i Mørket.

Imidlertid synes hans Træk i en uhyggelig, vansiret Lighed atter engang at dukke frem af dette Mørke. Det er ikke længer den uberørte Begeistrings Træk; de er herjede af et langt Livs Lidelse og Erfaring. Det er ikke længer Gregers i sin Ungdoms Friskhed; fra en lang, frugtesløs Vandring kommer han os imøde tilstøvet og forvildet, med et vist Anstrøg af Vagabonderi. Denne Skikkelse er Ulrik Brendel.

Ulrik Brendel er ligesom de nu følgende Dramaers Gregers. Han er Repræsentanten for et Sindelag, der bestandig smutter ud af Idealets stramme Tøiler for at streife løs omkring i Frihedens og Sandhedens ideale Lande. SomHedvig.

Gregers rent abstrakt, tiden at træde frem med sit personlige Liv, saa at sige er de foregaaende Kvindeskikkelsers Aand legemliggjort i er sidste Ideal, saaledes speiler Rebekkas og »Fruen fra Havets« Aand sig i Brendels ustadige Omstreifen.

Som Gregers gav Brendel engang i ung Begeistring en ren, uskyldig Barnesjæl hen til Frihedens og Sandhedens Idealer; lig ham flygtede han fra Menneskeverdnens Larm ind i Ensomheden for i luld Hengivelse at kunne leve for dem. Og lig ham overvinder han sig til lærende og prædikende at vende tilbage til det virkelige Liv, da han ser de urene Magters Seir blandt Menneskene. Han bereder sig dertil som til en stor Offerfest, i hvilken han vil ofre det eneste, det dyreste, han eier, for Menneskenes Helbredelse. Men da sker der noget underligt med ham, — det samme som skede med Gregers: saasnart hans Ideal kommer i for nær Berøring med Virkeligheden, forflygtiger det sig i afmægtig Resultatløshed.

Det er ved at komme i Berorelse med Realitetens Repræsentant Peder Mortensgaard, at Brendel oplever sin Skuffelse. Den radikale Redaktor, hvis Erfaringer hat-bragt ham til at vælge den forsigtige Middelvei, forklarer

ham, at »Handlingens og Seirens Hemmelighed« ligger i det »at leve Livet uden Idealer.«

Men Brendel er ikke anlagt for en saadan formidlende Prisgivelse af sine kjæreste Tanker; ligesom Gregers efter sit store Nederlag i stum Forsagelse vender sig bort fra Livet, saa følger ogsaa Brendel længselen efter »det store Ingenting«, da hans helligste Rigdomme er smeltede bort for ham.6 2 Henrik Ibsens Kvindeskikkelser.

Men noiere beset virker Livets Lærdom ganske forskjelligt paa de to Naturer. Hvad Gregers kommer til, er kun Forstaaelsen af Menneskenes Udygtighed til at naa det ideale; han remmer Kamppladsen; men selve Idealets Renhed og Sandhed bliver for ham ganske ube-rort. lirende! derimod bliver rystet i selve sin Tro. Med bitter Haan beder han Rosmer om et Par »gamle aflagte Idealer«, ligesom han for har bedet ham om gamle Sko og Klæder. Thi "just som jeg staar parat til at tømme Overflødighedshornet, gjør jeg den penible Opdagelse, at jeg

er bankerot.--I fem og tyve Aar har jeg siddet som

Gnieren sidder paa sit laasede Pengeskrin. Og saa igaar, — da jeg aabner og vil hente Skatten frem, — saa er der ingen. Der var nichts og ingenting i hele Stasen.«

Saa blir han ogsaa indvendig fattig, en Betler, ribbet og luvslidt, ligesom hans vdre Person er det, — medens Gregers uforstyrret som for vedbliver at være Hersker i Aandens Rige, og kun forgjæves maa vente paa Menneskene, hvis Nøgenhed og Armod han saa gjerne vilde dække og skjule med sine kongelige Gevandter.

Men det er Fattigdommen, som Brendel ikke kan bære, som hans ideale Sinds Adel ikke formaar at overleve, fordi den vilde trykke ham ned i en saa brændende Følelse af Skam som hans udvendige Luvslidthed aldrig har kunnet gjøre; og derfor dør han.

Alligevel ligger den dybeste Grund til hans Bankerot i noget vist uordentligt, lappet og forrevet, som allerede fra Begyndelsen af heftede ved hans Begeistring. Hans Frihed har noget vilkaarligt og utoilet og hans Sandheds-Hedvig.

75

trang noget beruset og overstadigt, der paatrykker ham Vagabondstemplet.

Hans Idealer er ikke egentlig Livsnæring for ham, ikke den kraftige sunde Kost, som gjør arbeidsglad og omsætter hine høieste Drømme og modneste Tanker i Skaberkraft og Skaberglæde. De er ham snarere et Slags linere Nydelsesmidler.

»Du ved," siger han til Rosmer, »at jeg er et Stykke af en Sybarit. En Feinschmecker. Har været saa alle mine Dage. Jeg har mættet mig i mine lønlige Forestillinger med en Fryd, — aa, saa svimlende stor —!

Hvorfor skulde jeg ogsaa profanere mine egne Idealer, naar jeg kunde nvde dem i Renhed og for mig selv?«

1 denne Sværmen og Drømmen i en ideal Fantasiverden for sit eget Behags og for sin egen Nydelses Skyld fjerner Brendel sig saa langt fra Gregers, at han næsten minder mer om Hjalmar end om denne. Vidunderlig fint og dybsindigt krydser disse to Mennesketyper hinanden i ham. Man kan tydelig forfølge de vage Linjer, i hvilke de alle tre gaar over i hinanden og synes at smelte sammen til en eneste tragisk Menneskefremtoning. Hjalmar og Brendel er saa at sige de Trappetrin, der fra den rene Idealitets Tempel, hvor Gregers hersker som Præst, til forskjellige Sider forer ned i det menneskelige. Paa den ene Side ser vi en Idealisme, som ikke vover at rette sig op i sin fulde Høide og Kraft: den vover sig ikke ind i Sandhedslivets Frihed og Fare og søger, istedetfor Templet, at bygge sig en skjærmende, hegnende Fjæle-bod af Illusioner, en oppyntet Skinverden, i hvis Halv-6 2 Henrik Ibsens Kvindeskikkelser.

mørke ingen grelle Lysstraaler falder ind, intet koldt Luftdrag blæser, og hvor Fantasien frit kan overgive sig i svævende Drømme. Paa den anden Side bliver Protesten mod Fordomme, Skranker og Frihedstrangens Undertrykkelse til Vagabonderi; Idealismen streifer, skjønt født i fuld Sandhed — som i Gregers' Rige —, hensigtsløs omkring fra Ide til Ide, fra Eventyr til Eventyr, og formaar ikke at træde ind i Templets strenge Tillukkethed, — skjønt ogsaa den horer til Presteskabet.

\len det er ikke bare denne indre Sammenhæng mellem dem selv, som grupperer Hjalmar og Brendel saa betydningsfuldt om Gregers: — de indtager desuden en ganske bestemt Stilling i de heromhandlede Dramaers Helhed.

Alle tre adskiller de sig fra de hidtil omtalte Skikkelser i én Ting: det er ikke længer Bundetheden i det traditionelle, der afstedkommer Karakterernes Svagheder og Mangler: for første Gang betones de Farer, der truer fra modsat Hold: Ubundethedens, Yilkaarlighedens Farer. Allerede i Gregers' ideale Fordring ligger jo noget, som fører ud over Noras og Fru Alvings Emancipation: den Hindring, der - i Hjalmars Svaghed — møder Gjennemførelsen af hans Sandhedskrav, er ikke længer en selvstændig Personligheds Undertrykkelse ved Traditionens strenge Tvang; det er tvertimod de selvbehagelige, utøi-lede Drømmerier af en løsgiven Fantasi: det er den misbrugte Frihed, Ligegladheden, der træder iveien saavel for en alvorlig Erkjendelse som for en bevidst, streng Underkastelse under den engang erkjendte Sandhed.

Forsaavidt staar dette mandlige Trekløver betydnings-Hedvig. 83

fuldt neiop i Dramaernes Midtpunkt, som krydsedes i dem to Udviklingslinjer, der her umerkelig lober sammen som i et fælles Centrum. Brendel staar paa Overgangs-trinet til den videre Udvikling: gjenoptaget og fortsat blir imidlertid denne Udvikling senere — som før — gjennem Kvindeskikkelser.

Det er netop det nye og eiendommelige ved disse senere Kvindefigurer, at ile ikke som deres Forgjænger-inder kommer fra ljoftkammeropdragel.se og oprindelig Sneverhed, men fra Vildnissets tvangløse, flakkende Ubundethed — som Brendel. Derfor gaar de ogsaa mod et modsat Maal. De kan ikke som Nora og Fru Alving se Idealet i sit undertrykte Væsens Frigivelse; de trænger snarere til at toiles og tæmmes for at naa sin Høide, — trænger Lutring og Beherskelse af sine forvildede, sig vilkaarligt tumlende Drifter og Kræfter. Naaede deres Forgjængerinder forst gjennem sin Emancipation den fulde indre Seir, saa bliver her Selvudviklingens Seir betegnet ligesom gjennem et Nederlag, gjennem Underkastelse og Hengivelse. Man ser allerede, at for dem. de ubundne, maa den kvindelige Kjærlighed faa en helt anden Stilling og Betydning, end den havde hos de forrige. Nora og Fru Alving elsker ogsaa, elsker skæbnesvangert: men hvad der her dybest driver dem, er et Selvbedrag, en Feiltagelse, der beror paa en Forvexling af de elskede med de elskende Kvinders eget Væsensidcal. De maa derfor, for at naa til sig selv, til egen Frihed og Selverkjendelse, gjennem denne Kjærligheds Kampe løsrive sig. For de følgende Kvindeskikkelser derimod kommer i Kjærligheden for förste Gang det

helligt bindende til Bevidsthed; fra løst Hakkende Ubundethed kommer de forst bevidst og behersket til sig selv, idet de hengiver dette Selv; de idealiserer ikke den Mand de elsker; men deres eget, endnu for dem selv dunkle, Ideal gaar op for dem i disse Mænd og deres Livsop-fatning.

Midt imellem disse hinanden modsatte Kvindetyper, mellem de to Udviklingslinjer, ser vi den lille Hedvig sidde ved Gregers* Fødder. Paa en Side er hun beslægtet med Nora og Fru Alving, idet ogsaa hun stammer fra Loftsneverheden, og idet ogsaa hun ved Gregers' Haand anelsesfuldt stræber efter en anden Tilværelse, saa at hun, dersom hun ikke var et Barn, i bevidst Emancipation maatte løsrive sig fra en Kreds, ud af hvilken hun nu befries ved Doden.

Men da hun endnu cr Barn, da hun nærmest kun formaar at fole sit eget lille Selv i troende Fastklyngen ved Faderen, i den hengivende Kjærlighed til ham, viser hun samtidig over til den følgende Kvindegruppe. Thi Høidepunktet i hendes barnlige Storhed blir Kjærlighedens Offerhandling; og heri blir det antydet, hvori den nve Udviklingsrække maa munde ud: Selvhengivelse istedetfor Selvbefrielse.

Den første Skikkelse, som her møder os, er Rebc-kka. REBEKKA.

Motto:

Rebekka: ‚Er det dig. som felger mig? Eller er det mig, som tolgcr dig?*

Rosmer: .---Vi to folger hinanden, Rebekka.

---For nu er vi tu ét.'

(Fjerde Akt.)

arr oppe i Finmarken er hun fodt. Udsprungen af

en vild, fri Natur, hvis uberegnelige, voldsomt udbrydende Storme spotter menneskelig Beregning, — og Barn af en raskt opflammende, flygtig Lidenskab, avlet udenfor Skrankerne af menneskelig Skik og Orden. Rebekka har en flygtig Kjærlighedsforbindelse mellem Jordemoderen i en liden By dernord, Fru Gamvik, og en gjennemreisende Læge, Dr. West, at takke for sin Tilblivelse. Efter sin Moders Død blir hun adopteret af Dr. West og opdraget i de frie Anskuelser, som han selv hylder. Men Hemmeligheden ved hendes Fødsel holdes skjult for hende, og hun lader sig derfor, da hun er bleven en vakker, kraftig ung Pige, forlede til at indgaa i det samme fortrolige Forhold til sin Pleiefar, hvori hendes Moder tidligere har staaet.6 2

Rebekkas Ungdom danner altsaa en dyb Modsætning til de Indtryk, under hvilke Nora og Fru Alving voxte op. De vedtagne Fordomme, som hemmer begge disses Udvikling, er fremmede for hende; men paa samme Tid maa hun undvære alle de beskyttende og bevarende Indflydelser, som kan ligge i en ømt forkjælende eller streng Opdragelse.

Thi en saadan beskyttende Indflydelse er det dog i Grunden, som gjør, at Nora træder saa ren og uberørt ind i sit Ægteskab; at hun bringer den ærbødige Beundring for Faderen med over i Hustruens Kjærlighed som et /.art, ubevidst Ideal. Vistnok er det dette samme, som senere skaber den tragiske Konflikt i hendes Liv; men ikke mindre danner det Udgangspunktet for hele hendes Udvikling, for det, hvorigjennem hun kjæmpende kommer til sig selv og udover sin Opdragelses Mangler. Det barnlige i sin dybeste Betydning er den Magt, som har løst hende fra Barnagtighedens Baand. For alt dette er der ingen Plads i Rebekkas, af brutale Erfaringer opfyldte Ungdom; selv den naturlige barnlige Pietet blir i hende hidset op til sanselig Lidenskab; og ligesom hist den Elskede i det barnlige Hjerte voxer op næsten til en æret Fader, saa synker her Faderen ned til Elsker.

Og naar en lignende, Kjærlighedens »Under« ødelæggende Skjæbne bryder ind over Fru Alving, — hvad eidet da, som til syvende og sidst hjelper hende til i overlegen Hoihed at hæve sig derover? Ikke Trangen og Længslen efter Frihed og Sandhed alene, men Sjælens Kraft til at opfatte saavel Frihed som Sandhed i et Ideal, at kjæmpe sig op til dette Ideal, og med Prisgivelse af al personlig8i

Lykke at omsætte det i Liv og Virkelighed. Saaledes betegner Sandheden og Friheden saavel i Noras som i Fru Alvings Emancipation det høieste Maal, Toppen; — i Rebekkas Ungdom derimod er de intet andet end en flad, yppig Jordbund, paa hvilken alle Drifter i tøilesløs Vilkaarlighed faar Lov at tumle sig. 1 hendes Indre ligger derfor alle Egenskaber lige berettigede og lige værdifulde ved Siden af hinanden. De kommer til Udtryk i hin en naiv Egoismes endnu vilde Uskyld, der ligesaalidt formaar at skamme sig over sin Nøgenhed, som det første Menneske kunde skamme sig over sin i et Paradis, hvor det menneskelige og det dyriske hvilte fredeligt sammen, fordi Mennesket endnu ikke kjendte eller var kommet til Bevidsthed om sin Herskerkraft. Paa den Maade alene er det forklarligt, at allerede paa hint Tidspunkt det uforenbareste forenede sig i Rebekkas Aand, — en instinktmæssig, pietetfuld Taknemmelighed med tidlig sanselig Modenhed, Lammet med Loven, — og at hun, omendskjønt for tidlig sluppet løs i sin fulde selvraadige Kraft, dog hölder ud hos den syge Pleiefader med en Datters venlige Taalmodighed, fordrager hans Luner og mildner hans Lidelser, indtil han dør.

Dr. Wests Død tvinger Rebekka til at søge sin Lykke ude i Verden; thi hun arver intet andet efter ham end en Kasse med Boger. Fuld af tillidsfuldt Mod gaar hun til Verket. Den store Verden, som aabner sig for hende, skræmmer hende ikke, men hidser og ansporer kun hendes Kræfter; thi hun ved, hvilken fortræffelig Udrustning det er for en Kamp om Lykken at være stærk og fordomsfri, at kunne nyde alt og ingenting frygte. Hun

vinder da ogsaa strax en indflydelsesrig Velynders, Rektor Kroils Venskab. Han skaffer hende i Huset til sin

Svoger, Pastor Rosmer, hvor hun skal være til Hjælp og Hygge for dennes sygelige Hustru Beate. Kroll er sig endnu ikke bevidst, hvilken Modsætning han, som ortodox Fanatiker, danner til Rebekkas ubundne Natur. Han feler kun det med ham selv beslægtede i hendes modige, stærke Væsen, som i usplittelig Enhed er grundet paa sig selv; der er i dem begge en noget massiv Kraft, som aldeles mangler dybere Finfølelse.

Men netop denne resolute Energi skaffer Kroll en vidtrækkende Indflydelse paa Rosmersholm. Efter sit Ægteskab bøier Rosmer sig ligesaa villigt for Kroll, som han tidligere, i sine Gutteaar, gav en ganske modsat Aand og Vilje Magt over sig, nemlig den radikale Fritænker og fantastiske Idealist, Ulrik Brendel, der en kort Tid var hans Huslærer. Hos Rosmer er den troende Afhængighed af gammel Skik og Sæd, den paa Rosmersholm fra gammelt brugelige Foielighed overfor det engang vedtagne, bleven til en Viljesvaghed, som har hindret ham i en selvstændig Udvikling. Ligesom de afdødes Billeder ser ned paa de Efterlevende fra Værelsernes Vægge, saa leves overhovedet hele Livet paa Rosmersholm under de Dødes Øine, i stum Ærefrygt for det forgangne. Og saaledes kommer det aldrig til en Op-vaagnen og Sammentagen af egen Kraft, saa at Efterkommerne jevnbyrdig eller overlegne kunde stille sig ved Siden af Forgjængerne: under Trykket af disse Mindet-og Forbilleder udfoldes kun de fine, pietetfulde Rørelser, det zarte og følsomme i Aand og Sind, for i tungsindigtRebekka.

Alvor som Kranse af beskedne Evighedsblomster at slynge sig om Billederne af de Døde.

Ikke før har Rebekka betraadt Rosmersholms Jordbund, for hun forstaar, at det maa være en let Sag at herske her, at erobre Stillingen. Hun forener jo i sin Individualitet begge de Magter, som Rosmer allerede tidligere underkastede sig, Krolis bydende Kraft saavel som Brendels oprørske Aandsretning. Og medens hun med Fremgang indvirker paa ham i denne Retning, leder hans Vilje, egger hans Forstand, lykkes det hende næsten af sig selv at vinde hans Hustrus, Fru Beates, Hjerte. Beate, en fin, sensitiv Natur, et kvindeligt Sidestykke til Rosmer, kommer ligeoverfor Rebekka i en Tilstand af et Slags desperat Forelskelse.« Hun føier sig overvældet af den selvtrygge, ubundne Styrke i Rebekkas Vcesen; som bedovet af den blir hun hende næsten viljeløs undergiven. Det er en Tiltrækning mindre af Kjærlighed end ved Hypnose, og en Føielighed mindre af Overbevisning end ved Suggestion. Derfor blir der heller ikke nogen Forandring i deres Forhold, naar Rebekkas Handlemaade vækker Smerte, Skinsyge og Forfærdelse i hende; Rebekkas grænseløse Magt over denne zarte, spagfærdige Skabning suger Næring af Frygten som af Kjærligheden.

Imidlertid slumrer endnu Vildheden i Rebekka, som Lysten efter Bytte hos det hvilende Rovdyr. Endnu er hun fuldkommen tilfreds i sig selv, og ud af hendes frie, mættede Kraftfylde strømmer der et Pust af frisk Natur ud over Kulden og Tungsindet i det Rosmersholmske Hus, — belivende og berusende. Endnu er hendes Ind-

flydelse halvt ubevidst; den kan lignes med Virkningen af hin skjenne yppige Blomsterrigdom, med hvilken hun overalt pryder de gammeldagse Værelser. Selv den store, stive Kakkelovn, denne triste Maner om Vinter og Sne, søger hun at skjule mellem Løv og Blomster. Og som Rebekka selv, saa virker ogsaa hendes Blomster ved sin uvante, livlige Farvepragt, ved sin varme, alt sagte og stille gjennemtrængende Duft, lige mægtig paa Rosmer som paa Beate, om end paa forskjellig Vis. Ham drager de hemmelighedsfuldt som med en Anelse om et gladere, farverigere Liv: Beate derimod bedøver og ængster de, og gjør hende syg.

Da bryder der pludselig en Katastrofe ind over Rebekkas Sjæl. Hun gribes af en vild, sandselig Lidenskab for Rosmer. »Det var over mig som et Veir ved Havet, • siger hun, >som et af de Veir, vi kan ha ved Vintertid der nordpaa. Det tar en, — og bær en med sig, du, — saa langt det skal være. Ikke Tanke om at staa imod.

De skjæbnesvangre Omstændigheder, under hvilke hun fødtes, den Natur, hun voxede op i, den sanselig lumre Atmosfære, som omgav hendes Ungdom. — hele hendes tidligere Tilværelse med alle dens Forudsætninger og Følger, kommer til Udbrud i disse Ord. Hin endnu vilde Paradisuskyldigheds fredelige Tilstand, i hvilken Lam og Love hviler ved hinandens Side, forvandler sig under Lidenskabens Storm til alle Vildnissets Rædsler og

Farer. Og Mennesket midt i Rædselen, — det paa sig selv endnu ikke sikre, endnu ikke bevidste, hjelpeløst prisgivne Menneske, — eier intet Magtsprog, som kan tvinge de løsslupne Kræfter. Thi det var den enesteRebekka.

Kraft, som endnu slumrede i Rebekka, — Magten over sig selv: saa stærk i alt andet staar hun magtesløs ligeoverfor sin egen udbrydende Styrke.

Saa baner hendes Lidenskaber sig uhindret Vei med sit eget Instinkts Uimodstaaelighed. Det, som før var hende Middel til at sikre sig Stilling og Indflydelse paa Rosmersholm —: Rosmers Aandsfrigjørelse og hendes derved betingede Indflydelse paa ham, • det blir nu et Middel til at erobre ham for hendes Lidenskab. Thi det er to Ting, som staar iveien for hendes Kjærlighed: hans Gud og hans Hustru.

Men før det er lykkedes hende at rokke hans Tro, benytter hun denne endnu kun forventede Forandring hos ham til at vække Beates Mistanke og Uro. Den Forestilling, at den fromme Rosmer skulde være istand til ar svigre sin Barnetro, skal tjene til at gjøre den næste Mistanke — om Utroskab mod Hustruen — mere sandsynlig. Og for at en saadan Utroskab kan komme til at tage sig ud, ikke biot som noget tænkeligt, men som noget naturligt, næsten berettiget, sørger Rebekka for, at Beate faar Tag i Boger, i hvilke Barnløshed fremstilles som en Tilintetgjørelse af Ægteskabets Hensigt og Mening overhovedet. I "de af Stand til at værge sig mod Rebekkas Indskydelser, pinet og martret, men alligevel uvilkaarlig følgende hende, drives Beate efterhaanden ind i en Tilstand af fuldstændig Nerveforstyrrelse. Og dermed mister hun det eneste Vaaben, som hun endnu besad: sin Mands Hengivenhed. Hendes voldsomme Selvanklager, hendes lydelige Græmmelse, den næsten vilde Lidenskab, med hvilken hun klamrer sig til ham, og søger at tvinge6 2

ham til sig, virker frastødende paa hans ømfindtlige Natur, som noget plagsomt, unaturligt.

Medens paa denne Maade den blyge Renhed i Beates Kjærlighed blir uigjenkjendelig under sine sygeligt fordrejede Træk, bærer Rebekkas Sanseglød et mildt, beaandet Ansigt tilskue, — et Ansigt, som hun ved. at Rosmers Øine gjerne og kjærlighedsfuldt dvæler ved. Besidder hun end ingen Magt over sine oprørte Drifter, saa har hun dog Besindelse nok til indenfor disses Grænser at øve den Selvovervindelse, som skal til lbr at komme Maalet nærmere. Det er Rovdyrets naturlige I.ist, dets bløde Pote og snedige Gebærder, naar det, fyldt af graadigt Begjær, sniger sig rundt om sit Bytte. Hvad hun gjør kan næsten lignes med en Natur-akt og antager mer og mer Karakteren af det elementære, driftmæssige, jo længer hendes Handlinger river hende med sig. Hun er som det af Storme piskede, oprørte Hav, der uafladelig aabner sig til Afgrunde og maa suge alt, som nærmer sig disse, i sig. Der gives intet, som kan skride hen over de oprørte Vande og berolige dem. Hendes eget Selv driver uden Ror og Styre om paa Bølgerne, i passiv Gru og sløv Angst, som om hun var en udenforstående Tilskuer ved dette hendes Lidenskabers frygtelige Spil, og selv i Fare for at gaa under i det. Saa kjæmper hun i Undergangens Fortvilelse med Beate paa den synkende Livsbaad. »Det var,« siger hun, »som en Kamp paa Baadkjølen mellem Beate og mig.«

Ud af den samme blinde Nødvendighed handler hun — eller rettere: handler det ud af hende, — da hunRebekka.

tilsidst forespeiler Beate, at der er skeet noget, som tvinger hende til hurtigst muligt at forlade Rosmersholm. Den ulykkelige Syge, som nu fuldt og fast tror, at Rebekka i enhver Henseende har indtaget den Plads, som det havde været hendes egen Opgave at udfylde, gjennemkjæmper nu ogsaa denne Kamp alene.

Kun til sin Broder, Rektoren, lader hun følgende Ytring falde: »nu har jeg ikke lang Tid igjen; for nu maa Rosmer strax gifte sig med Rebekka.« Med sine sygelige Tanker og sit gode Hjerte overvinder hun sig til at vige Pladsen for deres Lykke. Thi i hende har Tugt og Trosstrenghed udryddet alle rovdyragtige Lyster: ikke engang Had eller Hævnlyst formaar hun at føie ligeoverfor Rebekka; taus og hjelpeløs trækker hun sig tilbage i sin store

Taalmodighed og Tilgivelse og feirer den stille Seir over sin Medbeilerske — i Møllefossen.

Var end det, som Rebekka forespeilede Beate, og som drev denne ind i Døden, langt fra at være Sandhed, — saa manglede det dog ikke et vist Grundlag. Vistnok tænker Rosmer med dyb Medlidenhed paa den ulykkelige, hvem formentligt Vanvid har bortrevet saa tidligt; men hendes Død er dog tillige en Befrielse for ham efter disse kvalfulde Aar. Den ængstelige Uro er forsvunden, og han omgives atter af hin kontemplative Stilhed, som alene passer for hans Natur. Men det er ikke længer den døde, tungsindige Stilhed fra tidligere Dage; en befriende, oplivende Aand fylder den; den har faaet Sjæl. Alle de trykkende Lænker falder lidt efter lidt af ham, og mere uforbeholdent end han før fulgte Kroll, giver han nu Rebekka sin Vilje; mere inderlig6 2

end han for lyttede til Brendels Lærdomme, overgiver han sin Aand i hendes Hænder. Og Bevidstheden om at bære hans Kraft og Lykke i sig virker døvende paa hendes Erindring om det skrækkelige, som maatte ske for at muliggjøre alt dette. Alle hendes Forhaabninger synes at gaa i Opfyldelse. Rosmer blir Fritænker, opgiver sit Præstekald og tænker paa, sammen med hende, at bære en friere, gladere Lære ud blandt .Menneskene, en Lære, som skal gjøre dem til »glade Adelsmennesker."

Og i Tidens Løb lever Rebekka sig saa ind i hans vakre, milde Tænkemaade, at hendes Lidenskabs pinefulde Utaalmodighed dæmpes. Ikke for intet lever hun ved Siden af en Rosmer, i hvis fine Sind alt det ubundne og tøilesløse, som hun lærer ham, uvilkaarlig forvandler sig til et positivt Ideal, til en begeistrende Mission, som skal bringe Menneskene Hjælp, Fred og Forsoning. Ikke for intet aabner i deres daglige Samliv hele hans Sjæl sig for hende med alle sine skjulteste Stemninger og Rørelser, — »saa fint og saa blødt som han følte dem.« Langsomt foregaar noget sælsomt i hende.

»Det kom lidt efter lidt. Næsten umærkeligt, — men saa overvældende til Slut. Lige til Bunden af mit Sind.» Det gaar hende som en Røver, der forvovent har kjæmpet sig frem til sit Bytte, men naar han staar foran det og betragter det i hele dets fine Skjønhed og Kostbarhed, vaagner de gode Instinkter i ham, og langsomt synker den udstrakte Arm. Taus og bevæget blir han staaende, fortabt i Betragtning, indtil al røverisk Lyst opløser sig i Længsel og Beundring og det begjærlige, lystne Blik i stum, dyb Skuen.Rebekka. 95

Saa gaar det Rebekka ligeoverfor den store, uskyldige Barnesjæl, som hun vilde tilrane sig; en anden Kjærlighed griber hende, en Kjærlighed fri for det tidligere Sansebegjær, men med Tiden ikke mindre overvældende, — en dyb, ubetvingelig Lidenskab for denne Mands barnlige Sjæl. Lærte hun ogsaa gjennem hans Svaghed at forstaa, hvor meget Traditon og Fordom svækker al Kraft, saa saa' hun dog tillige i ham for første Gang den indre Adel, som det Menneske kan naa, over hvis grovere Drifter der svæver en eller anden ideal Magt tæmmende og forædlende. For dette ubundne Naturbarn, som hidtil ligesom kun har fornummet Stemmer fra et sjæleligt Vildnis, intet andet hørt end Brus og Brag af fossende Strømme og løsslupne Stormes Larm og Raseri, klinger nu pludselig de bløde, fine Toner i et Sjæleliv, der er helt igjennem harmonisk stemt efter Samvittighedens ubestikkelige Gehør og høiere Love.

Og saa kommer det over hende, betagende og gribende, som en stille, sagte Gjenklang fra Dybet af hendes egen Sjæl, — noget lignende, som om der midt i det stormgjennembruste Vildnis blev ophængt en Æolsharpe, paa hvis Strenge de frie Naturlyd synes at forvandle sig til Undertoner fra en fremmed Verden.

»Alle disse opjagede Magter slog sig stilfærdigt ned i Taushed. Der faldt en Sindshvile over mig, — en Stilhed som paa et Fuglebjerg under Midnatssolen oppe hos os. ii

Fredeligt, stille indadvendt som dengang, da hun endnu som en frisk Blomst levede i den store Natur-6 2

fred, — kun ai hun nu er bleven bevidst, har hævet sig op over Blomstens Naturliv og tillige over det dyriske og vilde, — er hun nu hævet op til Menneskelighedens Hoider ved et uforglemmeligt Indtryks underbare Magt. Og paa denne stille Tinde feirer hun taus og ensom sin Opvaagnen til alt menneskeligt stort, til det, som ser ud over

sig selv og foler al sin Kraft bunden af ideale Magter.

Men Begjæret efter at rive Rosmer til sig og besidde ham er derigjennem gaaet tilgrunde; hendes Livs Maal og Indhold har forandret sig. Hvad hun for lidenskabeligt ventede paa, haaber hun neppe længer; det loser sig ganske op i det stille Vemod, med hvilket hun ydmygt afventer, om Rosmer nogensinde vil naa frem til hende over Graven i Møllefossen.

I et mesterligt Billede viser Expositionen i Begyndelsen af første Akt hele Situationen paa Rosmersholm. Rebekka sidder ved Vinduet, speidende med usikkert Haab efter Rosmer, som kommer gaaende Molleveien hjemover. Paa hendes Skjod ligger det næsten færdige Uldsjal, som hun hækler paa. Og medens hun gjør det færdigt, aner hun ikke, at hun den hele Tid, Maske for Maske, arbeider paa sit eget Ligklæde. Et Symbol paa hendes Livsarbeide. Allerede ser hun med tungt Hjerte, at Rosmer heller ikke i Dag vover sig over Mollefos-Kloppen; han gaar ovenom. Hele hans Væsen ligger i denne Nølen: Tungsind og Ubeslutsomhed, Pietet og grublerisk Frygt. Derfor stjæler det sig ogsaa sorgfuldt over Rebekkas Læber: »Man hænger længe ved sine Døde her paa Rosmersholm.«Rebekka. 91

Og uhyggeligt svarer den landlige Overtro gjennem Husholdersken Madam Helseth's Mund: »Jeg tror nu det, jeg, Froken, at det er de Døde, som hænger saa længe ved Rosmersholm! — Ja, det er næsten at sige. som om de ikke kunde komme sig helt bort ifra dem, som sidder igjen.«

Det klinger som en profetisk Aandestemme. Hvad der i Rebekka kun er Vemod over Rosmers Svaghed, det blir i den nedarvede Overtro til Spøgelsemagter, som uafviseligt nærmer sig. Og som den Skygge, Begivenheden kaster foran sig, glider den Døde aandeagtig forbi, som et Billede i tunge Drømme.

Her sættes i Virkeligheden fra først af den rosmers-holmske Tragedie ind i Dramaet. Den stiger op med Beates Skygge og kunde ligesaa godt hede »Beates Hævn« eller »Beates Gjenkomst«. Thi hvad der, billedlig betragtet, ligger i denne overtroiske Forestilling, gjenspeiler, som vi ser, nøiagtig en tragisk Proces i Rebakkas Sjæl.

Da hun beseirede Beate, slog hun den værgeløse ned uden Betænkning, som med et Næveslag, — med den stærkeres brutale Ret. Beate maatte ikke alene rømme Lykke og Rige, men i en langt dybere og videre Forstand end Rebekka vidste og vilde det aabnede hun for denne ved sin Bortgang Rosmers inderste, fineste Sjæleliv. Ja, endnu mer, hun maatte lade det yderste ske, for at Rebekkas vilde Lidenskab efterhaanden gjennem Rosmers Indflydelse kunde optage i sig alle Beates tine og skjønne Træk, saa at hun dobbelt formaaede at erstatte denne; — ogsaa dette sidste, helligste6 2

Henrik Ibsens Kvindeskikkelser.

testamenterede den Dode hende; lod hende fuldstændig og ogsaa med alle indre Konsekvenser indtage sin tomme Plads.

Men ikke for er Rebekka naaet saa langt, før hun ogsaa som Følge deraf er tabt for sit tidligere, kraftfulde Selv. Ikke før har hun hvilet ud efter sin Seir i salig Stilhed, før alle tidligere Vaaben, det dristige Rover-mod, det hensynsløse l.ykkebegjær, er fravristede hende. Og hun længter heller ikke mer efter dette rustede, skarpt bevæbnede Selv; thi der er kommet Selvforglemmelse over hende; og kun i Selvforglemmelsen formaar hun endnu at være lykkelig. Dersom dette gamle Selv nu paany opstod af hendes Aand som uigjenkalde-lig tilhørende hende, saa maatte det, formedelst sine Handlinger- og sin Raahed, fylde hende med Afsky og Skræk; hun maatte fornegte og tilintetgjøre det, fordi det vilde reise sig mod hende. Eller med andre Ord: hvis Beate nu vendte tilbage, vilde hun finde Rebekka værgeløs og hjemfalden til sin Naade.

Thi dette nye Aandsskud i hende, den Forædling, Rebekka har naaet, har det skjæbnesvangre ved sig, at den saaatsige ikke er voxet op af hendes egen Grund. Den bestaar i den vilkaarlige Tilegnelse af et fremmed Ideal. Rebekka optager ikke dette Ideal i nødvendig Videreudvikling af sit eget Væsen; men det kommer over hende, efterat Hun, færdig og moden, allerede har en Udvikling og en Fortid bag sig, — det kommer over hende som en skjøn Hævn for alle de høie og ædle Følelser, som er blevne forsømte og tilbagetrængte i hende. Hævnen er sød; — men den skjuler en Skjæbne,Rebekka.

idet nu alle de Idealer, hun manglede, træder hende imøde med en fremmed Betragtningsmaade, og idet hun kun kan tænke sig disse Idealer realiserede i en fremmed Livsudvikling, ikke i sin egen. Derfor bliver denne hendes Aands Høining og Løftning tillige dens Svækkelse og Sygdom, og derfor blir den hellige Lidenskab, hvori alt det høieste og ædleste i hende gløder, tillige en tragisk Lidenskab.

Saa ud vexler Rosmer og Rebekka i deres gjensidige Indflydelse paa hinanden Kjærlighedens høieste og alligevel dødbringende Gaver. De er ikke istand til virkelig udfyldende at gaa over i hinanden, de bare gjensidig smitter hinanden. For Rosmer er al formentlig Kraft kun et Drømmebillede, som ikke lever i ham, men ved Siden af ham i Rebekkas Skikkelse. Og for hende kan Rosmersholm« Aand aldrig hlive til er eget I .ivs snndf Sjæl; den sniger sig kun ind i hende som noget, der ikke har Magt til at gjennemtrænge og organisk omforme hendes Væsen; den er som en blodløs Gjenganger, en fremmed Sjæl, der gaar omkring inde i hende, — Beates Sjæl. Den Døde formaar saaatsige ikke at blive levende i hende; det blir kun en uhyggelig aandeagtig Tilværelse, som trænger Rebekkas tidligere sikre og kraftige Væsen ud af sig selv, betager det Sundhed og Velbefindende.

En saadan nødvendig indre Tragik speiler sig i Madam Helseth's overtroiske Tale om Beates Gjenkomst. Og ikke før har hun udtalt Ordene, før den fremmede Skygges förste Bud og Udsending nærmer sig for, om end ubevidst, at indlede Tragedien —: Beates Broder, Rektor Kroll.6 2 Henrik Ibsens Kvindeskikkelser.

Kroll har ikke været paa Rosmersholm siden Beates Dod, fordi han ikke vilde komme som en levende Erindring om hin skrækkelige Begivenhed, og maaske ogsaa, fordi han har en bestemtere Følelse end Rosmer selv af, at Beates frivillige Død maatte være en Lettelse og en Forløsning for denne. Saa meget mere rorer det ham derfor, at Rosmer og Rebekka synes at have bevaret hans Søster i en saa varm Erindring. Men da han vil vise sit Venskab for Rosmer derigjennem, at han opfordrer ham til at blive Medarbeider i et reaktionært Blad, gjør han det förste Blik ind i Rosmers fuldstændig forandrede Tænkemaade. En saadan Forandring og Faneflugt betyder for en Karakter som Kroils et fuldstændigt Brud. Dog betænker han sig endnu; han husker Beates sidste Ord til ham, og der stiger en Anelse op i ham om, at Rebekka bærer Skylden for alt. Nu, da han ved, at Rosmer har svigtet sin Barnetro, paakommer der ham ogsaa en Mistanke med Hensyn til dennes Forhold til Rebekka, og han udtaler den aabent.

Om end Rosmer med Vrede tilbageviser hans Hentydning, gjør dog Krolis Opfatning af Beates Selvmord et frygteligt Indtryk paa ham. For første Gang forestiller han sig, at Beate maaske ikke i Vanvid har styrtet sig i Fossen, men dreven af en rædsom Mistankes Kvaler. Uophørlig grubler han sig nu ind i Forestillingen om hendes ensomme Lidelse og Kamp, hendes offervillige Dod for hans Skyld; og al Glæde og alt Livsmod, som Rebekka allerede havde indgydt ham, truer med at gaa under i disse Grublerier. Da hun ser dette og føier, at endog hendes Indflydelse strander paa hans sygeligeRebekka. 95

Selvplageri, da gaar Rædslen langsomt og isnende ogsaa over i hende. Og det forgangne stiger paany op for hende, ikke bare i hendes egne pinefulde Erindringer, men tillige i de Billeder, Rosmers ængstede, følsomme Fantasi fremmaner deraf; hun hører Forgangenheden tale til sig med hans Stemme, ser paa den med hans Blik.

Det er egentlig ingen Angerens Kval, hun føler. Omslaget i hendes Sind er ikke fremgaaet af Anger, men af en Tilvænnelse og en Afkræftning; da hun følte sin sanselige Lidenskabs .Magt vige, var hun ingen bodfærdigt sonende, men en lidende og en udmattet. Enhver Anger kan kun for saa vidt være ægte og virkelig, som den Forandring er det, der i Menneskets Sind fremkalder Beklagelsen over den paagjældende Handling. Men Rebekka er ikke i Sandhed forvandlet til et nyt Selv; clet er kun det gamle Selv, som er blevet svækket og fremmed for hende gjennem en fremmed Aands spøgelsesagtige Indflydelser. Hendes Anger er Spøgelserædsel, — Rædslen for at se sig selv do. Hun er intet Forvandlingens Symptom, men et Opløsningens.

Og netop dette gjør Rebekkas Forhold til Rosmer saa haablost. Det tilintetgjør enhver Mulighed for nogensinde at begrave Fortiden; thi enten er Rosmersholms-aanden mægtig i Rebekka, — og da staar hun under Skrækken for sin egen Forgaaelse, under Nødvendigheden af at forsage og resignere; — eller ogsaa sætter hun sig ud over

alt, tar sig endnu engang sammen til en Elsken og en Begjæren, til en Beilen til Lykken, — men da er hun atter den Rebekka, som hun var. Thi kun6 2

som denne besidder hun Øieblikke af Sundhed, af Øn-sken, af Liv; kun som denne trækker hun sig ud af Passiviteten, af Sygdommen og Afkræftelsen. Derfor stjæler der sig lige til det sidste, endog midt under hendes fuldstændige Sindsændring, ved hver levende Deltagelse, ved hver handlende Bevægelse, nogei af det gamle Selv ind i hende. Saaledes ser vi to hinanden modsatte Ytringer umiddelbart følge hinanden, da endelig Rosmer frir til hende, — da han endelig beslutter sig til »at stille en ny, levende Virkelighed op mod den triste Forgangenhed," — for at fri sig fra sine Selvbebreidelser. Först trænger der sig et jublende Skrig over hendes Læber, og derpaa, ligesaa spontant, kjæmper »Neioet sig frem. Hun formaar ikke mer at være lykkelig. Den Forvovenhed, som med raa Næve vilde røve Lykken, formaar nn ikke engang tenger ;ir lidsrrsékke den sitrende Haand for at modtage den, naar den rækkes hende som Gave.

1 dette Øieblik er Beates Hævn fuldbragt. Fra den Kampplads, paa hvilken Rebekka seirede i Kampen om Magten, er hun sagte — sagte bleven trukken over paa Beates eget Gebet, — Beates, som tilsyneladende indrømmede hende alt, lige til det sidste. Og der staar hun nu værgeløs; thi i den uegennyttige, forsagende Kjærligheds Helligdom gives der ingen Vaaben.

Men dette er endda ikke den sidste Opreisning, som Beate faar: Rebekka skal ikke bare fuldstændig beseires, ikke bare gjøres livsudygtig; hun skal ogsaa frivillig udlevere sig selv, frivillig bekjende sit Nederlag.

Efter Rosmers Erklæring ser hun hans Selvpinsler97

og hans Tungsind tiltage. Hun maa høre ham udtale den Mistanke mod sig selv, at Kjærligheden til hende vei allerede fra Begyndelsen af har slumret i hans Yenskab, og at Beate i sin sygelige Klarsynthed rimeligvis har forstaaet det. Saa var det altsaa, om end uafvidende, dog hans Synd, der drev hende i Døden. Da nu Rebekka er Yidne til, hvorledes Rosmers skyldfrie, hjælpeløse Barnesjæl martrer sig med den indbildte Forbrydelse, hvori hun alene er den skyldige, beslutter hun sig til at redde ham og give ham hans Samvittighedsro igjen ved en aaben Tilstaaelse. En saadan Tilstaaelse skal tillige bevise ham, hvilken forædlende Indflydelse han har øvet paa hende, og i hvor høi Grad han altsaa maa være skikket for den Mission at adle Menneskenes Sind.

Aldrig synes Rebekka mere uhyggelig forvandlet til en Beate end i dette Selvoffer, denne yderste Selvpris-givelse. Og dog afviger netop her begge Skikkelser paa det skarpeste fra hinanden. Den uegennyttige Handling passer vei for Beates Sind, — men en saa skaanselløs Blottelse af alt lavt og uædelt i sin egen Sjæl ligeoverfor den Elskede, det havde en Beate med sin blyge, tilbageholdne Kvindelighed aldrig kunnet overvinde sig til. Heller havde hun i sin Opofrelse paadigtet sig en Slethed, som ikke var hendes, end hun paa denne Maade havde blottet en, hun virkelig var skyldig i. Kun i en oprindelig saa vild og forvildet Skabning som Rebekka formaar denne Kjærlighedens Heroisme at voxe op, saa stor og stærk, at den er endnu større end Kjærlighedens Blufærdighed, saa hensynsløs, at den vrænger frem det hemmeligste og skjulteste i Sjælen, afklæder sig indtil fuldstændig,98

sitrende Nøgenhed, og blotstiller sig saa, — for at redde den andens Sjæl. Hvergang Rebekka handler, saasnart hun træder ud af Passiviteten, viser Forskjellen mellem hende og Beate sig bestandig.

Rosmer, hvis hele Haab og Tro ved Rebekkas Be-kjendelse styrter sammen, er i Øieblikkets Forvirring ude af Stand til at vurdere hendes Handling efter dens sande Værd. Han kommer gjennem dette Indblik i det forgangne kun i Vildrede over hende, og Følgen er, at det lykkes Kroll at gjenvinde sin Indflydelse paa ham. Han faar ham til at opgive alle frie Ideer og Planer og at slutte sig til sine tidligere Venner. Men netop nu føier Rosmer dobbelt dybt, hvor fuldstændig hans formentlige Kraft, ja selv hans Tænkemaade, bunder i Rebekka, og at den Frihed, han drømte sig i Besiddelse af, ikke var andet end — Afhængighed af hende.

Efter hans Hjemkomst fra Kroll og Vennerne slaar derfor hans förste Foragt for og Fordømmelse af Rebekka om i Fortvilelse. Han ved, at han uden Troen paa hende er hjemfalden til sin egen Holdningsløshed, og han sporger

allerede, ikke bare tvilende, men længselsfuld: »hvor kan jeg tro dig fuldt ud.«

Rebekka minder ham ikke med den mindste Antydning om, at det fuldgyldige Bevis for hendes Sinds-forvandling jo allerede ligger i hendes opofrende Be-kjendelse. Hun er beredt til at gjøre alt for ham; alt, hvad han bare kan optænke, for gjennem et frivilligt og gladelig bragt Offer at give ham Selvtilliden tilbage, Troen paa sin Kraft til at adle Mennesker. Hun vedRebekka.

jo, at han befinder sig i den samme pinefulde Stilling, i den samme uudholdelige indre Splid, som hun selv; fremmed og bortreven fra sit gamle Selv, og dog ude af Stand til at virkeliggjøre det nye Selv i sig til fuldt Liv.

Som de saaledes taler med hinanden i Kjærlighed og Sorg, i Tvil og Fortvilelse, horer vi allerede den sygelige Tilstand, hvori de gjensidig har bragt hinanden, tale ud af dem. Og det virker da ogsaa paa os som en syg .Mands Feberfantasi, naar Rosmer pludselig falder paa, at kun ét kan fornye hans Tro paa Rebekka: hendes frivillige, gladelige Død i Møllefossen. Det virker som en Feberhallucination, naar han med lokkende indre Gru udmaler sig, hvorledes hun vil staa derude paa Kloppen, nølende, sitrende, altid bøiende sig længer udover. Han minder i denne brutale Egoisme om Rebekka selv, da hun gik og længtede efter Rentes Død: endog hendes Fantasi synes at være gaaet over paa ham. Men denne Lighed er ikke umotiveret; den skyldes heller ikke bare gjensidig Smitte: den har sin Grund i hin Viljesvag* hedens Egoisme, som ikke kan leve uden Troen paa andre, uden Støtte, uden Rygstød; i en splittet, holdningsløs Aands Selvopholdelsesdrift, for hvilken den virkelige Kjærlighed til Rebekka i Øieblikket træder ganske tilbage. Ailerede den Maade, paa hvilken han bad hende bli sin Hustru, udtrykte en lignende Svaghedens Selvopholdelsesdrift. Han vilde have en ny Virkelighed, for gjennem den at døde Fortiden. Fr> stærkere Vilje vilde have bygget sin Kjærlighed op paa en allerede død Fortid og ikke nedværdiget den til biot at blive Midlet for et nyt Liv.

Det er imidlertid kun et ringe Ofl'er for Rebekka at do for Rosmer. Tusende Gange er hun allerede død for ham og hans Sjælero, da hun for hans Skyld blottede sit Liv og prisgav sig til hans Foragt. Det er ligegyldigt, om nu ogsaa Bølgerne skal skylle hen over dette værdiøse, allerede afsjælede Liv, eller ikke. 1 Rebekkas rolige Beredvillighed ligger der en Dødssyg? Ligegyldighed; hun staar jo saa alligevel ved Enden; hendes Kraft er jo alligevel brudt gjennem Rosmers Indflydelse.

Men overfor denne Beredvillighed — i hans Øine hendes Æres Redning — viger den uhyggelige Feberfantasi, som holdt Rosmer fangen. Med Troen bryder ogsaa den Kjærlighed atter igjennem, ved hvilken hans viljeløse Selv er lænket til hende. Hvorledes skulde han være istand til uden hende at udrette det mindste, uden hende at existere? Han formaar kun at følge hende, er det end i Døden. Det er helt ud betegnende, at det er i Dødens Time, deres gjensidige Kjærlighed feirer sin fulde Triumf, forenende dem for altid, i det Øieblik, da de er blevne fuldstændig udygtige til at leve, efter at de under hele sit Samliv har enerveret, smittet og afkræftet hinanden. Som de nu fast omslyngede og tilhørende hinanden styrter sig i Bølgerne, synes deres Dod kun som den ydre Reflex af en indvendig, allerede fuldendt Proces. Og Rebekka er sig ogsaa fuldt bevidst, at denne Afslutning ikke har sit Udspring i en sund, nødvendig Beslutnings Klarhed, men at det er Sygdommens endelige Udgang, den sidste Forvirring, som de endelig ligger under for. »— Om det nu bare var et Blændverk? EnRebekka.

af disse hvide Hestene paa Rosmersholm?« Og Rosmer medgiver, at »det kunde vei være.«

Med Rette er det derfor Madam Helseth, den landlige Overtro, der udtaler de sidste Ord over dette Dobbeltselvmord: »Salig Fruen tog dem.«

Ligesom det sygelige i denne smittende, enerverende Kjærlighed tilkjcndegiver sig i begges Vilje og Karakter som en Selvopløsning, saa vinder det ogsaa Magt over deres Aand som overtroisk Rædsel. Den klare Bevidsthed

derom forandrer intet i den strenge, indre Nødvendighed for en saadan Udgang. Den Syge ligger ikke mindre under for sin Sygdom, fordi om han formaar at skjelne sine Feberfantasier fra Virkeligheden.

Saaledes gaar det til, at den stærkeste og forvovneste af disse Kvindeskikkelser maa ende som den mindste af dem: i Offerdød for en anden. Kun at i Hedvig begge Motiver har forenet sig til ét, medens de her har fordelt sig paa Rosmer og Rebekka: paa den ene Side Rosmers dødelige Skuffelse, oplevet gjennem et over alt skattet Menneske, og paa den anden Side Rebekkas Ønske om gjennem sin Døds Kjærlighedsbevis at give ham Tilliden og Troen paa sig selv tilbage. Fint og umerkelig slynger Tankerne fra den ene Digtning sig over i den anden. Modsætningen mellem Rebekka og Hedvig bestaar væsentlig deri, at den förste af den Grund var saa absolut og afhængig i sin Kjærlighed, fordi hun havde mistet sit Selv, medens den sidste endnu er et Barn, d. v. s. endnu ikke voxet frem til Selvstændighed. Hedvig dør, fordi hun ikke endnu eier et eget selvstændigt Liv, og Rebekka dør, fordi hun ikke længer besidder noget. Lige-6 2

som Hedvigs hele Udvikling gaar op i Barnlighed, og ogsaa gaar tilgrunde i denne, saa overvælder i Rebekka Udfoldelsen til Kvindelighed hele Mennesket i hende med al dets tidligere Kraft og Styrke.

Meget betegnende er Ulrik Brendel gaaet lige foran hende ind i Døden, — Ulrik Brendel, hendes Landsmand fra Ubundethedens og Vilkaarlighedens Hjem. Begge forbløder ligesom af det altfor store Tab, de har lidt paa deres egentligste Livsindhold; han paa sin kraftløse Idealisme, hun paa sin idealløse Kraft. Brendel ligger under i Kamp med Modstanderen, — Rebekka gaar tilgrunde gjennem sin tragiske Hengivelse for Modstanderen. Brendel, Manden, gir sig Døden, fordi han tabte sin Fane til Fjenden; Rebekka, Kvinden, blir indvendig beseiret, og i denne dødelige Spaltning af hendes Væsen og hendes Kjærlighed ofrer hun sig selv til Fjenden. Men begge soner dermed den Vildhed og Tøjlesløshed, som var dem egen. Den Overilod af Idealer, som Brendel bringer med, redder ham ligesaalidt som Overmaalet af Kraft redder Rebekka; thi ligesaalidt som hun ved at nyttiggjøre denne for et idealt Formaal, ligesaalidt ved han at beherske Livet og Virkeligheden med sine Ideal-skatte. Han bortødsler uagtsom det ædleste Sædekorn, istedetfor gjennem haardt, taalmodigt Arbeide at vinde Frugt ud af det.

Man kunde ønske ham en Krolis Dygtighed. Vistnok optræder denne som fanatisk Partigjænger for det traditionelle, ofte fordomsfuld og indskrænket; men opdragen som han er i en streng Verdensanskuelse, er al Begeistring og al Idealisme i ham bleven til handlende,Rebekka. 109

skabende Energi; der er ikke det mindste Korn deraf, som ikke pligtivrig blev udsaaet, paa det at det maatte blive frugtbart og hjelpe Ideal og Virkelighed til at voxe sammen til et organisk Hele. Det er dette, som gjør ham saa kjernesund og sikker i sin Optræden. Og derfor er der i Kroll, ligesom ogsaa i Rosmer, disse to Traditionens Repræsentanter, en Magt, som Rebekka og Brendel mangler, nemlig den Magt, der følger af Opdragelsen gjennem Idealet, og det er denne Mangel, som gjør, at de saa haabløst maa gaa tilgrunde.

Men medens Brendel ved det Skibbrud, han lider, altsaa mod sin Vilje bekræfter dette, erkjender Rebekka villig, at der har manglet hendes Frihed et idealt Moment, og at hun derfor har været udygtig til at sætte noget eget op imod Rosmers traditionelle Bundethed; saa sygnede hun hen ved hans, hendes egen Vilje fuldstændig fremmede Idealer. Men idet hun paatager sig denne Sygdom, idet hun saaatsige bortbytter sin stærke, sunde Natursjæl mod en zart, forædlet Menneskesjæl for den Pris at sygne hen og do ved den, — forener hun sig for altid med Rosmers Verden. Og Rosmer, omendskønt ligesaa ude af Stand til i Sandhed at optage hendes frie Naturkraft og i sig smelte Modsætningerne sammen, forbinder sig igjen med hende. Trods det, at de maa de ved dette Forbund, trods det, at Døden eiden eneste Prest, som formaar at indvie denne det Ufor-enbares Pagt, formæler Rosmer sig med hende: »Rebekka, — nu lægger jeg min Haand paa dit Hoved og tar dig til .Egte som min rette Hustru!«

Og i dette sidste Billede peger de langt ud over6 2 Henrik Ibsens Kvindeskikkelser.

sin egen nødvendige Tragik og Selvopløsning. De tyder hen til, at der dog maa gives en Enhed, en Fuldkommen? gjørelse, en Sammenhørighed, i hvilken Skrankernes Verden og Frihedens Verden gjensidig kan gjennemtrænge hinanden og forsones. Ikke nogen Kamp længer mellem dem, intet Forsøg paa at lokke hinanden over i sin egen

Leir, ingen Seir, — kun en inderlig Rodfæstelse i hinanden, en Formæling.

Rebekka er det, hvis hele Væsen føier dette vidunderligst: Selvhengivelsen og Selvopholdelsen, disse hinanden modsigende og ødelæggende Magter, som har sønderrevet hendes Indre, men som nu gjensidig betinger og forløser hinanden — uadskillelig forenede. »Er det mig, som følger dig? Eller er det dig, som følger mig?« spørger hun paa Dødens Tærskel.

»Dut grunder vi aldrig ud tilbunds,« svarer Rosmer. Men trøstig omfavner han hende; thi han ved, at der for dem begge er funden en Løsning paa deres Livsgaade, om det end er en Forløsning i Døden: »Vi følger hinanden, Rebekka. Jeg dig og du mig.---— For nu

er vi to ei.« ELLIDA.

Motto:

.Dit cr — Forvandling i dette lier!*

(Femte Akt.)

SMITTE, Sygdom, Dod, — det er Navnene paa Tiltrækning, Kjærlighed og Ægteskab i »Rosmersholm«. Thi det er de gamle Modsætninger Instinkt og Lov, Frihed og Tvang, Naturverden og Loftverden, som staar bagom, kun at deres indre Uforenbarhed ikke længer som tidligere aabenbarer sig i Fjendskab og Feide, men ved det tragiske i deres Forening. Og i Sandhed, haardere end i den mest sønderslidende Kamp, som Nora eller Fru Alving kjæmpede for sin Frigjørelse, fremtræder Modsætningernes indre Splid her i den Nødvendighed, med hvilken Hengivelse og Undergang betinger hinanden.

Men i det Rebekka vælger Hengivelsen og med den Undergangen, tvinger hun i sin Kjærlighed og i sin Dod det tilsyneladende uforenbare sammen og trænger derigjennem allerede ud over den blotte Modsætning.

At overvinde og opløse den, — saa langt naar hun vistnok ikke; thi hendes Kjærlighed har jo kostet hende6 2 Henrik Ibsens Kvindeskikkelser.

hendes Kraft. Hun peger kun hen paa det uafviselige i dens Løsning, og forbereder denne, idet hun tilspidser den forhaandenværende Modsigelse paa det skarpeste, — den Modsigelse, som ligger i, at hun maa sygne hen og de under det, som dog skulde danne hendes Væsens naturlige Udfyldning og Fuldendelse.

Derfor kunde det være tænkeligt, at Rebekkas Sygdom indesluttede i sig Muligheden af en Krise, en Helbredelse, en ny Sundhed og Fødsel, der kun kræver en Rest af Ungdomskraft for at træde frem i Dagen. Kun for den Kraft, som allerede har givet sig ud, for den udtømte, forbrugte Kraft, blir Sygdommen en Sygdom til Døden.

Smitte, Sygdom, Død, — i disse Ord klinger Rebekkas Liv ud. Men spørgende, lyttende klinger det med —: hvor er det nye Liv, som bringer den syge, den døende Helbredelse; hvor er den Læge, som kjender et Lægemiddel, om hvilket han tør sige: »Heri—ligger en Kraft til Forvandling!«

Svaret paa dette Spørgsmaal forsøger »Fruen fra Havet n at give.

Hun kommer fra Havet. Det vil sige, hun har det samme Udgangspunkt som Rebekka. Hun kommer derfra, hvor der endnu hersker Fylde i Luftstrømmen og Frihed i Naturen, — derfra, hvor der ogsaa i Menneskesjælen gives en Elementernes Bølgegang, der ikke er tæmmet og bunden ved disse uryggelig faste Sæder og Sætninger, gjennem hvilke alle frie Rørelser stænges inde som Fjordboerne mellem sine Holmer og Skjær.

Hun voxer som Rebekka op fjernt fra alt det, modEllida.

hvilket den frie Havstrøm maa lære at bryde sig og at følge fremmed Retning, fjernt fra alle hine Klipper og Skranker, som uhyggelig rager ind i Noras og Fru Alvings Ungdom, — men ogsaa fjernt fra alle hine Idealhoider, som hæver sig op af Dalens Sneverhed og fører til Livets Tinder.

Men er end Milida voxet aldrig saa vildt og ubeskyttet op i det ensomme Fyrtaarn ude ved Stranden — for sit

ukristelige Navns Skyld betegnende nok kaldet »Hedningen«, skiller hendes Tilværelse sig dog i et væsentligt Punkt fra de uordnede Forhold, i hvilke Rebekka voxede op. Der mangler her alle de positivt skadelige Indflydelser, der saa tidlig og voldsomt vakte de heftige Instinkter i Rebekkas Væsen, og som for Tiden og i fordærveligste Forstand gjorde Rebekka til en erfaren Kvinde. Den Uskyld, der endnu uberort hviler over Ellida, er en dybere end hin et utoilet Naturlivs vilde Skvldløshed, i hvilken Rebekka levede. Hun er endnu umistroisk og uerfaren; hun venter endnu sin hele Vorden, sin hele Modenhed af Livet, — medens Rebekka er vorden, er modnet, og det i en ganske bestemt ensidig Retning, som maa hemme al anden indre Udfoldelse. Saaledes synes hun i Udviklings/rw at staa over Ellida, men samtidig at staa tilbage for hende i Udviklingsrf^gtfig-hed, - ligesom et ædelt Vilddyr i sin Fuldkommenhed er et umyndigt Barn baade overlegent og underordnet.

Denne Forskjel mellem dem lader os strax ane det, hvori Ellida ligesom kommer til at korrigere sin Forgjængerne: hun har flere Udviklingsmuligheder, videre Grænser for sin Væsensudfoldelse. Vi ser, at Rebekkas6 2

Grænser ikke nødvendigvis behøver at blive Ellidas Grænser, og vi ser, hvorfor der paa det Punkt, hvor den erfarne og fæstnede Kraft ikke mere evnede at omdanne sig, men kun paa en tragisk Erkjendelse at sønderbrydes, — der gives for Ellidas Væxt og Villen endnu Kriser og Helbredelser.

Denne Forbindelse af Omdannelsesevne og Umyndighed lader vistnok Ellida i Førstningen synes saa meget mere værgeløs ligeoverfor Livet. Hun besidder intet af' Rebekkas tillidsfulde Styrke, intet af den kjække Vovelyst, med hvilken denne betror sit Livsskib til Bølgerne og Stormene for at styre mod Lykken. Hun nøies med at staa ventende ved Stranden og drømme sig udover de rullende Vover, hvor Fare og Skjønhed lokker, og hvor Dybet skjuler saa meget underfuldt og tillige saa meget grufuldt.

Hvor Rebekka er bare Udfordring og Trods, der er Ellida bare Drøm og Forventning. Men hendes Drømme bliver altid mere formløse end Rebekkas konturfaste Livsforhaabninger: de Bølger, som i høi Sjø skummer over Skibets Stavn, vækker bestemtere Ønsker og Ængstelser end den vide, skimrende Havflade, der magelig overses fra Stranden, og som intetsteds byder Øiet og Tanken et Hvilepunkt, men et saa meget mere umaade-ligt Spillerum for den vilde Fantasi.

Forestillingslivets stærke Udvikling paa Bekostning af den endnu ikke vakte Handlekraft er det andet Træk, som skiller Ellida betydningsfuldt ud fra Rebekka. Der ligger et Drag af Sygelighed deri, ialfald en Sygeligheds-disposition, som först kan overvindes af Viljens fuldeEllida.

Modenhed. Men der indeholdes ogsaa heri en Tendens til Fordybelse og Inderliggjorelse af Viljen, en Sjælens Stilhed, i hvilken ogsaa de milde og fine Roreiser finder Gehør, før en Tilskyndelse bliver Handling; derved bevares hun fra den bratte, brutale Vilkaarlighed, der behersker Rebekka. Kr Filidas Vilje først engang udviklet til sund, bevidst Modenhed og Kraft, saa maa den derfor naa en langt ædlere, høiere artet Myndighed, end Rebekkas Vilje nogensinde kunde vinde.

Forskjelligheden i deres Natur Rebekka fuld af Handlekraft og fortidlig Modenhed, Ellida umyndig og overveiende fantastisk — gjenspeiler sig betegnende i deres Kjærligheds Art og Skjæbne. Medens Rebekkas Lidenskab bryder frem som et Fatum, der betvinger Og bestemmer, træder hos Ellida Kjærligheden frem som Passivitet, som en dæmonisk, alt frit Valg udelukkende. Undertvingelse af hendes Vilje. Og medens Rebekka stræber efter at gjennemtrænge og gjennemskue alt, hensynsløst at bryde ind i alt og rive det til sig, ligger Ellida hjælpeløst under for det ukjendtes, ubegribeliges Dragning.

Af alle de Mennesker, som har staaet hende nær, er der kun en, som har havt Magt over hende, han, om hvem hun intet bestemt ved og heller intet vil vide, han, som saa karakteristisk lige til Slut bliver navnløs for hende — den fremmede Mand. Det er det ukjendtes Magt, der forklarer hendes Kjærlighed til ham. Denne Kjærlighed er den unge umyndige Skabnings Kjærlighed til selve Livet, det store, ukjendte Liv, som jo ogsaa staar for hende

dybt tilsløret i sin Hemmeligheds-t iS

fuldhed. Det er den hjælpeløse Viljes Forsagthed overfor det gaadefulde Mørke sammen med Fantasiens glødende Lyst til at styrte sig ind i det; det er Længslen efter at omslynges og Frygten for at opsluges af det; det er paa en Gang Lykke og Gru, Lokken og Rædsel. Hun elsker ham som et legemliggjort Symbol, som Livet selv i sin tilhyllede Frihed og Magt, — som Udsigten ind i det skrankeløse, ubegrænsede og ubestemte. Derfor synes hun udtømmende at give hans Karakteristik, naar hun sammenligner ham med det Flement, der ganske særlig virker paa hende som Sindbilledet paa Livet —: »Den Mand er som Havet,« siger hun. Og derfor voxer, netop gjennem denne Mangel paa enhver personligere Bestemthed, som kunde motivere hans Magt over hende, det ubegrænsede, det utvilsomme i selve denne Magt. Denne Symbolisering af hans Skikkelse fra Begyndelsen af, denne Identificering af den fremmede Mand og det fremmede Liv, er begrundet dybt i hendes Natur og hæver Problemet ud over en biot og bar Kjærligheds-lidenskabs Historie. Det dreier sig ikke om en enkelt Følelse, om en Lidenskab, men om et sædeligt Problem, om en Viljeudvikling. Hvad der af halvforstaaede, halvbevidste Drifter i Ellida forlangende stræber mod Livet, det bliver af hendes Indbildningskraft sammenfattet og personificeret i den fremmede Mands dæmoniske Tvangs-magt. Særlig skarpt træder det frem, naar man sammenligner dette svævende Symbol, denne Luftspeiling, med Rebekkas Lidenskab for Rosmer, der saa ganske bunder i det faktiske og sanselige.

Meget fint og levende er den fremmede Mands virke-Ellida.

lige Tilsynekomst bragt i Overensstemmelse med Ellidas symbolsk-fantastiske Opfatning af ham. I hvert eneste, selv det mindste Træk, spiller han i to Farver, eftersom den nogterne eller den drømmeagtige Belysning falder paa ham; han vexler som Havfladen selv, eftersom Dags-eller Maanelys brydes i den.

Efter sin Optræden at dømme er han uden Tvil den erfarne, øvede og frygtløse Eventyrer, der har tumlet sig ligesaa grundig om i alle Livets Forhold som paa Havets Bølger, og for hvem tøileslos, stormende Frihed er det Element, i hvilket han alene kan aande. Men for Ellida dukker han ligesom op af Bølgerne ved den ensomme Strand. Hans Fortid bliver Ilende fjern og fremmed, som hvilte den paa Havets Bund; intet oplyser hende om hans Personlighed. Og begribelig nok gjør han heller ikke noget for at klare op i dette Mørke for hende i de faa Samtaler, deres korte Samvær derude i Skjoldvigen tillader dem. Ikke engang om sine Reiser taler han til hende; kun om Havet selv og dets Bolger, om Storm og Stille, om Havet i de mørke Nætter og om Havet i glitrende Solskinsveir. Om Hvalerne og Springerne og Sælhundene, som pleier at ligge derude paa Skjærene i Middagsvarmen. Han taler med hende om det, som de begge kjender og elsker: det, som han i Brændingen lærte at kjende som Virkelighed og Erfaring og hun fra Stranden som Længsel og Symbol. Efterhaanden forsvinder hele hans personlige Fysiognomi i den Grad bag disse Skildringer, at det tilsidst staar for Ellida, som om han, ja ogsaa hun selv, tilhørte og var i Slegt med Havets egne Væsener.t iS

Og ligesom hans Tales Art understøtter hendes fantastiske Opfatning af ham, saa ogsaa hans Maade at handle paa. Besluttet og voldsomt handler han; som f. Ex. da han myrder Kapteinen, eller som da han »vier« dem til Havet, — taust, stille, braadt — : man kommer til at tænke paa Fiskens snare, lydløse Bevægelser under Vandfladen, dem man kun vanskelig kan følge. Hvad han end gjør, træder aldrig de ledende Motiver frem; det er os uforstaaeligt og uigjennemtrængeligt. Det er Træk, som ligesaa tydelig karakteriserer hele hans Eventyr-Skikkelse, som de tillige uhyggelig synes at passe ind i Eliidas sygelige Tankeliv.

Hans Magt over hende tiltager med den Rædsel, han indgyder hende. Da han ved hin Vielse til Havet som ved en Tryllehandling for altid binder hende til sig og derpaa rømmer Stedet for det begaaede Mord, ligesom atter synkende ned i de Bolger, af hvilke han steg op, foler Ellida sig næsten lettet. Hun beslutter sig til skriftlig at tage sit Ord tilbage. Men han lader denne Kjendsgjerning ganske -upaaagtet, betragter hende fremdeles som sig tilhørende. Alle hendes Forsøg paa at befri sig er og blir magtesløse, — som naar Barnet kaster en Sten mod

Havets Flodbølge for at stanse den, — at den ikke skal rive det bort. Han er i Besiddelse af hin udholdende, røveriske Hensynsløshed, som uden videre river til sig, hvad den begjærer, og ligesaalidt som Havet giver det engang grebne Bytte tilbage. Selv i hans Troskab synes der at være noget af hint stormende, kolde Havblod, en Fastholden al simpel Naturnødvendighed, uden ringeste Tanke paa hvad der rorer sig i denEllida.

andens Sjæl. Denne Kulde trods den lange Troskab forklarer ogsaa den Sindsro, med hvilken han tilslut giver Afkald paa Ellida. Da han klart indser, at hun er fravundet ham ved en stærkere Magt, kommer han hverken med Klager eller Trudsler. »Farvel Frue,« siger han; »fra nu af er De ikke andet end et overstaaet Skibbrud i mit Liv.«

Der reiser sig ingen Storm om ét Bytte, som for altid er fravristet det vilde Hav; roligt ruller det videre. Men da den samme Mand, hvem Tabet af Ellida øiensynlig lader saa ganske uberørt, af Wangel trues med Fængsel og Straf, trækker han øjeblikkelig i rask Beslutning Pistolen til Selvmord.

Paa intet Sted virker han saa kold og nøgtern, men heller aldrig skimrer den fantastiske Belysning saa virkningsfuldt ind som her, i hele denne sidste Scene. Hans pludselige Given Afkald paa Ellida minder om en ond Magts, et Spøgelses Vigen for en Trylleformel, som udtales over det. Hans Ord viser dette endnu tydeligere: »Jeg ser det nok. Der er noget her, som er stærkere end min Vilje."

Dette Indtryk slutter sig underbari til hele Stemningen i denne Slutningsscene, lig Sommermidnatten, i hvilken den spiller. Det er ikke Stjerne- eller Maane-lys, som magisk hviler over den, men det almindelige Sollys; det er en Soldæmring midt i Natten, som rykker alt ind i en sælsom, utrolig, eventyragtig Klarhed. Ord og Handlinger kjæmper sig frem af enhver enkelts, til det yderste spændte Sjæleliv som Tryllesprog, og de virker som Troldom.

Men hos hver enkeli stammer de i Virkeligheden fra en langsom og nødvendig Udvikling, i hvilken de nøgternt og lidt efter lidt er blevne forberedte. Lige tilslut drager alt det symbolske og alt det fantastiske sin Næring udelukkende af den strenge Sammenknytning af psychologiske Processer — langt fra at afsvække dem eller ville indtage deres Plads, endsige modvirke dem. Dette gjælder Ellida selv ikke mindre, end det gjaldt hendes Opfatning af den fremmede Mand, — og det gjælder ikke mindre hendes pludselige Forvandling, end hans pludselige Resignation. Thi, idet den fremmede Mand for Ellida kun er Sindbilledet paa hendes eget, endnu uforstaaede Livsbegjær, behøves der kun den Viljens Modenhed, hun endelig har naaet, for at bryde hans Magt, for at lade ham hensynke i Intet for hende. Men denne samme Omstændighed er det, som betinger hans Magt over hende indtil dette afgjørende Øieblik, en Magt, der endog viste sig virksom fra det fjerne. Thi, da hans Personlighed her har mindre at sige end sammes Symbolisering og Forbindelse med en sjælelig Proces i Ellida, saa gives der egentlig ingen rumlig Adskillelse mellem dem; — til enhver Tid formaar den fremmede Mand ved sin dæmoniske Magt at virke. Nemlig saa længe, indtil hun faar Kraft til i sit Indre at løsgjore sig fra ham og mod lians Vilje at sætte sin egen, myndige, fuldt udviklede Vilje.

Saaledes gaar det til, at Eliidas Udvikling tager Form af en Kjærlighedskonflikt, der kunde føre Titelen: »Den ubekjendtes Gjenkomst«, eller »den fremmede Mands Hævn«. Minder det ikke om, hvor nær ogsaa for »Ros-Ellida.

mersholm» et tilsvarende Navn laa: »Beates Hævn» eller »Beates Gjenkomst»? Dreier det sig ikke i begge Tilfælde om en spøgelseagtig Magt, stigende op af Bølgerne og rækkende ud over Død og Adskillelse? I Virkeligheden spiller paa dette Sted talrige og fine Vexelforbin-delser fra den ene Digtning over i den anden. Kun er Personerne paa høist karakteristisk Maade ombyttede. Her er det ikke Beates Skygge, en hjælpeløs Kjærlighedens og Opofrelsens Aand, der gaar hævnende omkring, efter at den har maattet vige for den brutale Magt; det er snarere selve den elementære Magt, der spøgelseagtig strækker Haanden ud efter sit Bytte for at hindre, at dette i selvstændig, selvvunden Kraft frigjør sig. Som Folge deraf maa ogsaa Slutningen blive en anden. Det lykkes Beate at drage den triumferende Raahed efter sig i Døden, thi uods sin Svaglied er liuu den overlegen i sit Væsens aandelige Forklarelse og Forædling. Derimod maa den fremmede Mand vige tilbage for

Ellidas fulde aandelige Udviklings Magtsprog, fordi han i sin raa Naturkraft kun formaaede at indvirke paa en endnu ikke moden Viljes ubestemte Livstrang.

Disse Løsningers Forskjellighed er givet deri, at Rebekkas Væsen minder om den fremmede Mand, medens et Træk af Beate er overfort paa Ellida: den Sjælens Finhed, der bærer alle Kimer til dybere Aandiggjørelse i sig. Vistnok kun dette ene Træk; thi Beate er absolut rodfæstet i Traditionens Jordbund, hører udelukkende hjemme i Loftsneverheden, medens Ellida tilhører Frihedens store Hjem og kun der formaar at tilstræbe en høiere Udvikling. Derfor er det ogsaa hinanden mod-

satte Aarsager, der bringer Sorg og Sygdom over begge: Beate gaar tilgrunde, fordi hendes indskrænkede Tilværelse forstyrres gjennem Rebekkas vilde Kraft, og Filidas Sjæleliv sygner hen, saasnart det bliver indesluttet i en altfor snever Verdens Beklemthed.

Derfor er det hendes Giftermaal, som indleder den indre Kamp og paany fremmaner den fremmede Mand for hendes Sjæl. Hun havde netop tænkt for altid at undfly ham derved, at hun i sin Forladthed greb Dr. Wangels Haand og som hans Hustru fulgte ham ind i Familielivet. Men det modsatte blev Tilfældet. Jo længer dette afstængte Liv i Virkeligheden drog hende bort fra Fortiden, desto mere forlokkende traadte denne atter frem for hendes Fantasi. De Forhold, i hvilke hun nu skulde føie sig hjemme, virker ligesaa tungsindigt og trykkende paa hende som den fremmede Natur: overalt hoie Klipper og Fjelde; overalt faste, urokkelige Skranker og Grænser. Ligesom Havet, der kun dovent og trægt kan snige sig ind i de dybe Fjorde, uden sin skummende Friskhed, uden sin store Vesling i Flod og Fbbe, saa længter ogsaa hun ud til større Vidder, ud til den ensomme Strand, foran hvilken det store ubekjendte ligger, og hvor den ukjendte stod, da hun bandt sig til ham for altid. Følte hun dengang i uvilkaarlig Gru den fremmede Mands dæmoniske Magt som en uhyre Trang-, saa tænker hun nu kun paa den skrankeløse Frihed, han vilde fore hende ud imod. Var det engang som om en fremmed Tryllemagt drev hende til, mod sin Vilje, — ligesom blind og med vidt udbredte Arme, — at styrte sig i Havet, saa staar det nu for hende, som om den bareEllida.

havde villet aabne for hende alle dets Herligheder og Dyb. Det ukjendte i Livet, som hun for altid ser sig afstængt fra, bliver uforstaaet og lokkende liggende bag hende, som Havet selv, hvis Brusen og Hvisken klinger ind i alle hendes Tanker og Drømme. Det gjor hende dov for alle Virkelighedens Stemmer omkring hende; det øger kun i endnu mere sygelig Ensidighed hendes Overspændthed og hendes Hang til passiv Drømmen og Venten.

Og dette Omslag i hende kan ikke hæves derved, at Wangel venligt giver efter for alle hendes Luner og Stemninger, som man føier et forvænt Barn. I den forskjellige Maade, hvorpaa saavel han som den fremmede Mand behandler hende som et uselvstændigt, uudviklet Barn, foler hun kun dobbelt dybt Modsætningen mellem dem. Den ene beherskede hendes uerfarne Vilje og paa-tvang hende sin egen, — men lokkede hende, under sit Herredømmes dæmoniske Magt, ud paa det aabne Hav, ud i Livets skummende Uendelighed. Den anden derimod forvænner og føier hende, hölder alt, som kunde have voldsom Indflydelse paa hende, borte, fritager hende for alt Ansvar og Arbeide, for alle Opgaver, men lænker hende derved til sin egen Tilværelses beklemmende Sneverhed, i hvilken enhver virkelig fri Bevægelse synes hende umulig. Han dommer hende derved kun dobbelt til den frihedsvante Fangnes hensigtsløse Rastløshed, og bliver saaledes, uden at ville det, medskyldig i, at hun efterhaanden fjernes fra ham. Thi oprindelig vendte hendes Hjerte sig til ham; endog den fremmede Mand traadte i Skyggen for ham: »Jeg havde glemt ham,« tilstaar hun. Det, som paany fremmaner ham for hende,t iS

beror heller ikke paa nogen Forandring i hendes Til-boielighed; i den samme Samtale siger hun selv ti! Wangel: »Jeg bærer ikke Kjærlighed til nogen anden end dig.«

Det er snarere noget, som naar ud over al Tilboie-lighed, hin Trang og Længsel i en Natur, hvem ingen oplyser

om Livet, hvem ingen anviser dens Plads og dens Opgave. Wangel havde kun kunnet betvinge hendes Begjær efter det ukjendte, dersom han virkelig havde lært hende at kjende det lille Stykke Liv, hvori hun var hensat, lært hende at forstaa, hvor meget der i en saadan engere Virkekreds kan være at elske og at skabe. Ellida har selv instinktmæssig savnet dette; thi senere bebreider hun Wangel, at han ikke med fastere Vilje har ladet hende nærme sig til det, som var hans Verden: »— — Jeg er jo saa rent rodløs i dit Hus, Wangel. Børnene eier jeg ikke. Eier ikke deres Sind, mener jeg.

--Naar jeg reiser,--saa har jeg ikke en Nogle

at give fra mig — ikke en Besked at lægge efter mig, hverken om det ene eller det andet. — — Saa rent udenfor alt sammen har jeg været lige fra den förste Stund af.«

Og ligesom de Mennesker, der lever omkring hende, ikke formaar at bryde hendes Passivitet, saa føier hun heller ingen Skinsyge ligeoverfor Wangels afdøde Hustru, hvem baade han og Bornene har beholdt i kjærlig Erindring. Strax i förste Akt ser vi Foranstaltninger til en hemmelig Fest for den dode Moder; overalt pyntes der med Blomster til hendes Minde. God og sandheds-kjærlig som hun er i alle Ting, anerkjender Ellida saaEllida. 125

meget mer disse kjærlighedsfulde Erindringers Ret, som hun ogsaa selv lever i noget forgangent. Man kommer ved denne lille Blomsterscene uvilkaarligt til sammenlignende at tænke paa den yppige Blomsterpragt, hvormed Rebekka smykker Værelserne paa Rosmersholm, forat Rosmer skal lære at glemme den üode, der ikke taalte Glæde og Blomster. Hvor zart skiller ikke Ellidas Optræden sig fra denne lidenskabelige Egoisme, naar hun venligt sætter sin egen Buket til de andres: »skulde ikke ogsaa jeg være med at feire — Mors Fødselsdag?« Netop den milde og passive Karakter, der her samtidig kommer til Udtryk i Godhed og i Ligegyldighed, er Grunden til den øiensynlige Modsigelse, at Ellida, den for Indflydelse mere modtagelige Natur, meget længer modstaar Indflydelsen af sine Omgivelser end Rebekka. Med sin hele Viljes Magt bemægtiger Rebekka sig fra Begyndelsen af Mennesker og Ting paa Rosmersholm, det levende som det døde. Hun gjør det med en saa skjæbnesvanger Kraft, at hun tilsidst ligesom ikke kan komme ud igjen, at hendes Vilje senere ikke formaar at rive sig ud af den Kreds, hun har bemægtiget sig. At Ellida og Wangel ikke i samme Grad taber sin Ejendommelighed ved hinanden, muliggjør senere en langt sundere Udvikling af deres Forhold; det gjør Ellidas inderste Formæling med Wangel i Slutningen til en frivillig, selvstændig Handling, til en Akt af høieste og og bevidst Valg, — saa rent forskjellig fra hin Rebekkas Selvopgivelse, — hun, som kun i Døden kunde forene sig med den elskede. Istedetfor den vilde Energi og den sygelige Svaghed, som i Rebekka og Rosmer saa dødelig6 2

fast holder hinanden omslynget, hersker saavel hos Wangel som hos Ellida et Finsind, der i Kraft af Selvforstaaelse søger at skaffe Rum ogsaa for den andens Krav. Og istedetfor en uimodstaaelig Tiltrækning gjennem Modsætning opstaar efterhaanden, — ganske langsomt, men tvert igjennem alle Misforstaaelser og Misforhold, — en sagte, sikker Tiltrækning gjennem dette skjulte Sjæls-slegtskab. Anelsesfuldt viser dette sig allerede fra Begyndelsen af hos Ellida, idet hun altid soger sin Husbonds Nærhed. De første Ord, vi hører fra hendes Læber, gjælder ikke Længslen efter Havet eller det Fjerne, det gjælder Wangels Hjemkomst saa længselsfuldt, som om hun intet Øieblik formaaede at undvære ham: »Er

det dig, Wangel.' —--Gud ske Lov, at jeg ser dig

igjen!« Midt i sin lidenskabelige Dragning mod den fremmede Mand drives hun mod Wangel, trykker sig tæt ind i hans Arme: »Aa kjære, trofaste, frels mig for den Mand!« Hun har Følelsen af, at hun hos ham vil finde Beskyttelse: — — Fred og Redning i at ty inderligt ind til dig — og prove paa at trodse alle dragende og skræmmende Magter.« Men endda føier hun til: »Men jeg kan ikke det heller. Nei, nei, — jeg kan det ikke!« Ligeoverfor den kjendte føler hun sig tvungen til at elske, men det er Husbonden, hun ønsker at elske. Hendes endnu ikke til sig selv komne Viljes \ranmagt forbinder hende med den kjendte, men til Husbonden bindes hun ved en hemmelig Forudanelse i sin Natur om, at det er ham, der skal bringe hende til sig selv: »Aa hjælp mig, frels mig, Wangel!«

Og Wangels hele Skikkelse er tegnet saaledes, atEllida.

den i alle Træk kan forstaaes ud af dette Forhold til Ellida. Ligesom Dramaets andre Hovedpersoner har ogsaa han er dobbelt Fysiognomi: et, der synes at pege tilbage paa Rosmersholm, og et andet, som skuer fremad, ind i et nvt, lykkeligere Liv. Ligesom Ellida minder om Beate, Rebekka i et bestemt Grundtræk i sit Væsen om den fremmede Mand, saa minder Wangel om Rosmer, men fører tillige udover denne.

Ligesom i Rosmers, saa spiller ogsaa i Wangels Tilværelse Pieteten en altfor stor Rolle. Ogsaa han har en afdød, som han ikke formaar at løse sig fra, endskjøndt han har givet hende en Efterfølgerske; ja, han har ikke engang Kraft til at forbyde Børnene deres hemmelige Dyrkelse af den døde Moder. Og ligesom Rosmer i sin ydre Mandel og Vandel er bunden og paa\iikel af Pieteten for all muligt dødt og overleveiel, saa hænger ogsaa Wangel fast ved det tilvante og forstaar ikke at frigjøre sig til kraftfuld, selvstændig Livs-formning. »Der er ikke nogen Fremfærd i Kar,« siger Bolette om ham. Saaledes betinger ogsaa i ham det pietetfulde en Svækkelse af Vilje». Stedt i tunge Forhold, som appellerer til dobbelt Kraft, er han dog hyppig ude af Stand til at tage sig sammen. Da han tager Ellida til sig, sker det mindre af en ny Livstrang og en ny Kjærlighed, end fordi han haaber, i sin Hengivenhed for hende at undlly Smerten og Ensomheden efter den gamle Kjærlighed; og da hans Ægteskab med Ellida bliver forstyrret, søger han leilighedsvis at dove sin Græmmelse ved Drik.

Men ogsaa i alle disse Træk skiller han sig væsent-I 26

lig fra Rosmer. Fremfor alt er han i aandelig Henseende hverken hildet i Tradition eller egen Svaghed; denne vækker snarere hans Uvilje, og hans Forstand viser ham klart bevidst Veien til friere Haner. Han staar ikke som Rosmer viljeløs under den elskedes Indflydelse; men han føier sin Forpligtelse til at vaage over hende, og han bebreider sig kun at have gjort dette ved uforstandig, egoistisk Forvænnelse. »Jeg kunde have været for hende som en Far — og en Veileder tillige. Burde have gjort mit bedste for at udvikle og klarne hendes Tankeliv.»

Og hans Pietet for den afdøde Hustru har ikke, som hos Rosmer, sin Grund i strengt fastholdt Følelse til Forpligtelse til at gaa gjennem Livet med »et Lig paa Ryggen;» den er en overlevende Følelsens Inderlighed, en varmt bevaret Trofasthed, der ogsaa overfor den Levende maa garantere hans Sinds Uforanderlighed. Det er hin Trofasthed, som han senere i saa sjelden Grad, i saa udholdende Offermod ogsaa beviser Ellida. Og dermed er allerede henvist til det, hvori han paa den ene Side er mest beslegtet med Rosmer, og paa den anden Side er ham mest overlegen: til hans Naturs Uegennyttighed. Ogsaa i ham er nemlig Uegennytten det fremherskende: den har kun et andet Udspring; den er ikke som hos Rosmer en Sraghed, Manglen paa et eget Selv eller Udygtigheden til at udvikle og fastholde et saadant, ikke en passiv Gaaen under i andre; — i ham er den en Kraft, — Kjærlighedens Kraft til fintfølende at leve sig ind i andres Liv og komme dem til Hjælp; den er Forstaaelse og Overlegenhed. Fordi hans KjærlighedsevneEllida.

bunder i en saadan positiv Kraft, bliver den i Sandhed uegennyttig, medens hos Rosmer den tilsyneladende Uegennyttighed i det afgjørende Øieblik slaar om i en egoistisk Følelse, saa at han fordrer Rebekkas Dod for selv at kunne mande sig op til Liv og Virken. Wangel handler i den skarpeste Modsætning hertil, naar han ved Dramaets Slutning giver Ellida fri. Alle hans egne Forhaabninger og Ønsker træder mer og mer tilbage for den dybe Trang til at hjælpe og helbrede.

Meget fint er Forskjellen mellem dem betegnet ved deres forskjellige Livsstillinger. Rosmer er Præst, d. v. s. Repræsentant for den traditionelle Skik og Brug, under hvilken hans Vilje er bøiet, og fra hvilken han ikke længer kan befri sig uden at miste sig selv, uden indre Splittelse. Wangel derimod er Læge; han maa have Forstaaelse for alt, Indblik i alt; han maa kunne følge den syge i alle hans Lidelser; men, for at kunne virke i sit Kald, maa han ikke smittes af dem, ikke selv komme til at ligge under for dem. Han maa ialfald stræbe efter ubrudt Sundhed og vide at erkjende, hvor det endnu skorter ham paa den.

Men det er betegnende, at Sygdomstilfældet maa foreligge for ham, for at det store og ædle i hans Natur kan blive vækket; at han, uden en saadan Appel til sin Pligt om at helbrede og hjælpe, ligger under for Hverdagslivets og Loftkammerverdenens Indflydelse. Ogsaa for Ellida foler han fra Begyndelsen af kun en overfladisk Tilbøjelighed; först for den Syge bliver han til en opofrende, forstaaelsesfuld Sjælelæge; først ved hendes Lidelse modnes hans Kjærlighed til uegennyttig Inder-124

lighed og glædeligt Offer mod. Man kunde sige: forst i hendes Feberfantasier bliver hendes Væsen ham ret klart, vinder han Gehør for den sande, den smertelig længselsfulde Klang i hendes Stemme. Rigtig at lede og elske den Sunde fra først af, at vise hende den Vei, paa hvilken hun havde kunnet undgaa sin Udviklings Farer, det magtede han ikke. For at kunne det, havde han maattet være ikke bare den trofaste Læge, men allerede paa Forhaand Leder og, i Ordets høieste Forstand, Præst for hende, — en Præst, der, ikke hildet i Traditionens Tjeneste, forstod at tyde Sjælelivels Hemmeligheder, og som kunde banlvse det grufulde og det gaade-luldt lokkende i det ubestemte, grænseløse derigjennem, at han lærte hende at forstaa det virkelige Livs begrænsede, bestemte Opgaver i deres dybe Betydning.

Men Wangel er endnu ikke selv ferdig med sin Udvikling; han er endnu en Stræbende, en Vordende; og han trænger Udfyldning. Hans dybeste Kjærlighed til Ellida beror netop derpaa, at han, gjennem de sygelige Fantasier, der gjør hende fremmed for ham, i hendes Væsen føier det, der mangler ham selv til hans Fuldendelse. Endnu er det en Loftverden, han lever i; men A'iljen, Trangen til Frihed er allerede mægtig i ham. »Der er Bølgegang — og Ebbe og Flod ogsaa — baade i deres Tænkning og i deres Fornemmelser,» siger han om Menneskene derude ved det aabne Hav, hvorfra Ellida er kommet, og dermed udtaler han det, som drager ham saa uimodstaaelig! til hende: »Du er i Slegt med Havet.---Og det grufulde igjen med dig. — —Ellida.

Du er for mig som det grufulde, Ellida. Det dragende, det er det stærkeste i dig.«

Og man begriber let, hvor meget denne gjensidige Trang til Udfyldning maa bidrage til at udvikle hans Forhold til Ellida henimod en fuldkommen Yæsenssam-mensmeltning, henimod et »sandt Ægteskab«, saasnart det lykkes ham at bringe hende til Selvbesindelse, til den ærlige Selverkjendelse, som han selv besidder.

Fra det Ydre og Givne, fra Livets Overflade, naar Wangel Skridt for Skridt ind i dets Dybde og Inderlighed, og derigjennem faar han Kraft til ogsaa udadtil at forme det paa ny og fri Maade. Ellida, der altfor meget er bleven fjern fra alt det, som velgjørende begrænser og fører ud i Virkelighed, sygner hen af en Inderlighedens Dybde, der endnu næsten kun formaar at leve I .ivet i Fantasien Under hendes Sindslidelser slaar denne Følelsens og Forestillingens Fantasi om i en positiv Forvexling af ydre og indre. Hele hendes Fortid faar i hendes Indbildningskrafts Visioner Sandhed og Liv og gjennembryder hvert Øieblik Nutiden og Virkeligheden: »Du tænker og foler i Billeder — og i synbare Forestillinger,« siger Wangel ti! hende.*)

Hvad hun i sine Tanker levende ser, det er, det

*) Denne Omstændighed stiller Fruen fra Havet« i kunstnerisk Henseende over Ibsens andre Dramaer, der saaatsige kun er sidste Akt af et Drama, idet de kun drager Faciten af en lang Udvikling. Eliidas Vanvid fremmaner det forgangne i ganske anden Livsfylde, langt uimodstaaelige!« og mere umiddelbart, midt i Dagens fulde Sollys, end det lykkes Rebekkas Samvittighedsnag eller Kro Alvings Kcflektioncr at gjøre det. Disse fortæller kun, medens Ellida ligesom digter sine Erindringer ind i Digtningen.I 26

existerer for hende; hvad hun i Øieblikket ikke nøiagtig kan gjøre nærværende for sig, det er pludselig som væk for hende. Sker dette med Wangel, saa kan hun ikke linde ham og sig selv som hans Hustru igjen, og det er »saa forfærdelig pinligt«.

Ligesaa er det tilstrækkeligt, at den fremmede Mand dukker op for hendes aandelige Blik, for at hun skal føie

hans Nærværelse som en Kjendsgjerning og ligge under for »Forfærdelsen«. Det er ikke for hende saa, som naar f. Ex. et kjært Menneske bliver levende — endog til Hallucination — i Erindringen, fordi Længslen forgjæves raaber efter ham; netop den uhyggelige Kjendsgjerning, at han er nærværende, er det, som er saa kvalfuld for hende; og saasnart hun rigtig indtrængende kan forestille sig, at han er borte, bliver hun beroliget.

Det ei nemlig ikke hendes Følelse, hau lokker, det er kun hendes Vilje, som lammes og overvældes ved Tanken paa ham, — som kom han over hende med ubegribelig Spøgelsemagt og formælede sig paany med hende. Derfor ser hun ham ogsaa i Indbildningen kun staaende foran sig, uden at hendes Øine egentlig er rettet paa ham, uden at hun vil se ham; han staar endog »lidt til Siden. Han ser aldrig paa mig. Han bare er der.«

Overordentlig sand er denne Maade at se paa tegnet efter Analogien af stærke Drømmebilleder: den beror paa en vis Taagethed og Uklarhed i Almindelighed, forbundet med den høieste Tydelighed og Præcision i bestemte Enkeltheder. Saaledes er f. Ex. Billedet af den fremmede Mands Ydre i Virkeligheden i den Grad uci-Ellida.

viskel hos Ellida, at hun slet ikke kjender ham igjen, da han træder ind i Wangels Have; derimod ser hun fremdeles i sit Fantasibillede lydelig for sig den blaahvide Perle i hans Brystnaal, hint døde Fiskeoie, der symboliserer alt for hende og udirykker, hvad der af grufuldt er forbundet med hendes Vision. Saasnart den almindelige Ubestemthed ophører, saasnart den fremmede Mand i Person træder frem for Ellida, bliver der fantastiske Drømmebilledes Virkning usikrere.

Derfor hilser Wangel det som en Vending til det bedre, da den fremmede Mand personlig vender tilbage: >Der er nu traadt et nyt Virkelighedsbillede frem for dig. Og det skygger for det gamle, saa du ikke længer kan se det.-- Og det skygger for dine syge Forestillinger ogsaa. Derfor er det godt, at Virkeligheden kom.«

Den fremmedes Tilbagekomst er saaledes ligefrem en Betingelse for hendes Helbredelse og hendes indre Frigjørelse fra ham. Den anden Betingelse er da rigtignok Wangels Gjenerobring af hendes Hjerte og hendes Tanker. 1 Modsætning til den fremmede Mand er han vistnok personlig om hende; men han bliver gjennem det symbolske Drømmebillede af det kjendte holdt fjernt fra hendes Liv. Hun eier intet Blik for Wangels dybe Dragning mod hende, der nærmer ham til hende i altid mægtigere Kjærlighed, indtil det endelig lykkes denne Kjærlighed med stærk Haand at rive hende ud af den fremmedes Magt. Hun vender sig vistnok instinktmæssig til sin Husbond, men kun som den af sine egne Lidelser ganske optagne Syge vender sig til Lægen, der muligvis128

kan bringe ham Lindring. Hun ved endnu ikke, at hans eneste Lægekraft ligger i hans Kjærlighed. Netop det, at hans Kjærlighed maatte gjennemgaa en Udvikling, at den maatte styrkes og modnes, netop det, at han, ligesom hun selv, ikke er nogen fuldfærdig, men en vordende, der Skridt for Skridt nærmer sig hende, — netop det gjor det vanskeligt for hende at forstaa ham. Thi i hendes Fantasi indpræges kun enkelte, afgjørende Oie-bliksbilleder, der da i hendes Indre altid bliver skarpere og mere skjæbnesvangert udarbeidede, altid mere fantastisk belyste; — for den stille Iagttagelse af en langsom Udvikling er hun altfor sygeligt optagen.

Hendes Forhold til Wangel staar derfor altid saaledes for hende, som det oprindelig var begyndt, med en Forlovelse elter et dygtigt Bekjendtskab og med en Tilbøielighed, i hvilken paa begge Sider forskjellige Mo-- tiver var medvirkende, der intet havde med Kjærlighed at gjøre. Hun husker kun det, at hun altid har følt sig ensom og uforstaaet i Wangels Hus; thi hun har aldrig givet Agt paa de kjærlige Bestræbelser for at komme til at forstaa hende bedre, der kommer til Udtryk i en af hans Repliker —: »Jeg begynder at forstaa dig — lidt efter lidt.---Det har Aarene og Samlivet gjort.«

Fordi hun saa ganske har manglet Blik for det, som foregaar omkring hende, tror hun heller ikke at forlange noget stort Offer af Wangel, da hun endelig beder ham at give sig fri, at "lade Handelen gaa om igjen.« Og Wangel siger selv i sin uegennyttige Godhed, at han paa en vis Maade skylder hende dette Offer, — om hun end ikke er istand til helt at vurdere det. Thi han harEllida.

forsømt at forebygge hendes Gemyts Forstyrrelse, forsømt i rette Tid at byde hende den sunde, frie I Jvsgrund, i hvilken hun havde kunnet fæste Rod og voxe sammen med hans Tilværelse. Xu, da hun i sit Indre altid voldsommere river sig los fra ham, vil han ikke se paa, hvorledes hun langsomt forbloder i Længslen efter den drømte Frihed. Han ved, at hendes Lidenskab for den Ubekjendte ikke er noget andet end Frihedstrang. »Din Længsel og Higen efter Havet, — din Dragning imod ham, — imod denne fremmede Mand, — det har været Udtrykket for et vaagnende og voxende Frihedskrav i dig. Andet ikke.«

Men kun fordi hun tror sig ganske uforstaaet af ham, i sit Indre ganske fremmed for ham, foler hun sit Egteskab som Ufrihed, som Fangenskab. Thi alene Forstaaelse, og Kjærlighed heringer Forskjellen mellem er Baand, der binder to Mennesker sammen, og en Lænke, der smeder dem sammen. Og i et eneste Øieblik kan Baandet bli til Lænke, eller Lænken til fri Forbindelse.

Ellida oplever dette med Forbauselse hos sig selv, da hun ser, at Wangel kun af Kjærlighed gir hende Friheden tilbage. Stille og bævende kommer det over hendes Læber. »Saa nær — og saa inderligt—skulde jeg være kommet ind til dig!«

Idet Wangel kjæmper sig frem til det at kunne give hende fri og overlade hende Valget for at redde hende for Vanvid, er han i Virkeligheden overbevist om at miste hende. Hans Offer er alvorlig ment. Dog, uden at ane det, river han dermed Drømmebilledernes Bind fra hendes Øine. Fra det Øieblik af, da hun gjennem

denne Daad begriber hans Kjærligheds Storhed og Magt,, er hun ikke længer fremmed hos ham. Fra samme Stund maa hun vide sig nær ham, og istedenfor af det tidligere Fængsel føie sig omgivet af et Hjem. Men naar det viser sig, at hun slet ikke har været fangen, saa kan heller ikke Trangen til Befrielse vedvare. Friheden ophører at lokke, fordi den ikke mere lokker fra det Fjerne; Ellida eier Friheden.

Det er let at misforstaa hendes Ord: »Jeg har kunnet faa se ind i det, — faa gaa ind i det, — ifald jeg bare selv havde villet det. Jeg har kunnet vælge det nu. Derfor har jeg ogsaa kunnet forsage det.»

Disse Ord vil ikke som Grund til hendes Forvandling angive et tilfredsstillet Lune. De siger kun: jeg behøver ikke Friheden længer, fordi jeg har set, at jeg er fri. Men derunder forstaar hun nu ikke kenger det frie Valg, som Vangel har tilstaaet hende. Thi da hun Dagen før udbad sig dette af ham i den Tro, at Tabet af hende ikke kostede ham saa svært meget, da troede hun endnu, at hun vilde følge den fremmede Mand. Men nu benytter hun slet ikke den opnaaede Frihed til et V alg; hun indser kun, at der overhovedet ikke gives noget Valg længer for hende, fordi hendes Frigivelse var en Kjærlighedens Handling. Med den samme forvandlende Magt, hvormed Forestillingen om hendes Forlovelse med Wangel har virket paa hende, virker nu hans Forsagelse, — lig en Aabenbaring: hun ser, hvorledes han, frivillig og heltemodig, bibringer sig det dybeste Saar i den altovervældende Trang til at bringe hende Helbredelse. Da ser hun for förste Gang, ligesom vaag-Ellida.

nende af ængstelige Drømme, sin Egtefælle saadan, som han i Virkeligheden er. Og dermed feirer han sin Tilbagevenden i hendes Hjerte efter at de saa længe har været fjernet fra hinanden, medens den fremmede Mand netop gjennem Virkeligheden, som forandrer hans Billede i hendes Sind, fjernes fra hende.

Men med den Kjærlighedsgjerning, gjennem hvilken Ellida er naaet til Erkjendelsen af sin Frihed hos Wangel, er endnn ikke den hele Forklaring af hendes Helbredelse og Sundhed givet; det er kun en Betingelse for et heldigt Udfald af den Krise, gjennem hvilken en ny Sundhed bliver mulig. Vistnok er Forestillingen om at være fangen veget fra hende; men den egentlige Aarsag til denne Forestilling er endnu ikke fjernet. Thi denne laa jo ikke i et virkeligt Fangenskab, men udelukkende i den sygelig foiliuiede Ubundethed af Ilendes Fantasiliv, der kun vidste at soge Friheden i det skrankelwse og ubestemte. Aarsagen laa i hint hypnotisk bundne Fjernblik ind i det

uendelige, der endnu mere skjterpedes ved Wangels Eftergivenhed og Forvænnelse, gjennem den fuldstændige Mangel paa bortledende Pligter og Opgaver. 1 Grunden lider altsaa Ellida, akkurat som Rebekka, af et Frihedens Misbrug, af en Toilesloshed i sit Væsen, der her ligesaa nødvendig maatte føre til Vanvid, til Tankeudartning, som hos Rebekka, Yiljelivet førtes til ødelæggende Handlinger, til Viljeudartning. En liden Scene, som linder Sted Dagen før, viser tydelig hvorledes Ellida efterhaanden blir sig bevidst, at hendes dybeste Lidelse skyldtes det, at hun har været en ensom i Wangels 1 lus og derved fortabt sig i frugtesløse Drømme. DaI 26

hun overraskes af en stormende Kjærlighedserklæring af sin yngste Steddatter, Hilde, og da den ældre Søster, Bolette, bebreider hende, at hun aldrig har havt Hjerte og Forstaaelse for denne blyge, tilbageholdte Kjærlighed, da studser hun og spørger tvilende: »Ah —! skulde her være Gjerning for mig!"

Af Svaret paa dette Spørgsmaal aner hun en Redning for sig selv; hendes sygelige Tankeretning bliver pludselig hemmet og gjennemkrydset af en ganske ny Forestilling. Hun aner, at den dæmoniske Tvang, der lokker ind i det ubestemte og grænseløse, kunde vise sig at være magtesløs ligeoverfor en Vilje, der hviler sikkert indenfor selvoptrukne Skranker, indenfor de naturlige Grænser af sin egen Elsken og Skaben. Thi kun der, hvor den forholder sig skabende, hvor den virksom vender sig udadtil. har den sit Hjem: kun der falder, i frivillig Selvbegrænsning, Frihed og Skranke sammen — bliver e't lbr den, og holder den hensigtsløse Vilkaarlighed borte.

Derfor er det høist karakteristisk at Ellida, strax efter sit Valg, midt i sin nye Lykke, øieblikkelig griber efter en Pügt, en Opgave. 1 det Øieblik, da alle hendes Sjælekræfter er i det dybeste Opror, vender hun, den for af sig selv saa sygelig optagne, sine Tanker til Andre. Da Wangel udraaber: »Aa, — at tænke sig til, at nu kan vi to faa leve helt l'or hinanden —!« tilføier hun raskt: »Og for vore to Born, Wangel — — dem, som jeg ikke eier, men som jeg nok skal vinde.«

Hun forstaar nu, at det ikke er de ensomme Begjærs og Drømmes Grænseløshed, i hvilken hun i Sandhed kan blive hjemme, men i hint begrænsede Rum, som aleneEllida.

har Plads for den hele Fylde af menneskelige Forhold, menneskelig Skaberkraft og Kjærlighed, — hint Sted hvorom det hedder:

»Et Hjem er der, hvor deiligt Rum for fem er, skjønt der blandt Fiender tykkes trangt for to. Et Hjem er der, hvor alle dine Tanker kan lege frit som Børn paa l aders Fang, hvor ei din Røst paa Hjertedøren banker, for Svaret lyder i beslegtet Sang.«

Det andet frelsende Ord, som Wangel siger Ellida, indeholder Myndiggjorelsen af hendes Vilje, — en Henvisning, ikke alene til hendes Frihed, men til hendes Selvansvarlighed.

»Nu kan du vælge i Frihed. Og under eget Ansvar, Ellida."

Da griber hun sig om Hovedet og stirrer frem for sig mod Wangel: »I Frihed og — og under Ansvar! Under Ansvar ogsaa? Der er - Forvandling i dette her!«

Denne hele hendes N æsens Henvendelse til Virkeligheden, til hvilken det binder sig, af hvilken det vil iade sig fylde, — denne Frihedsdrømmens Omsætning i positiv Skaberglæde, det først er Kjendetegnet paa Ellidas sande Helbredelse. Hun (inder sig selv og sin Sundhed først deri, at hendes Naturs dybe Inderlighed vender sig udad, for at strømme ud i virksom Kraft. Og heri fuldendes den Grundtanke, der gaar igjennem alle fem Dramaer, — hin Tanke, at al Bundethed, Skranke og Forpligtelse enerverer og svækker Kraften, idet de hindrer den frie Udvikling, — men at ogsaa al Fri->34

hedsstræben fører til Sygdom og Forkrobling, naar den bliver staaende ved det Negative, naar den ikke ud af sig selv vinder sig en nv Virkekreds og frivillig Ansvarlighed. »Frivillig •— og under eget Ansvar!« heder den

Tanke, der indleder Noras Selvbefrielse og fuldender Ellidas Selvbegrænsning. Forst idet vi tænker den til Ende med Ellida, forstaar vi fuldstændig, hvor der endnu maatte blive Huller i Noras Udvikling. Nora kan ikke lade sig tilbageholde af Henvisningen til de Pligter, der paaligger hende, fordi hun endnu ikke er naaet til hin Udviklingens Frihed, gjennem hvilken disse var bleven Udtrykket for hendes egen, frivillig bundne Vilje. I det Øieblik, da hun forlader os, staar hun förste i sin Udviklings Begyndelse, begynder hun Opstigningen til den Høide, der endnu ligger foran hende i usikker Dæmring. Hvordan Verden og l ivet vil tage sig ud for hendes Blik der-ovenfra, hvorledes hendes egen lille Verden og hendes eget personlige Liv vi! se ud for hendes modne Dom, alt det ved hun endnu ikke. Saa slutter Nora med et stumt Spørgsmaal, og först Ellida giver os Svar paa det, Svar paa, hvorfor den ene troede at maatte forlade 1 Ijem og Pligter, — og hvorfor den anden finder sig selv igjen netop i Hjemmet og Pligtopfyldelsen.

Det er derfor ikke tilfældigt, at disse to Kvindeskikkelser opviser beslegtede Træk, omendskjont deres Stræben synes at være modsat. Ser man Nora og Ellida ved Siden af hinanden, saa er det strax paafaldende, at de begge er af samme Vext, d. v. s. at ingen af dem er helt udvoxne, ikke naaet til sin naturlige Størrelse; Nora, fordi hun i sine Omgivelsers Sneverhed og ind-Ellida.

skrænkethed aldrig kom til at faa fri Bevægelse eller opret Holdning, — Ellida, fordi hun i den uendelige Havvidde intet fandt, som hun kunde rette sig op til, paa hvilket hun kunde maale sin egen Størrelse. Den ene, fordi man kunstig havde spærret ethvert Fjernblik ind i Verden og Livet for hende med Legetøi og Dukkestel, den anden, fordi Verden og Virkeligheden for hendes drømmende Blik tilslut maatte flyde ud i grænseløse Fjernsyns og taagede Luftbilleders Ubestemthed.

Hos begge bliver Katastrofen i deres Liv fremkaldt \ed denne Mangel paa Opdragelse og Udvikling, og lægger man Merke til den Situation, i hvilken de i det afgjørende Øieblik befinder sig, saa bemerker man en Lighed i selve Konflikterne; thi i begge Tilfælde dreier det sig om Kampen mellem egteskabelig Pligt og personlig Frihed. Ja udvendig betragtet, indeholder Eliidas Stilling tilsyneladende en langt tilstrækkeligere Motivering for Noras Skilsmisse fra sin Mand og sine Børn, medens der igjen ligger mangt i Noras Livsforhold, som kunde have lettet Ellidas Tilbagevenden til sit Hjem. Dette gjælder om begges Forhold saavel til Egtefællcrne som til Børnene. Fruen fra Havet har ikke længer selv noget Barn, og de to Steddøtre vil om kort Tid være voxet fra hendes Omsorg. Derimod bliver Noras Skilsmisse fra sine Smaa kun muliggjort ved den tilfældige Omstændighed, at hendes egen, gamle Barnepige er hos dem; og dette lykkelige Tilfælde stiller jo kun en kort Beskyttelse i Udsigt, kun for de förste Aar, saalænge en Barnepiges Ledelse er tilstrækkelig. Træffer ikke den Bebreidelse Noras egen forsømte Opdragelse, at ingen Mor, men kun13Ö

Barnepige har ledet den? Og maa ikke dette gjentage sig med Børnene? Det er rigtignok ikke for Frihedens Skyld, at hun vil frigjøre sig; hun vil kun komme til fuld egen Kraft, for at faa Lov til at være ansvarlig, for at faa overtage Pligter; hun finder det formasteligt at være bleven Hustru, ja Moder, for hun var bleven Menneske i dybeste Forstand; at eie Børn, for hun eiede sig selv. Men kan denne Formastelse nogensinde gjøres ugjort? Børnene, de engang skabte Existenser, kan hun slette dem ud af sit Liv, som hun kan udslette sit Egteskabs Existens? Paa saadanne Spørgsmaal giver Nora intet Svar, fordi hun intet Svar ved; hun gaar bort for at søge et.

Noget lignende finder vi i hendes Forhold til Helmer, dersom vi ogsaa betragter dette udvendigt. Thi Ell idas Bebreidelse ligeoverfor "Wangel er tilsyneladende mere begrundet. Han tog hende jo ud af det, der betingede hendes Lykke, skilte hende fra hendes Hjem ved Havet, trods Bevidstheden om, hvor skadelig denne Omplantning i smaa Landsforhold maatte være for hende. Han føier, at denne Feil kun kan gjøres god igjen gjennem hendes fulde, frie Udvikling under hans Støtte og Ledelse, og trods det overlader han hende saa længe til sig selv. Helmer derimod forer Nora til samme Forhold, som de, i hvilke han finder hende; han bestræber sig for saa nøiagtig som muligt at erstatte hende Legestuen i Faderhjemmet. Om hendes Trang til indre Befrielse og Løftelse har han ikke den mindste Anelse; thi hendes egen barnlige og barnagtige Optræden skjuler fuldstændig denne Trang for ham. Vistnok er det, fordi hans Kjærlighed er indskrænket og egoistisk, at han bliver i

over hende; men ikke desto mindre forklarer denne Mangel paa fint Blik hans Handlemaade.

Imidlertid viser disse Vanskeligheder, der kan udfindes ved en saadan udvendig Betragtning af de to anførte Situationer, kun saa meget sterkere, hvor absolut inderlig de sjælelige Problemer er opfattede og i sig selv fordybede. Spørgsmaalet bliver fremdeles dette: er det overhovedet muligt, at Ellida kan blive hos sin Egtefælle, er Hovedsagen, den eneste Betingelse derfor for Haanden, — ligegyldigt da, hvor lidet bindende de Opgaver, hun forefinder, end maatte være; da er det allermindste nok til at udvides til en stor, frugtbar Virkekreds for Kjærligheden; da bliver det mindste saa bindende og helligt i denne Kjærlighed, at der ikke længer gives nogen Magt, som formaaede at rive hendes Haand bort fra Arbeidet. Og omvendt, mangler dette ene vigtige, dette »ene fornødne«, da hjælper alt andet ikke; over alle Pligter og al Kjærlighed, over Mand og Børn, skrider Nora hensynsløst fremad, uden at se til hoire eller venstre, kun med sit Maal for Øie.

Derfor bliver alle Bimotiver, der kunde svække denne enkle, strenge Motivering, idet de tilforte den Støtter udenfra, afviste. Hvad er nu dette ene fornødne, so.n er Grundlaget for et »sandt Egteskab"? Det er Sandhed og Frihed. I Noras Tilfælde betyder det Friheden til i sit Samliv med Helmer at udvikle sig fra en Dukke til fuld Menneskelighed. Og for ham vilde det betyde Nødvendigheden af at gjøre sin Kjærlighed til hende satid, i Prøvelsens og Farens Øieblik at lade sin Kjærlighed fyldes af Sandhed. Begge disse Ting indtræder nu virkelig iI 26 Henrik Ibsens Kvindeskikkelser.

Ellidas Ægteskab med Wangel: hun vender tilbage til ham, fordi han beviser hende, at hun ikke er fangen hos ham, men fri, — gjennem en sand Kjærligheds Offer-handling, en Kjærlighed, der handler saa uegennyttig og stort, at dens Sandhed umiddelbart seirer og overbeviser.

lifter dette bliver altsaa Noras Forventninger realiserede i Ellidas Liv: i Wangels Handling er Noras Drum om det Vidunderlige« bleven lil Virkelighed.

Denne Drom indeholdt fra Begyndelsen af det her naaede Maal; Begyndelse og Ende slutter nøiagtig sammen. Hvad der i denne Drom var den emanciperende Kraft, der stødte Nora ind i et selvstændigt, ensomt Liv og opløste hendes I-Ijem og hendes Egteskab, det viser sig i Drømmens Virkeliggjørelse som en enende og forbindende Kraft, der paany bygger Ellidas Hjem og Egteskab op og stiller sig som en fast Dæmning op imod hendes Trang til Isolering og Uafhængighed.

Thi i Nora er Trangen til Udvikling kun udsprungen af hendes Kjærligheds Sandhed: hun vil kun vinde sit eget Selv for at kunne bringe det som Gave til Helmer. L'd af hendes indre Sundheds og Væsenskrafts rige Fylde strommer den Rigdom, hun stræber efter, den Frihed, hun erobrer for sig selv, i glad Kjærlighed over paa den anden, — bliver til en længselsfuld Drøm om et sandt Egteskabs Under. Hos Ellida er det kun Uroen og en sygelig Tilstands fortærende Feber, der driver hende ud fra Hjemmets Kreds, — ind i en ganske ubestemt, væsenløs Frihed. De to forskjellige Opfatninger af Frihedsidealet kunde ikke skarpere udtrykkes end ved de forskjellige Navne, de hver for sig giver det. I Noras Betegnelse'39

»Jet Vidunderlige» ligger barnlig, opadskuende Tro, en Himmel og en Forjættelse; i Hilidas Ord om det »grufulde« ligger det bange Blik ind i et tomt Fjerne, der samtidig drager og skræmmer, Kaos og bølgende Vexlen. Hvad Nora bærer i sig som sit hele Vilje- og Hjertelivs passive Ideal, det lever i Ellida kun frygtsomt og spøgelsesagtigt som Fostret af et overspændt Fantasiliv.

I samme Grad som Noras Emancipation repræsenterer et Ideal, og ikke bare personlig Vilkaarlighed, synes den Skranke, hun maa gjcnnembryde, den Lænke, hun maa befri sig for, at være en uværdig Tvang. Overensstemmende hermed tiltager den givne Indskrænknings og Begrænsnings Værd i samme Grad, som Ellidas Frihedskrav ytrer sig paa sygelig, uberettiget Maade. »Loftverdnen med dens urokkelige Ordning og Snever-hed behovede for Nora hverken ar betyde Fængsel eller indholdsløs Dukkestue; for Ellida betyder den en Opdragelse til Livet og et Hjem. Allerede Rebekka blev uigjenkaldelig bundet til denne Verden, der tæmmer det

vilde og forædler det raa; men hun lærte den kun at kjende i dens Modsætning til Friheden, kun i dens smittende og mattende Indflydelse. Först Ellida oplever den store Kjærligheds I nder, at Loftkammerverdnen aabner sig høit og vidt, at alle Skillevægge, der kunde hindre Frihedens mægtige Luftstrøm og Sandhedens klare Sollys fra at bryde ind, falder. Först Ellida staar i en Verden, der kun vil være et beskyttende, skjermende Ly, et Foreningens og Forsoningens Hjemsted.

Da Nora drømte sin Drøm om det Vidunderlige, da kredsede hendes Tanker endnu saa uopnaaelig høie overI 26

den låve, dunkle Jord, som en Drøm om straalende Julefest svæver over de snedækkede Juletræer i Skoven. Men for Ellida er Underet blevet til Sandhed og Natur, til blomstrende og frugtbringende Virkelighed; — rundt om Loftet synger og blomstrer Sommeren, ranker sig op lige til hendes Vinduer, op over Taget, og gjemmer Murverket i sin skyggefulde, grønne Hemmelighedsfuldhed. Og Eliidas Ansigt forklares af Noras Brudestemning, hin Brudestemning, der er sikker paa Underets Virkeliggjørelse, paa Naturens Underfylde, — og tillidsfuld smiler imod den.

'Nei, se — hvor rent forlovet Far og hun ser ud!« siger Hilde til Tusendkunstneren Ballested. »Det er Sommertid, lille Frøken," svarer denne.

Det er Kjærlighedens Sommertid, som skjuler sig i et Hjem, der frit ombruses af Livets fulde Strøm. HEDDA.

Motto:

see staar bare saadan os skyder op i den blaa Luft.' (Fjerde Akt.)

T ingen af de tidligere Dramaer synes den hele Digtnings Indhold saa udelukkende at koncentrere og udtømme sig i pn kvindelig Hovedperson som i »Fruen fra Havets. Men medens ellers Bipersonerne kun vinder Interesse og Liv i sin Sammenhæng med Hovedpersonen, staar Ellida midt i en Gruppe af Mennesker, der selvstændig afhæver sig fra hende og fordrer en særskilt Fremstilling. Vi faar ligeoverfor disse formelig Indtrykket af et Sidedrama i Hoveddramaet; dog repræsenterer de ikke et nyt, fra Ellida-Themaet afvigende Problem; det er kun den samme Grundtanke, der speiler sig i en Række absolut forskjelligartede Naturer. Og deres Betydning bestaar deri, at med denne Problemets Gliden over i andre Personligheder forberedes en Videre-Udvikling af samme, medens Ellidas Skikkelse danner Afslutningen af en lang Udviklingslinje. Men i alle klinger den samme Grund-rythme igjen, ligesom Bølgerne, der med altid sammeI 26

Anslag ruller mod Strandbredden, lige fra den store Brænding, der bryder sig op fra Havets hemmeligste Dyb, til den sidste, krusede lille Bølge, som legende følger den. Derfor hersker der, trods de enkelte Livsbilleders og Karakterers Uafhængighed af hinanden, en vidunderlig Stemningens Enhed, der lader os fole den skjulte Aandsammenhæng i det hele.

Denne Stemningens Harmoni virker saa meget mere kunstnerisk, som ogsaa samtidig det Sygeliges febrilske Rastløshed kommer til Udtryk inden samme, — en rastløs Drømmen og Trængen ind i det ubestemte. Mesterlig viser dette sig allerede i det ydre. Ikke bare Kllidas Sygdom eidet, som aabenbarer sig i en bestandig Uro og Bevægelse; alle i Wangels Hus synes at befinde sig i en uophørlig Flakken hid og did, en Søgen-hinanden, en Stræben efter at faa tale ud. Og betragter vi noicrc den lokale Baggrund for al denne Rastloshed og Uro, saa vil vi strax finde en paafaldende Overensstemmelse mellem de indre og de ydre Forhold.

Vi befinder os i en liden, trang Fjordby nordpaa, hvis Indvaanere fra lang Tid tilbage har levet udenfor alt Samkvem med Verden og alle Verdenstanker, ligesom de gamle Karudser i Wangels Havedam. Da hænder det, at Turiststrømmen tager sin Vei gjennem den lille By, i Sommermaanederne hvert Aar, paa Reisen opover for at se Midnatssolens Under. Men kun igjennem gaar den; den hverken opholder sig der nogen Stund eller tager nogen af de gamle Karudser med, — med til de vilde Fiskestimer, som gaar derude i Havet. Nei; kun den af lang Slummer endelig vakte Fantasi drager den med sig,Hcddä;

i urolig Længsel, i magtlos Frihedstrang; den kan ikke omforme Virkeligheden.

»Jeg er mangen Gang bange for,« siger Ballested, »at vor gode By skal tabe sit Præg ved alt dette fremmede Væsen.«

Og Ballesteds Personlighed godtgjør tilfulde Berettigelsen af denne Frygt; i ham optræder — istedetfor den gamle, begrænsede Dygtighed, der blev paa sin egen Grund og ved sit eget Arbeide — en hel ny Menneskeart. Han er meget »alsidig«; thi »man maa vide at akklimatisere sig i diverse Fag paa Smaastederne.« Saa er han paa samme Tid Maler, Dekoratør, Frisør og Danselærer, desuden Forer for de Reisende og Formand i »Hornforeningen«. »Akklimatiseringen« i alt dette er jo det modsatte af en friere, bredere Udvikling; det er bare et vilkaarligt Vrængebillede af den.

Ligesom selve det fremmede Ord altid kommer ham paa tværs, saa kan han i Virkeligheden heller aldrig bevæge sig frit eller blive hjemme i nogen af sine altfor mange Bestillinger; han trænger sig kun ind i dem, og forener dem mer i Indbildningen end i Virkeligheden. Men medens hans urolige Geschäftighed er optaget i praktiske Forhold og finder sin Fordel i det, moder vi i unge Lyngstrand, den vordende Billedhugger, tilsyneladende en ganske anden Type. Lyngstrand har ingen Sands for den praktiske Side af Livet; han skyrhin splittede Alsidighed, der ikke formaar at bli Mester i noget; han er ærgjerrig, har store Planer, og hans Kunstnerfantasi tragter efter det høieste. Da imidlertid Sygelighed og Fattigdom forløbig hindrer ham i Studiet af den efter-I 26

længtede Kunst, nøier han sig med dovne Drømme om sin fremtidige Storhed, og en høist naiv Selvbevidsthed voxer sig ved disse Drømme sterk i ham.

Endog det Verk, han engang vil skabe, skal betegnende nok fremstille en Dnmi, — en Drøm, der hidser hans Fantasi ved det grufulde og uhyggelige, der er i den. Saa meget mere fornoiet leger han med denne Gru og denne Hemmelighed, som det virkelige Liv svævet-for hans Tanker og Forhaabninger i aller lyseste Rosenrødt, og hans sorgløse Blik ikke merker det mindste til den morke Skygge, der allerede sænker sig over hans Fremtid. Kun de andre ved, hvor snart den snigende Brystsygdom, han lider af, vil rive ham bort.

Denne hektiske, salige Haabefuklhed, der gjøgler over hans Fremtidsdrømme, bag hvilke Døden allerede staar beredt, gjor Lyngstrand til en dybt vemodig Skikkelse. Den skiller paa det skarpeste hans selvbevidste Naivitet fra Ballesteds Komik, — den latterlige Selvtilfredshed over allehaande værdiløse Færdigheder. Vistnok aflokker ogsaa Lyngstrand os et Smil; men vi føier tydeligt, hvor meget nærmere han staar det egentlige Eilida-Problems dybe Alvor. I begge disse Mænd gjenspeiler den samme Tanke sig paa grundforskjellig Maade: Ærgjerrigheden som forfængelig Vilkaarlighed, uden virkelig Skaberkraft og Udviklingsdygtighed, — en Ærgjerrighed, der kun drømmer og leger og derved har mistet alt Alvor. Kun i Ellida er der endnu Alvor i Drømmen; kun i hende er Fantasiens svævende Drømmeri Udviklingens første Trin. Forfærdet farer hun op af denne Drømmen, gribende med udstrakte Hænder efter Sandheden, efter Virkelig-Hedda.

lieden, og i de frygtelige indre Kampe for en virkelig Frihed truer de lokkende Drømmebilleder med at bryde ud i Vanvid.

Af alt dette tindes intet hos Lyngstrand, og denne Mangel paa Storhed hindrer ham i at virke tragisk. Men den Kontrast af Livsglæde og Dodsnærhed, i hvilken han lever, øver en næsten symbolsk Virkning, som Ironisering over al hin svagelige Frihedslængsel, der noier sig med et bedragersk Skin, om saa selve Intetheden staar bag den. Intetheden, Døden, det grufulde selv blir til et Legetøi, der ikke er egnet til andet end til gjøglende at hjælpe en ørkesløs Tilværelse ud over nogle Timers Kjedsomhed.

Det er begribeligt, at dette Grundtræk endnu engang, og særlig tydeligt udpræget, vender tilbage i lille Hilde Wangel, Eliidas yngste Steddatter. Hilde forguder i al Hemmelighed Ellida; men da hun tviler paa dennes

Gjenkjærlighed, skjuler hun trodsig sin Kjærlighed bag barnagtig Uartighed og en hyklet Kulde. Hun er endnu ganske og aldeles i sin Vorden, ufærdig og uopdragen; men maaske netop derfor drages hun af det ufærdige, det søgende og vordende i Ellida. Hun aner, at der endnu slumrer en Skjæbne over denne, noget gaadefuldt, der venter sin Losning. Det pirrende i dette lader hende ingen Ro, og det blir end værre, da hun erfarer, at Ellidas Moder har været vanvittig. Paa samme Maade nærmer hun sig ogsaa Lyngstrand, fordi Modsætningen mellem hans tillidsfulde Forhaabninger og Visheden om hans tidlige Død sætter hende i Spænding; hun kan ikke lade være at snakke til ham om det, og altid paany forestille sig det. Denne Interesse udspringer ligesaalidt af MedioI

lidenhed som af Grusomhed; men den har en liden Smule af begge Dele, og da ingen leder og opdrager hende, leger hun ubekymret med sine egne Følelser. Hun har Trang til at hidse sig ved det ukjendte og derfor lokkende i Livet, — til kunstig at slaa Bølger paa den lille Karudsdam, der indeslutter ogsaa hendes lille Tilværelse, for derved at kunne forestille sig Havet. Og da det er dette, der i hendes Stedmoders Karakter og i den unge Lyngstrands Skjæbne tiltrækker hende saa uimod-staacligt, viser hun et med Ellida beslegtet Træk. Vistnok er det hos hende ikke en mægtig Naturs Stræben efter uendelig Udvikling, men kun det med hendes Alder stemmende nysgjerrige Livsbegjær: det er ingen Havets Flod og Ebbe, bare som de smaa, krusede Bølger paa et Tjern. Det »grufulde«, der lokker Ellida, er her harmløst reduceret til det »spændende«, — Hildes Yndlingsudtryk. Men der blir Slegtskab alligevel; thi Hildes Dragning mod det grufulde er ikke biot contemplativ, ikke bare skuelysten Nysgjerrighed; hun vil virkelig paa sin Vis ind i det lokkende ukjendte; hun nøier sig jo ikke med spændt at iagttage Stedmoderen, — denne Spænding omsætter sig uvilkaarlig i heftig Kjærlighed,, der trodsig fordrer Gjenkjærlighed; hun vil tilhøre hende.

Ikke med nogen saadan skjult Sympathi nærmer Bolette sig Ellida; det kommer tildels af, at hun er voxen. Hun staar for det første meget færdigere, meget mere afsluttet end Hilde ligeoverfor den med sig selv saa haardt kjæmpende Ellida, — med en indholdsløs Udviklings tidlige Modenhed. For det andet formaar hun ikke længer med Hildes Barneblik bare at se det »spændende" ogHedda.

'45

interessante ved Ellida; hun veier med Bekymring de beklagelige Følger, hendes Forhold har for Faderens Lykke og for det hele Hus, — fremforalt ogsaa for hendes egen Fremtid. Hun vilde saa gjerne engang ud i Livet, se sig om, faa udvikle sig frit og lade den store Verden derude faa indvirke paa sig. Men det, som allermest hindrer hende i dette, er den Omstændighed, at Wangel og hans Hus ikke besidder den ringeste Stolte i Ellida. Voxen som Bolette er, har hendes Ønsker vundet en langt bestemtere Form end Hildes; de er ikke længer en dunkel, halvforstaaet Længsel, de er fornuftig og egoistisk rettede mod et bestemt Maal'. Istedetfor den legende Gyngen paa vuggende Bolger, med hvilken Hilde endnu barnlig nøier og fornøier sig, speider Bolette alt med sikkert Øie efter en Baad, der kan føre hende mod det Fjerne; og hun retfærdiggjor sig med de Ord: »jeg hat-da ogsaa Pligter mod mig selv, synes jeg.«

Men hvormeget end denne formaalsbevidste Viljeretning skiller sig fra de øvriges vage Drømmeri, saa lider dog ogsaa hun af den samme Kraftmangel, der karakteriserer alle de her skildrede Personer. Forskjellen er kun, at Bolettes Viljesvaghed ikke som de andres beror paa Udygtigheden til at give sit Livs Ønske en bestemt Form; det er Mod, der mangler hende. Hun tor ikke følge det sterke Krav —: »lad Farten gaa for egne Vingers Flugt, saa faar det enten briste eller bære.«

Medens de andre lokkes over Evne af det planløse og eventyrlige, er hun ude af Stand til at unddrage sig det daglige Livs magelige Vanegjængeri, for at fortabe

10*I 26

sig i det ukjendte og maaske farefulde. Denne forsigtige og ængstelige Fornuftighed kjendetegner ogsaa hendes

Opførsel hjemme; hun er villig og dygtig i Huset, men langt fjernet fra Hildes trodsige Oprigtighed, og til det yderste betænkt paa under en venlig Imødekommenhed at skjule det Nag, hun bærer til Ellida.

Saaledes forbliver Bolette nøiagtig i samme Passivitet som alle de andre, i stadig Venten paa, om ikke noget udenfra skal komme hende tilhjælp, — »et eller andet Under» eller »en lykkelig Skjæbnens Tilskikkelse eller noget saadant«. Hun klager over sig selv: »Der er ikke nogen rigtig Fremfærd i mig heller. Jeg er vei skabt til at bli her i Karudsdammen, kan jeg tro.« I)a derfor den eneste Baad, der lander ved hendes Karuds-dam for at føre hende bort, allerede har en Seiler ombord, og da denne opfordrer hende til en fælles Færd ud i den vide Verden, lader hun sig let bede. For ikke at maatte gaa ud alene og haardt kjæmpe for Friheden, bøier hun sig endog under en ganske ny Lænke —: Egteskabet.

Det er Bolettes tidligere Huslærer og Eliidas Beiler fra gamle Dage, Arnholm, der gjor hende Forslaget. Længe og trofast har han elsket Havfruen, og af sig selv havde han vei aldrig fattet en ny Tilboielighed for Bolette. Men ved en Misforstaaelse er han kommet i den Tro, at Bolette elsker ham, og denne Vildfarelse smigrer hans Forfængelighed i den Grad, at han føler sig bunden til hende ogsaa efter at han har faat den rette Sammenhæng at vide. »Jeg leved mig nu altsaa ind i den indbildning,« siger han. — »Der voxte frem i mig en levendeHedda.

— en taknemmelig Tilbøjelighed for Dem.--Deres

Billede —--vil altid staa farvet og præget af den

Stemning, som Feiltagelsen satte mig i.«

Saaledes bygger altsaa ogsaa Arnholm sit fremtidige Liv paa et vilkaarligt Fantasibillede; han foler ligesaalidt Trang til at gjøre Sandheden til Grundlag for sit nve Forhold, som Bolette føier Nødvendigheden af at bygge sin Frihed paa et sandt Grundlag. Men hans forsætlige Selvbedrag har mere Held med sig end hans egte Til-boielighed for Ellida; thi det forer virkelig Bolette i hans Arme. Kunde ikke Arnholm for sin første Elskede være den »fremmede Mand«, der lokker hende ud paa Livets Hav, saa lykkes dette ham saa meget lettere hos Bolette; for hende er han jo Befrieren, der fører hende bort fra den huslige Sneverhed. Vistnok en »fremmed Mand« efter mindste Maalestok, svarende til hendes beskednere og langt mere praktiske Fantasi: en velbestaltet Mand med Guldbriller og begyndende Maane, en Mand, der vil lade hende foretage smukke Reiser ude i den vide Verden, hvor hun kan faa tilfredsstille sin Videbegjærlighed og lære Geografi ved Anskuelsesundervisning.

Men egentlig er det slet ikke Arnholm, der skulde repræsentere »den fremmede Mand« for hende. Det er Lyngstrand. Kort for har Bolette i et overfladisk Anfald af Medlidenhed givet denne det Løfte, at hun skal tænke trolig paa ham, medens han er i de sydlige Lande. Men det betyder jo ikke stort, da Lyngstrand selv, tiltrods for at han bryster sig af dette Løfte, før sin Afreise fjaser ligesaa ivrig med Hilde. Han vil altsaa formodentlig ikke hevne det brudte Løfte saa ubønhørlig, som denI 26

rigtige »fremmede Mand« efter lians Overbevisning maa hævne sig.

Saaledes ser vi mellem disse Bipersoner alle mulige ironiske Variationer af selve Ellida-Themaet, — et lidet Lystspil, næsten en Farce. Mest overraskende falder den ironiske Belysning paa Bolettes Skikkelse. Thi Bolette tilhorer jo i en vis Forstand hine Kvinder, hvis Stræben efter Emancipation hidtil blev skildret med høitideligt Alvor: hun stræber jo som Nora og Fru Alving ud af den hemmende Sneverhed efter Livets Erfaring og Kundskab. Men dette Ønske om Frihed ytrer sig tilslut paa den Maade, at hun gaar i nye Lænker, fordi det vilde være saa deiligt »ikke at behøve at gaa og ængste sig for Fremtiden. Ikke gaa og grue for det tossede Udkomme —«. Den Selvmodsigelse, hun derved kommer i, foler hun ikke; thi den Frihed, hun 3trecbçr efter, lader sig i Grunden bedst naa i en behagelig Existens; Maalet har hun da sat lavt nok dertil. Noras og Fru Alvings ideale aandelige Stræben er her bleven til den filistrøse Lærelyst hos en høiere Pigeskoleelev, der tragter efter en Lærerinde-Examen.

Men fordi de her omhandlede Naturer er saa meget mindre store, saa meget almindeligere, — netop Biperson-

Naturer, saa kan hin Mangel paa Selvopdragelse og Selvbegrænsning, der bringer truende Farer over Ellida, her behandles med et let Anstrøg af Parodi.

De store Bølger droner og bruser og aabner gabende Afgrunde; de smaa Vover fortaber sig sagte smaaleende i Sandet.

Men Smaabølgernes Leg er alligevel Efterdonnet afHedda.

ct vældigt, langsomt hendøende Alvor, og derfor kan Parodien her paa samme Tid blive Forberedelsen til en ny Tragedie. Den blir Ouverturen, der indleder den sidste store Kvindeskikkelses, Hedda Gablers, Optræden.

Hine Toner, som vi i Ellidadramaet fornam ligesom noget ved Siden af, noget medklingende, stiger og voxer i det følgende Drama og blir det altbeherskende. Men i den uhyre Kontrast mellem den tomme I.eg og det, som skjuler sig under dens Maske, ligger Overgangen fra det spegende og harmløse til det skjæbnesvangre og tragiske.

Den gjennemgaaende Splid mellem Villen og Kunnen, mellem det, som Menneskene drømmer og tilstræber, og det, som de faktisk udretter og er, — denne Ironi, der hviler over alle Bifigurerne i Fllidadramaet, skjærpes til det yderste og blir derfor af ligefrem rystende Virkning i Hovedfiguren Hedda Gabler. Hedda repræsenterer den høieste Grad af hin Selvmodsigelse, som hine til forskjellige Sider i naiv Harmløshed legemliggjør. Hvad hun fremstiller er: maadelige Frihedsfordringer og den fuldstændigste Afvisning af enhver Pligt og ethvert Ansvar, sammen med den Svaghed, der lader sig undertvinge af det mest intetsigende og tage til Fange af det smaaügste. Den Halvhed, der vakler frem og tilbage mellem Modsætningerne af tam og vild, fri og bunden, uden hverken Konsekvensens eller Forsoningens Mod, er i Hedda bleven til et ironisk Paradox: den indre Tvang for der angivelig vildfødte til altid at spille Tamt, fordi fuldstændig Mangel paa egen Kraft og egen Personlighed tvinger det til denne Modsigelse.I 26

I Hedda Gabler vender et Grundtræk tilbage, der karakteriserede Eliidas endnu umyndige Væsen: det Form-og Gestaltlose, det negative i hendes oprindelige Frihedsdrøm. Men, hvad der hos hende var Resultatet af en altfor rig, næsten sygelig rig Inderlighed, ud af hvilken den myndige Vilje kun langsomt kunde modnes, det er her en Mangel paa Inderlighed, Mangel paa Udviklings-dygtighed, — Sjælearmod. Det Dyb, hvoraf Hedda stiger op, er ikke fyldt af vildt overstrømmende Liv, som af uudgrundelige Havbølger; det er et tomt Dyb, hvor ingen Slags store Kræfter slumrer, en hul Afgrund. Derfor fremstiller hun sig heller ikke paa nogen Maade som et Væsen, der kjæmper med sig selv og søger at bringe sit Selv til det rigtige Udtryk udad: tvertimod, hun behersker sig selv fuldkommen og er, helt igjennem, udvortes fuldendt Overflade, skuffende Udside og altid beredt Maske. Men netop af den Grund faar hin Tone af Overfladiskhed, af Tilfredshed med Skinnet, der hos de andre virkede humoristisk, her en saa uhyggelig Karakter; den er som Valstoner over en Afgrund.

Istedetfor det sygelige i Eliidas Natur, der først kunde helbredes gjennem en lang Udviklingsproces, finder vi hos Hedda en ganske anden Sjæletilstand, en tilsyneladende Sundhed, »klar, kold Ro«. Istedetfor den livs-tærende Feber en livløs Kulde, — hin Livssvaghedens Kulde, Dodsnærheden, hvis Livsbegjær er saa meget graadigere, saa meget umaadeligere, fordi det forbliver magtesløst. Det ligner en glubende Ulv, der for altid er voxet ind i en Faarepels og saaledes har mistet sin Rovdyrkraft og kun beholdt Rovdyrsjælen. Dømt til detHedda.

tammeste og almindeligste Liv, vogter en saadan Natur sig ængstelig for ethvert Vovestykke, leger kun i afmægtig Ærgrelse med sin egen Frihedstrang, sin egen Vildhed, som en frygtsom Haand leger med Vaaben. Der gives intet Maal for hende, og hun vilde heller ikke vide at træffe det; saa maa hun lade sig nøie med Lege-toiet, der idetmindste hjælper hende ud over den fuldstændige Uvirksomheds Lede. »Jeg staar bare saadan og skyder op i den blaa Luft«; det er det Ord, der betegner hende. Ligegladheden er det eneste positive Træk, der blir igjen af hendes Livsideal — Friheden til at følge Øieblikkets Forgodtbefindende.

Ligeoverfor denne Aandsart staar selv Gjennemsnits-mennesket, i al sin Hverdagslighed, som et gedignere, høiere Menneske. Thi det er endnu istand til, enten at deltage i Udviklingen mod et friere Liv og dermed mod Forsoning af Frihedsverden og Loftkammerverden, — eller ogsaa at være med i den Kamp, der fores mellem disse. Udelukket fra begge er kun et Aandsvæsen, der feigt optager Modsætningerne i deres skarpeste Uforenbarhed i sig, et karrikeret Sidestykke til den sande Overvindelse og Forening af disse Modsætninger i Eliidas Forlosningsord: »Frivillig og under Ansvar«. For en saadan Natur blir der intet andet at gjøre end forsigtig at snige sig ind under et ordnet, roligt Loftlivs Beskyttelse, hvor den er sikker for alle farlige Storme og ikke behover at aflægge nogen Kraftprøve, men hvor den i al Stilhed, ubemerket og derfor ulastet, i bekvem Hemmelighed kan naske af de forbudne Frugter. 1 Kjedsomhed og Passivitet venter den, til Tilfældet bringer den et saa-I 26

dant Opstivelsesmiddel, en Udvei til at faa indaande en Smule frisk Luft, uden at Sandhedens Lys trænger ind i dens Liv. Thi den skyr Lj'set og længter alligevel ud i del Fri; den søger at forene begge Dele i et frygtsomt Kompromis: »Skygge, — — — og alligevel frisk Luft«.

--»Uh, — — her staar ind et helt Hav af Sol. —

Træk Forhængene sammen. Det gir et mildere Lys«. Med disse Ord staar Hedda Gabler med engang ligesom helt afsløret for os i Morgensolen, medens September-lovet paa Trærne derude falder og falder.

.Morgenbelysning og Høstbelysning — de horer til begge. Thi i sin næsten barnlige, aandelige og sedelige Umodenhed forekommer hun os som en Begyndelse, Begyndelsen til en endnu ikke indtraadt Udvikling, — et Væsen, der endnu ikke har glemt at værdsætte alt efter Legetoiets Maalestok og at sætte alt i Forbindelse med sine egne smaa Luner. Men det er ikke Ufærdigheden hos en Nora, hvis Udvikling endnu forestaar: Hedda etikke umoden, men allerede fordærvet, en fortidlig Høst, vissen for den har sat Frugt, — en Tilbagevenden til Barnets snevre Synskreds og til dets legende Egoisme —: Udviklingen udeblev. Men den udeblev ikke, fordi, som f. Ex. i Rebekka, en altfor brændende Solglød havde fortørket og forbrændt det, som langsomt modnes til sin Host, — men fordi det skorter Heddas Sjæl paa alt frugtbart saavel som paa alt frygteligt, paa al skabende som paa al ødelæggende Livskraft.

Vistnok er der hos hende et vist Hang til Ødelæggelse; men det har intet tilfælles med Rebekka-Naturens dæmoniske Elementærkraft, i hvilken en stor LidenskabsHedda.

Storm hensynsløst og uden Forskjel driver ondt og godt, slet og ædelt frem. Hvad andet skulde der vei komme ud af en Natur som Heddas end en af Kjedsomhed hidset Ondskab, der ledes af smaalige Bevæggrunde. Det förste, vi erfarer fra hendes Liv, er, at hun med misundelig Ærgrelse pleiede at lugge sin Skolekamerat, fordi denne havde et saa meget vakrere krøllet Haar end hun selv. Noget af denne /Ergrelse følger hende gjennem hele Livet; saasnart hun tænker paa Theas tykke, blonde Haar, gribes hun af den samme vilde Lyst til at svie det af, en Lyst, som hun allerede dengang med Møie beherskede. Men kun høist sjelden slaar hendes Ondskab ud i Handling; thi kun naar det kan ske paa den ufarligste Maade, kun naar hun, staaende overfor en Værgeløs, intet har at frygte, giver hun efter: »Saadant kommer over mig, ret som det er. Og saa kan jeg ikke la det være«.

Disse Ord sigter til en underfundig Krænkelse, som hun i Stykkets Begyndelse tilføier gamle Frøken Tesman for dennes gammeldagse Klædnings Skyld. Men betegnende nok skjuler hun ogsaa her den ondskabsfulde Hensigt under en afmaalt Høflighed, under en glat Maske, som hun aldrig lægger af.

I sin Faders, gamle General Gablers Hus har hun havt Anledning til at øve sig i ydre Beherskelse. Den »gode Tone« og den ydre Anstand indtager her omtrent samme Plads som i Andres Opdragelse bindende Pligt og gammeldags Moralstrenghed. Er end begge Dele tilsyneladende det samme, saa ligger dog i første Tilfælde Betoningen udelukkende paa den ydre Form; og dermedI 26

er der bag dette korrekte Ydre givet Tanke og Sind et friere Spillerum, end det ellers vilde være muligt. Vistnok er det en Loftverden fuld af ængstelig Fordom, fuld af snevert trukne Skranker, Hedda voxer op i; men det er hende mindre om at gjöre, virkelig inderlig at blive hjemme i denne Verden end at synes hjemme i den.

Loftkammeret forestiller saa at sige en Salon, hvor enhver træder mere eller mindre maskeret ind, og efter hvilken han afpasser sin Optræden. Skin og Væsen falder fra' hinanden. Ved Siden af Tvangen til at optræde paa en ganske bestemt Maade for Verdens Øine beholder Hedda Friheden til at gjøre og lade som hun vil; uhindret af byrdefulde Pligter fjaser hun sit Pigeliv hen med Toilettesorger, Baller, Rideture og Kurmagere. Denne Tilværelse tiltaler hende ogsaa fuldkommen; aldrig bringer hun det til en Protest mod den; Hedda er den eneste af Ibsens Kvindeskikkelser, hvis Liv ikke indeholder nogen Kamp eller Forvandling til noget nyt, men rolig forbliver ved den engang givne Livsform, fordi hun giver Selvmodsigelsen i sig Rum. Ligesom Bolette hænger hun ved det tilvante og overleverede, men, da hun mangler den pligttro Dygtighed, kun ved det behagelige, rent ydre af det. Hun har, ligesom Hilde og Lyngstrand, Hang til det eventyrligt Vilde; men da hun mangler det dristige Livsmod, sætter hun selv de snevreste Skranker, skjuler omhyggelig alle Følelser, der kunde skade hendes Rygte: kun Blikket vil hun, nysgjerrigt og lystent, lade vandre om i Friheden derude; kun Tankerne vil hun, oplyst som hun er, lade lege omkring alle forbudte Nydelser.Hedda.

Derfor vogter ogsaa Hedda sig som ung Pige nøie for alt, der kunde kompromittere hende. Omendskjøndt hun helst havde villet hengive sig til sanselig Nydelse, noier hun sig med et katneratsligt Forhold til den unge Eilert Løvborg, som, forlevet og udsvævende som han var, véd at fortælle hende om det forbudnes, det forføriskes og — urenes Verden. Paa den Tid, da Noras og Fru Alvings Ungdom er opfyldt af de varmeste Kampe for Sandhedserkjendelsen, ser vi Hedda hver Eftermiddag sidde i Hjørnesofaen med sin Ven — »i Mangel af et Album« har de »altid det samme illustrerede Blad« foran sig — ganske fordybet i Løvborgs hemmelige Bekjendelser, medens den gamle General borte ved Vinduet intet anende læser sine Aviser.

Eilert Løvborg tilhorer samme Mandstype som Ulrik Brendel, en Type, hvis første Repræsentant i Ibsens Digtning maaske er Falk i »Kjærlighedens Komedie«. Efter sine Anlæg kaldet til noget betydeligt, kjækt stræbende ud af Sneverheden mod Livets aabne Hav, mangler der dem den sikre Haand ved Roret. Derfor maa de rodløse »drive for Storm og Vind«. Og »om en Stund synker de. Dybere og dybere«. Men de har Selvfortrøstning og istemmer paa deres eventyrlige Livsfærd freidig Falks Omkvæd:

»Og har jeg end seilet min Skude paa Grund,

Saa var det dog deiligt at fare!«

Selvfølgelig kommer det tilslut saa vidt, at det forsigtige Kameratforhold ikke længer tilfredsstiller Løvborg. Men, — »da der var overhængende Fare for, at der vilde komme Virkelighed ind i Forholdet«, viser det sig, hvorI 26

langt Hedda er fra at ville gjøre Alvor af sine Friheds-lyster. Saasnart Løvborg nærmer sig hende paa en dristig Maade, bliver hun i den Grad forskrækket, at hun vil skyde ham med sin Fars Pistoler. Men ogsaa til det er hun for ræd, og, efterat Løvborg er gaat fra hende, tilstaar hun endog for sig selv, at det kun er hendes Feighed, som har afholdt hende fra at give sig hen til ham. »Saa ræd er jeg for Skandalenn!

Thi Heddas Tilbøjelighed, forsaavidt der med hendes Natur overhovedet kan være Tale om en saadan, gjælder Filert Løvborg; kun er i denne Tilbøjelighed Tiltrækning og Frastødning uløseligt sammenknyttet, og i den Dragning, hun føler mod ham, blander sig Gru. Vistnok ikke hin Gru, som Ellida følte ligeoverfor den fremmede Mand, ikke den anelsesfulde: Modstræben af en Sjæl, der var bestemt og havde Evnen til at voxe ud over det eventyrliges tomme Tillokkelse. Dette paa en Maade ethiske Moment i Indtrykket af det grufulde maa her falde fuldstændig væk. Thi Hedda kjender ikke hin videre gribende Udvikling; hun aner den ikke engang, da et hvilketsomhelst Ideal, der indbefatter i sig Selvbegrænsning og Ansvar, simpelthen byder hende imod: «kom

bare ikke til mig med saadant som Fordringer«! Hendes Frygt for at slutte sig til Løvborg som til sin »fremmede Mand« er derfor ligefrem en Parodi paa den mystiske Eliida-Gru, ligesom Hedda saa ofte minder om en Ellida-Karrikatur; — hendes Gru er Angsten for at lide Skade paa sit selskabelige Rygte.

Hvad hun beundrer hoiest, om end kun i Hemmelighed, er det Mod til Umaadelighed, den Pokkerivoldsk-Hedda.

hed, som Eilert Løvborg er i Besiddelse af; hun føier tydelig, at dette rimeligvis vilde stemme med hendes Livsideal, hvis hun ikke var for »feig« til at tillade sig et saadant. »Ja Mod — ja! Den, som havde det!« klager hun, — Mod til at foragte og afstreife alt det, hvori hendes Væsen ligger som i et trykkende Snorliv: det korrekte Maadehold, den dadelløse Anstand, den selskabelig sanktionerede Forms æsthetiske Skin. Hun kan ikke smutte ud af dette trange Fængsel; hun er gjennem sin Svaghed dømt til at forblive den tamme Hedda med de vilde Lyster; men det, som der i hendes Øine falder »et Skjær af uvilkaarlig Skjønhed« over, det er den »modige Handling«, som træder ud af det kjede-liges og korrektes Ramme. Derfor synes Løvborg hende selv i sin Forkommenhed og Udsvævelse ingenlunde hæslig: uvilkaarlig idealiserer hun ham —: »hed og freidig, med Vinløv i Haaret«.

Fordi Hedda endnu i den Grad staar under Løvborg, formaar hun heller ikke at redde ham fra at gaa tilgrunde. Det er en Kvinde af en ganske anden Natur, som hjælpende strækker sin Haand ud mod ham. Det er Heddas forhenværende Skolekamerat, den for sit lokkede Haar saa misundte Thea Rvsing — gift med den gamle Foged Elvsted, hvis Børn hun har opdraget. — Elvsted har giftet sig med hende, fordi »det koster ikke stort at holde mig,« som hun siger; »jeg er billig. Men de har aldrig kommet til at holde af hinanden; thi »han holder vist ikke rigtig af nogen anden end sig selv. — Vi har,« bekjender hun, »ikke en Tanke sammen.«

Hverken begavet eller paa anden Maade fremragendeI 26

har hun levet et tungt, glædeløst Liv i stum Pligtopfyldelse; men det høieste Ønske paa Bunden af hendes Sjæl er, trods det, ikke noget Begjær efter Nydelse og Frihed, men kun Længslen efter en virkelig Opgave, et virkeligt Hjem. »Aa, dersom jeg havde noget Hjem! Men jeg har ikke noget.« Det, som falder tungest for hende, er den Skintilværelse, hun fører i sit Fgteskab; hun vil i fuld Sandhed kunne gaa op i et Arbeide, en Kjærlighed; hun vil have en Virkekreds, et Menneske, for hvem hun i Sandhed er nødvendig.

Blandt alle de Personer, der er grupperede om Ellida eller Hedda, er Thea en af de mest jevne, den mindst vilde eller fribaarne Natur. Men ved sin Længsel efter det egte, denne Trang til at omsætte hele sit indre Liv i fuld Virkelighed, hæver sig eiendommeligt stort af fra alle Skinvæsenets og den toileslose Nydelsessyges Repræsentanter.

Da Løvborg kommer til Foged Elvsted som Huslærer for Theas Stedbørn, vinder hun ved sin uegennyttige Dygtighed hans høieste Ærefrygt og Beundring. I sin Trang til at give noget og være noget for andre, ligemeget hvad det indbringer hende, danner hun en for sterk Modsætning til hans egoistiske Utoilethed, til ikke at gjøre et sterkt Indtryk paa ham. Naar han ser paa hende, gribes han af Beskjæmmelse; han lærer frivillig Maadehold og Pligttroskab. »Han la af sine gamle Vaner. Ikke fordi jeg bad ham om det. For det turde jeg aldrig gjöre. Men han merked nok, at sligt noget var mig imod. Og saa lod han det fare.«

Aldrig taler han med hende om det, som udelukkendeHedda.

interesserer en Hedda: thi, »i den Slags Ting er hun dum. o Men medens han bestræber sig for at vække og danne hendes Aand, dukker hans egne gamle Idealer op i ham. Det, som hans vilde Liv havde besudlet og ødelagt i ham, ser han gjenspeile sig i oprindelig Renhed i Theas modtagelige Sjæl. Saa lykkes det ham, paa en vis Maade i Forening med hende, at fuldføre et stort historisk-filosofisk Verk, der fylder ham med Stolthed og freidig Selvtillid, — et egte Aandsegteskabs Barn. Paa dette Arbeide vover han at bygge et nyt bedre Liv; thi "Theas rene Sjæl var i Bogen«. Og da han med dette York vender tilbage til den By, hvor Hedda lever, for paany at

erobre sin Plads i Verden, da følger Thea ham. Hun sønderriver de Baand, der binder hende; hun trodser Verdens Dom; thi hun ved, han behøver hende, — og saa ængstelig og beskeden som hun ellers er. i sin Kjærlighed har hun Mod, — »uhyre, — naar det gjælder Kameraten«, som Løvborg siger om hende. Forbauset spørger Hedda: >Men min kjære, gode Thea — at du turde vove det! Hvad tror du, Folk vil sige om dig?« Men Fru Elvsted svarer fortrøstningsfuldt: »De faar i Guds Navn sige, hvad de vil. For jeg har ikke gjort andet, end jeg maatte gjøre.«

Det er interessant i dette Drama med sin skarpe Dom over udartet Frihedsstræben pludselig at staa ligeoverfor en saadan Nora-Erindring, en Retfærdiggjorelse af den egte, hensynsløse Frihedstrang, der modig byder alt Trods. Saa meget interessantere og betydningsfuldere, som, sammenlignet i det rent Ydre, den Stilling, i hvilken Thea befinder sig, frembyder en vis Lighed med Ellida-I 26

Konflikten og dens ganske modsatte Losning. Thea lader sig ikke holde tilbage hverken af sin Mand eller sine Stedbørn; men del, der foresvæver hende som hendes høieste Frihedsdrøm, er alligevel ingen ubestemt Friheds-længsel, som Filidas, men en erkjendt og dyr Pligt, et af Hjertet overtaget Ansvar for en anden, der behover hende. Hendes Magt til at bryde Lænker og sætte sig op mod det bestaaende i fri Trods har udviklet sig netop af den samme Dragning mod Egthed og Pligttroskab, der før bragte hende til uvillig og uden Selvhensyn at ofre sig for den Virkekreds, som var bleven hende anbetroet. 1 Modsætning hertil bliver Hedda, trods sin fordomsfrie Oplysthed og sit Frihedskrav, afhængig af alt bestaaende og nedarvet. Saaledes er det da her en oprindelig skv Loftkammer-Natur, der beslutsomt træder i Skranken for Frihed og Sandhed, medens Hedda, Vilkaarlighedens og Frihedslystens Repræsentant, frygtsomt gjemmer sig bag Loftverdnens Skranker.

Det er betegnende, at den Mand, Hedda gifter sig med, engang har interesseret sig for Thea; disse to horer sammen, som de to Loftkammermennesker, i hvem der tilslut har udviklet sig et rigere Sjæleliv end Hedda nogensinde eiede. Et Fagmenneske'" kalder Hedda sin Mand, d. v. s. en saadan, hvis Forstand kun rækker til det, som han pent og smukt kan anbringe i de Rum og Rubriker, der er holdte i Beredskab paa Forhaand. Ligesom Hjalmar Ekdal er han bleven opdragen af to ømt beundrende »Froken-Tanter«; dog er han ikke, som hin, bleven forfængelig og selvgod; han er tvertimod en »troskyldig Sjæl«. Disse Damers simple Enfold og uegen-163

nyttige Godhed er ogsaa gaaet over paa ham, og deres Trang ril altid at have nogen, som de kan leve for,« har ogsaa i ham vakt Sansen for trofast Arbeidsomhed og fordringsløs Pligtiver, altsammen Træk, der er Hjalmars Skinvæsen modsatte. Uden selvstændige Ideer, receptiv og reproduktiv anlagt, er han altid belæsset og beskjæftiget med Fagblade og vidtløftige Samlinger fra alleslags Arkiver; — »det skal bli en Frvd at faa skjære op !« Uvilkaarlig forestiller vi os allerede ved hans første Optræden, at det vist meget godt kunde være den lykkeligste Livsopgave for ham, gjennem uegennyttigt Arbeide at fremme og gjenoprette en Andens Verk, og da han tilsidst virkelig kommer til at overtage en saadan Opgave, da tror vi ham, naar han hjerteligt forsikrer, at han vil sætte sit Liv ind paa det.«

Men Heddas egentlige Overlegenhed over Tesman beror ikke paa, at hun er mere begavet end han; den beror ikke paa hans Aandsenfold; den beror netop paa denne hans jevne Hjertensenfold, derpaa, at han er saa meget mere ufordærvet end hun. Han har bundet sig til hende, og hun har fulgt ham efterat have »danset sig træt», — fordi han alene mente det alvorligt og godt med hende. »Det var saamæn mer end mine andre opvartende Venner var villige til,« tilstaar hun; — de havde ikke Lyst til at hjemføre den behagesyge, forvænte, unge Dame. Han giftede sig ikke med Hedda — som Foged Elvsted meel Thea — »for hendes Billigheds Skyld,« han tog hende til Trods for, at hun var en kostbar Luxus, og hans største Glæde er at byde hende alt, hvad der staar i hans Magt. Ganske mod sin Natur styrter han

11*I 26

sig paa den usikre Mulighed for en Ansættelse ind i Gjæld; han vil fremfor alt se hende lykkelig og munter. Det

er som et Billede paa denne enfoldige, trofaste Kjærlighed til hende, naar han i anden Akt varter hende op med de Ord: »fordi jeg synes, det er saa svært morsomt at opvarte dig, Hedda!«

Hun paa sin Side har helt fra først af bedraget ham. For at bestemme ham til et Frieri har hun med rigtig Instikt sværmet med ham om et fælles, hyggeligt Hjem, som hun sagde sig at længte efter. Med allehaande Ofre skaller han hende dette Hjem; men hun har i Stilhed ment noget ganske andet: aabent Hus, Selskaber, Hyldest, Tjener i Livreé og Ridehest. Kun dette kunde i hendes Øine opveie den Kjedsomhed, der ligger i: »— evig og altid at være sammen med en og den samme.« Hun længter ikke efter nogen dybere Forstaaelse, ikke efter nogen høiere Aandsart hos denne Ene«, der er hendes Fgtefælle: og intet synes hende mere overflødigt end Thea's Krav paa Fællesskab i Arbeidet, en fælles Livsopgave. Medens det Aandsbarn, som Løvborg og Thea kan takke hinanden for, er det dybeste Udtryk for deres Livsforbunds Alvor og indre Nødvendighed, føier Hedda med Rette sit forestaaende Moderskab som Indbegrebet af alt latterligt og tilfældigt, som en Parodi paa hendes Væsen og Vilje ved hendes eget Legeme. Thi ligesom Livsfrembringelsen gjælder som Kjendetegnet paa to Modsætningers virkelige Formæling, paa deres indre Enhed, saa er Ufrugtbarheden Merket paa Selvmodsigelsen, der gjemmer det uforenbare i sig. For Hedda ligger derfor det forfærdelige, det ligefrem utaalelige i Fordringen tilHedda.

at skabe, — skabe Liv, med hvilket der uundgaaelig følger en hel Hob af ideale Pligter. Ud af denne til evig Uproduktivitet dømte Tilværelse fører ingen Vei tilbage til Virkelighedens Fylde og det frugtbringende Liv, og da den absolute Livstomhed i sig selv indeholder en Modsigelse, saa siger Hedda ganske følgerigtigt om sig selv: »Mangen Gang synes jeg, at jeg bare har Anlæg til en eneste Ting i Verden. — — Til at kjede Livet af mig.«

Men ligesaa nødvendigt slaar denne uhyre Tomhed uformidlet om i den mest materielle Nydelsessyge; Fantasien, der er ude af Stand til at hæve sig om end aldrig saa lidet, kryber vingeløs omkring paa Hverdagslighedens Grund og griber begjærlig efter ethvert Pirringsmiddel, som Øieblikket byder. »Sybaritismens« »Feinschmeckeri« som endnu i Ulrik Brendel eller i Eilert Lovborg hor ogsaa en aandelig Mening, har i Heddas Sjæl mistet det sidste Spor af .Vandighed og hænger udelukkende ved det materielle Behag. Meget karakteristisk er derfor den lille Scene, i hvilken hun erfarer, at Tesmans pekuniære Forhold ikke tillader hverken Livréetjener eller Ridehest. Strax truer hun med sine Pistoler: »Naa, — en Ting har jeg da ialfald at muntre mig med saalænge.«

Denne Trusel virker ikke bare barnagtig, men samtidig ogsaa symbolsk; vi foler her, hvor uhyggelig nær Hedda staar Døden, hvor uhyggelig ringe det Livsstof er, som hun tærer paa; et Par Bagateller, som Tilfældets Vind blæser fra hinanden, og selve dette Livs Mening slukner.

Mens vi ser Hedda for os ljasende eller gjespende,I 26

er dette hendes Sjæls Alvor, Udgangspunktet lor den tragiske Afslutning. Det er Afskyen og Skrækken for det blivende Liv i hende, Blikket ind i en mørk Tomhed, ud af hvilken den rene Negation stirrer hende imøde. Af disse stumme Tanker, der altid hölder hende lige ved Fortvilelsens Rand, er neppe en horlig for os, kun af og til en Hændervriden, et vredt Blik, der afbryder hendes Væsens rolige Kulde. Men alligevel omgiver Stemningen af dette frygtelige Alvor hende overalt, lig Hosten, der omgiver Muset og lader sine gule Blade rasle mod Yindus-ruderne. Hendes tvungne Munterhed synes derfor kunstig og vissen, ligesom de talrige Buketter, der ligger omkring paa Bordene. »Jeg synes her lugter Lavendler og saltede Roser i alle Værelser. — — Noget afdod er der ved det. Det minder om Balblomster — Dagen efter.«

I sin Sogen efter altid nye ©pkvikkelser og Adspredelser finder hun endelig en Ven, der lover at blive hende ligesaa underholdende som Løvborg engang var, — » underholdende paa alskens livlige Omraader.' Det er Husvennen Assessor Brack. Forskjellen mellem ham og Løvborg bestaar i dette Tilfælde kun deri, at han vil være mindre noisom end hin, og det tiltrods for, at Pistolerne nu kun bliver anvendt til spøgefulde Skydeøvelser. Hedda stiller kun en Betingelse: at Skinnet maa bevares; han maa ikke forlange af hende, at hun skal kompromittere sig. Men ogsaa han stiller en Betingelse: at hun skal være ham tro som Tredjemand i Forbundet, ikke forlange af ham, at han skal dele med andre. Til Gjengjæld vil han befri hende for den gabende

Kjedsomhed, som et Liv paa Tomandshaand medfører, siden hunHedda.

'45

ikke vover »fra Tid til anden at hoppe ud af Cupeen for at movere sig lidt paa egen Haand.« Noget af den Frihed hun som ung Pige hemmeligt ønskede sig, skaffer Hedda sig altsaa netop derigjennem, at hun begiver sig i Fangenskab, i det hende høist byrdefulde egteskabclige Fangenskab; thi hun har ikke Mod til i Sandhed at være fri, aaben og hensynsløs; hun kan kun være det ved Hjælp af et Bedrag, der beskytter hende. Ligeoverfor dette synes endog Bolettes Egteskab, dette besynderlige Kompromis mellem Uafhængighed og Lænke, at være et Idealbillede af Frihedsstræben og indre Sanddruhed. Saa fuldstændig har her Sandhedens og Frihedens Idealer vendt sig om i sin Modsætning: til den efterstræbte Ufrihed.

Det Forbund Assessoren slutter med Hedda, geraader imidlertid i Fare for at gaa istykker strax efter at det er bleven sluttet. Hedda ser Eilert Løvborg igjen, og hendes Interesse for den gamle Ungdomsven vaagner paany. Den sterkeste Drivfjeder, Misundelsen, er paa-færde og puster til Ilden. Hedda kan ikke forvinde, at det har lykkedes Thea at faa saa sterk Indflydelse paa Lovborg, og hun opbyder alt for atter at vinde Magt over ham. Og det lykkes hende, idet hun forleder ham, der kun ved Theas Hjælp har været istand til at fore et ordentligt, maadeholdent Liv, til at drikke. Hun søger at bibringe ham Følelsen af, at det er latterligt og uværdigt for en Mand at frygte Fristelsen og ængstelig gaa afveien for den. I den Forsigtighed, Thea har raadet ham til, ser Hedda kun smaalig Tranghjertethed; thi hun formaar kun at forestille sig Frihed og Mandhaftighed i BilledetI 26 Henrik Ibsens Kvindeskikkelser.

af vilkaarlig Ligegladhed, — hendes Ideal. Men det er betegnende, at hun, for at appelere til Løvborgs »Mands-værdighed« uvilkaarlig vender sig til hans Feighed, til Frygten hos ham for Menneskenes haaniige eller medlidende Smil, Frygten for, at de skal tro, han »ikke tør« gjøre som de andre. Saaledes indeholder hendes Handlemaade hin karakteristiske Modsigelse, for hvilken hun aldrig kan befri sig, fordi den fylder hendes hele Væsen; hun mener at give Løvborg det tøileløse Frihedsideal tilbage, og — overtaler ham i Virkeligheden til Afhængighed af Menneskenes Dom, af den Form, som nu engang er den gjældende.

Foranlediget dertil af Hedda, turer Løvborg, der holdningsløs vakler mellem de to Kvinders Indflydelse, med i et Lag hos Assessor Brack og mister paa Veien derfra til en bekjendt Sangerinde der kostbare, uerstattelige Manuskript, Manuskriptet til det Verk, hvortil alle hans Forhaabninger var knyttede. Tesman finder Manuskriptet paa Gaden, bringer det hjem og gir det midlertidig til sin Hustru. Men Hedda kan ikke modstaa Trangen til at behandle Manuskriptet, som hun saa gjerne vilde have behandlet Theas Haar; hun brænder det. Har hun end selv ingen Nytte af det, er det hende ikke engang Middel til et eller andet Maal, saa ligger der dog en Tilfredsstillelse i at ødelægge, hvor man ikke kan skabe, saa at andre ogsaa maa føie det Øde og den Haabløshed, som Dag og Nat plager hende selv. Hun kan ikke taale Synet af dette Barn af et sandt aandeligt Egteskab, — hun, som med Gru og Modvilje føler det vordende Liv i sig selv. Saa tilintetgjør hun Verket med en BarnemorderskesHeååä.

169

Vellyst: »Nu brænder jeg dit Barn, Thea! — Du med Krushaaret! Dit og Eilert Løvborgs Barn. Nu brænder, — nu brænder jeg Barnet."

Ligeoverfor Tesman undskylder hun sin Forbrydelse med sin altfor store Kjærlighed til ham, med sin Frygt for at se ham stillet i Skyggen af Løvborg, at se ham overstraalet, — og undertrykker et Smil over hans lykkelige Lettroenhed. 1 Virkeligheden gjør denne Forklaring Tesman overlykkelig; thi saa forfærdet og bestyrtet han end er over hendes Handlemaade, saa gjerne han end vilde have forhindret det, — den Ting, at hun virkelig elsker ham, er ham noget altfor overvældende glædeligt til at han længe skulde kunne være vred paa hende. Her vækker Hedda det løgnagtige Skin af en Handling, som Nora virkelig har gjort; hun vil være bleven strafbar af Kjærlighed, — og Tesman handler paa sin Side netop saadan, som Nora havde haabet og ventet det af sin Mand; kun Kjærligheden hører han i Tilstaaelsen, og vi tviler intet Øieblik paa, at han i paakommende Tilfælde vilde tage sin Hustrus Skyld paa sig, dække hende med sit Navn og sin Ære. Han tager da ogsaa senere hendes Bod

paa sig. Dette Nora-Sindelag, som her i enkelte Træk er overfort paa Hverdagsmennesket Tesman, minder os om, hvor meget nærmere det sande menneskelige Ideal kan staa Hverdagsnaturen end et forvrængt, misdannet Undtagelsesvæsen som Hedda. Saaledes undrer det os heller ikke paa den anden Side at finde Træk hos hende, der synes at minde om Dusinmennesket Helmer og at stode paa lignende Udtryk som de, han forte i Munden: »Jeg vil ikke se paa Sygdom og Dod. LadI 26

Henrik Ibsens Kvindeskikkelser.

mig være fri for alt det, som stygt er.« Ligesaa finder vi hos hende den Blanding af Frygtsomhed og overfladisk Vedhænger! ved almindelig Form, hin Afhængighed af Menneskemening og ydre Anstand.

Denne instinktmæssige Bæven tilbage for enhver Køn-flik med Verdens Dom fjerner meget snart paany Hedda fra Ungdomskameraten Lovborg. Efterat han har kompromitteret sig og forskuslet sin gjenvundne Agtelse, lader Hedda sig let overbevise af den skinsyge Assessor om, at hun herefter maa undgaa Lovborg: »Ethvert anstændigt Hus vil fra nu af atter være lukket for Eilert Løvborg,« — følgelig først og fremst hendes Hus. Hun er ingen Thea, som hjælpende og trøstende vil dele Skammen med ham, — og som, da Løvborg ikke tillader dette, udbryder: »Hvad skal jeg saa bruge mit Liv til?« — Hedda soger tvertimod at blive af med ham. Da han fortvilet ytrer, at han har ti! Hensigt at gjøre Ende paa sit forspildte Liv, imødekommer han maaske hendes hemmelige Ønske. Endskjønt hun forst efter denne Scene brænder hans Verk, lader hun ham dog blive i den Tro, at det er tabt. Hun udtaler ikke det Ord, som paany vilde give alle hans Forhaabninger Liv: har Thea inspireret ham til et nyt Liv, saa skal Heddas Hjælp ikke mangle ved Dods-handlingen. Den frivillige Dod, — det maa foresvæve hende, den feige, som Billedet paa fuldendt Heltemod, som Billedet paa »Skjønhed'«. Derfor giver hun Lovborg til Erindring om hende en af sine Pistoler, med Bon om, at hans Selvmord maa ske i »Skjønhed».

Løvborg modtager taknemlig Vaabenet af hendes Haand; men hans Endeligt blir et andet, end HeddaHedda.

havde ønsket. Han skyder sig ikke selv, og hans Gang til hende bliver ikke hans sidste. Man finder ham død i Boudoiret hos hin berygtede Sangerinde, som han havde opsøgt om Natten, og hos hvem lian maaske har troet at have mistet sit Manuskript. Pistolen ligger i hans Brystlomme, tilfældig gaaet af eller aftrykket ved en fremmed Haand. Med oprevet Underliv ligger han der, istedenfor med et Skud gjennem Brystet eller Tindingen, saaledes som Hedda havde forestilt sig det. Han er endog mistænkt som Tyv, da Vaabnet ikke tilhørte ham: »Aa, det latterlige og det låve, det lægger sig som en Forbandelse over alt det, jeg bare rører ved,« bryder Hedda ud, da hun erfarer Sammenhængen.

Men ogsaa hendes egen Skjæbne bliver truffen ved dette Dødsfald. Assessoren ved, hvilken Rolle hun her har spillet; dermed er hun i han3 Haand, i en samvittighedsløs Mands Haand. Kun han kan forhindre, at man ikke trækker hende til Ansvar, at hun ikke bliver stedt til Forhor sammen med hin Sangerinde. »Tror De, at det kan blive Opdaget?« spørger hun Assessoren, og faar til Svar: Nei, Hedda Gabler, — ikke saalænge jeg tier.«

Allerede derpaa, at han vover at kalde hende ved hendes Pigenavn, som om hun var fri, forstaar man, hvilken Pris han forlanger for sin Taushed. Thi han ved, at den truende Skandale er hende utaaleligere end alt, — »Skandalen, som hun har en saa dødelig Angst for.« Og deri tar han ikke feil; Skandalen vil hun for enhver Pris undgaa. Men hun er ligesaa fast besluttet paa ikke at blive afhængig af ham: »Ufri. Ufri altsaa! — Nei, — den Tanke hölder jeg ikke ud! Aldrig.«I 26

Henrik Ibsens Kvindeskikkelser.

Det er Jet smukkeste Ord, Hedda overhovedet udtaler. Betyder ogsaa hendes hele Frihed noget fuldstændig værdiløst, er hun end begrænset til hin vilkaarlige Ligegladhed, som hverken finder Kraft til sand Ubundethed i Nydelsen eller til frivillig Bundethed i Pligter, — saa felger dog i det mindste af hine Ord, at Friheden alligevel er det høieste for hende, høiere end selve Livet. Forstod hun end ikke at benytte Friheden til noget bedre, end til at følge sine øieblikkelige Luner, fremmede Luner vil hun ikke leve for. Men paa den anden Side ved hun sig ude af Stand til at møde den truende Afhængighed ved frygtløs at hæve sig til en virkelig Sjælens Uafhængighed. Hun ved sig for altid lænket i sine Svagheder. Der bliver altsaa kun en Udvei: selv at trække sig ud af Livet.

Og det virker gribende, at det sidste Blik, Hedda i Afskedens Øieblik kaster tilbage paa sit Hjem og sin Husbond, med grel Tydelighed stiller hende for Øie, at Livet selv allerede har, saa at sige, stødt hende ud.

Tesman sidder ved Bordet ved Siden af Thea; foran dem i Lampelyset ligger Eilert Løvborgs efterladte Papirer, alle de Notitser og Smaalapper, som de har rasket sammen for om muligt ved Hjælp af dem og Theas Hukommelse at sætte hans ødelagte Verk sammen igjen. Tesman vil nu fremfor alt ofre sig for dette Arbeide, og han vil gjøre det med sin Naturs hele trofaste Samvittighedsfuldhed. Bedre skikket til at arbeide med andres Tanker, end til at skabe selvstændig, kommer i det Tilfælde ogsaa hans gode Hjertes ærlige Medfølelse til og ansporer ham til den høieste Energi: 'Det skal gaa!Hedda.

'45

Det maa gaa! Mine egne Samlinger faar ligge saalænge.

--Det er noget, jeg skylder Eilerts Eftermæle.« Han

skylder det lor Heddas Skyld, derfor siger han til hende: »Hedda — du forstaar mig:« Men hvad han der gjør for hende, idet han paatager sig at sone hendes Uret, lader hende fuldkommen ligegyldig. Det er jo ogsaa kun en Thea, ingen Hedda, som kan hjælpe ham her; med Thea vil han tilbringe Aftnerne ivrig arbeidende; hende vil det være, som altid paany begeistrer ham for Arbeidet, i sin Kjærlighed til den Afdøde.

»Aa Gud, hvis jeg bare kunde beaande din Mand ogsaa,« siger hun til Hedda; og Tesman svarer allerede: »— — Jeg synes virkelig, jeg begynder at fornemme noget saadant.«

»Er der ingen Ting, I to kan bruge mig til her?« sporger Hedda. »Nei, ingen Verdens Ting,« forsikrer Tesman. Hun har jo Assessor Brack at underholde sig med. Det er som en Dom, der udtales over hende, at Tesman i sit bedste Arbeide, i sin bedste Kjærlighed til hende, maa vende sig fra hende til andre. Saa falder her al Daad og Dristighed, al egte Livsens Indhold og Gehalt, paa de to Hverdagsmenneskers Part. Ligemeget om Hedda gaar eller bliver: hun er fuldstændig overflødig. Hun er dømt. Hun vil gaa ud af Livet uden at have sat det ringeste Merke efter sig.

Saa gaar hun langsomt ind i det mørke Sideværelse, hvor hendes Piano staar, og paa det hendes Pistolkasse. Gjennem Aabningen i Forhænget skuer det venlige, fredelige Billede af det oplyste Arbeidsbord ind til hende, som til en udstødt, der staar alene i Mørket. BilledetI 26

Henrik Ibsens Kvindeskikkelser.

indeholder kun en liden, fordringslos Idyl, en Loft-Idyl maaske; men alligevel er det Billedet af forhaabningsfuld, livsfyldt Virkelighed, af hvilken Kraft og Kjærlighed vil udgaa. Hun alene maa staa der og redme for det; kun for hende gives der ingen Virkelighed mer, der kunde blive Udgangspunktet for et nyt Liv.

De to ved Bordet horer pludselig en vild Dansemelodi fra Sideværelset, — lig en Mislyd, der afbryder deres besjælede Alvor. Kun en kort Afbrydelse, saa er det forbi. Ingen tænker paa, at i disse frivole Toner alt det er sammenfattet, hvori Heddas tomme Tilværelse ytrede sig, — forbigjoglende Skin, der intet Spor efterlader. Med uhyggelig Haan minder disse Toner om langt, langt tilbageliggende Billeder: op for os dukker Nora, som hun med Dedsbeslutningen i I Ijertet maa danse sin Tarantella. Men for hende er Dødsmerket fyldt med det »Vidunderliges« overjordiske Glans, af hoitidsfulde Toner, som overdover den vilde Musiks Larm. Det »Vidunderlige« i Noras Kjærlighedsdrøm synes ligesaa parodieret i Heddas Liv og Dod, som det »grufulde« i Eliidas Længten og Drømmen, Selvbefrielsen for det Ideale, som de første Kvindeskikkelser repræsenterede, saavelsom Selvhengivelsen for det Ideale, der repræsenteredes af de sidste Kvindeskikkelser. En Selvhengivelsens Handling i mork og ironisk Forstand er Heddas Selvmord. Hun dor ikke for en anden, som Rebekka, hun lever ikke for en anden, som Ellida, - hun dør for sig selv, som hun levede for sig selv. Men derved, at hun dør, viser hun sig alligevel at tilhøre hine fribaarne, vilde Naturer; thi i Nødvendigheden af hendes Død afsløres forst ganskeHedda.

'45

tydeligt Tragikken i den uhyggelige Selvmodsigelse Hedda Gabler: hin Tragik, at hun kun formaar at bevise Sandheden af sin indre Frihedstrang, idet hun negerer sig selv; idet hun udslukker Livet hos den tamme, usande, i sin egen Svaghed fangne Hedda.

Paa Sofaen, i Mørket ligger Hedda med Pistolen trykket mod Tindingen. Hele sit Liv legte hun med dette Vaaben; Skuddet op i den blaa Luft, det var Symbolet paa en Frihedstrang uden indre Sandhed, uden Kraft, uden Maal og derfor uden Værd. Den opnaar det eneste mulige Værd, vinder den eneste mulige Sandhed, idet den vinder Kraften til at sætte sig selv for altid et Maal —: et Skud — et Intet. TILLÆG.

HILDE.

(Af en Anmeldelse af »Bygmester Solness«.)

---Hilde Wangel er yngste Steddatter af Ellida, »Fruen fra Havet«, om hvem der forresten ikke er Tale mer. Efter Digterens nuværende Opfatning af Sagen maa vi desværre antage, at Filida alligevel ikke har magtet at leve et »sandt Egteskab« med Wangel, men at hun dog tilsidst maa være dragen bort med en eller anden »fremmed Mand«. Hun har idetmindste ikke lost den Livsopgave, som foresvævede hende, nemlig den at berede sine Stedbørn et »Hjem«. Thi Hilde, som hang ved Ellida med en saa afgudisk Kjærlighed, ligner nu sit Hjem ved et »Bur«, og vil ikke vende tilbage did, tiltrods for, at hun er »saa svært glad« i Faderen. »Skovfuglen vil aldrig ind i Buret«. Og en Skovfugl er ogsaa hun, ligesom Ibsens andre store Kvindeskikkelser, om hun end sikkert nok adskiller sig fra dem.

Ikke for intet har nemlig Digteren hentet hende udHilde.

'77

af et tidligere Drama, hvor hun som liden legende Vildstyring paa en vis Maade allerede parodierede Ellida-karakteren og Ellidaproblemet. Den Ellidas Stirren ind i det uendelige, ubegrænsede, som magtstjæler og sluger hendes Vilje, hendes Betagethed af det »Grufulde« i en mystisk ubegribelig Skjæbne, den hun kun langsomt, i sent vunden Modenhed og Viljeudvikling unddrager sig, — alt dette er i lille Hilde gjengivet i Miniatur og har derigjennem faat et Drag af Ironi over sig. Det bliver hos hende til en barnagtig-eventyrlig Tilbøjelighed, der helst horer paa gruelige Historier og svært godt liker at tumle med farlige Ting. Istedenfor Ordet »grufuldt« finder vi hos Hilde det harmløse Slagord »spændende«. Historien med «den fremmede Mand« var det mest spændende, Hilde vidste; hun levede jo her saaatsige selv

med i, liv 01 ledes del fl emmede Ti uld eftei mange Aal skulde komme for at hente og bortføre sin Elskede; og endnu medens hun fjasede med Lyngstrand og prøvende draperede sig med Sort, for at se, hvorledes hun, i Tilfælde af hans Død, vilde tage sig ud som »sørgende Brud«, speidede hun sikkert efter en rigtig »fremmed Mand« i sine Drømme.

Naturligvis maa den förste den bedste fremmede, som viser sig i den lille, afsides By, for hende blive til den rigtige. Og den förste, som viser sig, er Bygmester Solness. Efter Fuldførelsen af Lysanger Kirke, strax efter at han oppe paa Taarnspidsen har kjæmpet sin sælsomme Kamp med Gud,bliver han indbudt hos Wangels. Efter et stort Festmaaltid, muntert stemt af al den gode Vin, trælfer han Hilde alene i et Værelse, spøger med

hende, kalder hende en liden Prinsesse og lover om ti Aar at komme igjen og bortføre hende til et herligt Kongerige ved Navn Apelsinia. Men medens han saaledes spøger og fjaser, ser han paa hende med Henrykkelse og tænker i sit stille Sind, at det maatte være deiligt at bøie dette Hoved bagover og kysse denne friske Mund mange, mange Gange. Og hvad han saaledes tænker, bliver ved hans merkelige Suggestionsevne af Hilde følt som noget virkelig sket; hun tror sig omfavnet og kysset af ham og tror paa hans Løfte som paa en disse Kys beseglende Kjærlighedsed. Thi Bygmester Solness staar for hende ikke bare i sit lystige Vinlune, men saadan, som hun henrykt saa ham staa paa Taarnets høieste Tinde, hængende Kransen paa Spiret — «det var saa forfærdelig deiligt og spændende! — Saa begeistret var hun ved at se ham deroppe, at hun ved sin Raabcn og

Viften nær havde bragt ham til at styrte ned. I den store, frie Stemning, som han bragte med der ovenfra, da han havde gjort sig til sin egen Gud, ser hun ham nu altid for sig. Han blir hendes mandlige Idealbillede. I ti Aar hegner og nærer hun sin spændende Drøm, til den bliver en lix Ide, der ogsaa magtstjæler hendes Vilje. Thi hun har den Evne at kunne leve saadan ganske passiv hen, uden Maal, uden Opgave; ud et er nemlig saa frygtelig deilig at ligge saadan og drømme,« siger hun.

I denne Passivitet mangler der hende ethvert Træk, der maatte trænge hende henimod en stor, fri, selvbe-bestemt Udvikling; hvad der hos Ibsens andre Kvinde-Hilde.

skikkelser er en mægtig Impuls til ei nyt Liv, til Storhed og indre Væxt, det blir hos hende et Slags Drømme-Legetoi for ledige Stunder; ikke for intet bliver hendes Fremtidsideal skildret os i den barnlige Form, som det fik i Bygmesterens Skjemteord: som det skjønne Kongerige Apelsinia i fjerne Spanierland; hendes Drømme og hele hendes Gjøren og Laden beholder noget af Barnelegens Harmløshed og Ubetydelighed. Saa virker hun ogsaa her, som allerede i Ellida-Dramaet, ganske som Modsætning til det tunge Alvor, med hvilket de andre Kvindeskikkelser er tegnet, som en legemliggjort Parodi paa deres ideale Længsler og Krav. Over Hildes hele Væsen, saaledes som det er anlagt af Digteren og som det virker i hvert Træk, ligger en Ironi, der gjør Bygmesterens Spørgsmaal ret begribeligt —: »Jeg kan ikke bli klog paa, om Dc mener alt det, som Dc siger. Eller om De sidder saa'n og driver Spas —.«

At Hilde bliver saa uberørt af personlige Udviklings-kampe, af vanskelige Kriser og store Sjælekonflikter, det gjør hende naturligvis i Hverdagslivet saa meget friskere, saa meget mere praktisk og fornoiet. Hvad hun da drømmer i Stilhed, vogter hun sig vei for at bringe i Berøring med det virkelige Liv; hun vogter sig endog for at træde i Brevvexling med Bygmesteren: thi det aner hende, hvor snart Virkeligheden kunde forstyrre hendes Fantasis Luftslotte. Heller nøier hun sig med det blotte Fantasibillede — paa den ene Side, og med sin Hverdagsti 1 værelses Trivialitet paa den anden Side. Saa godt det lader sig gjøre, fordriver hun Tiden med smaa Narrerier: »Det var nu ikke frit for heiler, at DeI 26

koketterede en Smule med os,» siger Dr. Herdal, og hun svarer: »Det var da vei morsommere, det, end at sidde og binde Hosesokker med alle de Kjærringerne.' Men hendes Smaaforlibelser varer aldrig længe: »En Uge eller to. Herregud, De ved da vei, hvordan det har sig med sligt.« Men da de ti Aar er omme, og den fremmede Mand begribelig nok fremdeles udebliver, begynder alligevel Legen at kjede hende; hun beslutter sig raskt til selv at gaa til ham. Vistnok ved hun for længe siden, at han er gift, og det er hende fuldstændig uklart, paa hvilken Maade hendes Fantasidrøm egentlig skal gaa i Opfyldelse. Thi hun er langt fra med dæmoniske Rebekka-Hensigter at ville snige sig ind i hans Hus og paa en eller anden Maade fortrænge hans Hustru. Men ligesaalidt gjør hun Sagens virkelige Stilling og dens mulige Følger klar for sig; hun handler simpelthen med den Art Egoisme, Be gjærlighed og Uskyld, vi ser hos et Barn, der uden Skrupel følger sin egen Lyst og trodsig staar paa sit, uden at dets Vilje derfor er fordærvet. Det er da netop det uklare ved en saadan Historie, som pirrer hende: hvorledes det end blir, spændende blir det ihvertfald; — og saa tar hun frygtløst Randsel og Bjergstok og begiver sig ivei. Den »fremmede Mand« er for hende ikke det ringeste »grufuld«, som for. Ellida. «Jeg synes ikke, det er noget at være ræd for,« siger hun. Men hendes Kjærligheds Forventning er heller ikke som for Nora det » Vidunderliget:, det, man optager som en Naade og en Livsforklarelse; det er simpelthen et spændende Eventyr, som man imødeser med godt Mod og vei fornoiet.

At det er hende, der kommer til ham, forklarer paaHilde.

Forhaand deres gjensidige Forhold. Er hun end den mindre udviklede Karakter af dem, saa er hun til Gjengjæld, netop ifølge sit kampløse Barneliv, bleven den sundeste, den mest ubrudte. Derfor virker det suggererende paa ham, det Idealbillede, som hun med et trodsigt Barns hele Naivitet og Egensind stiller frem for ham, omendskjønt hun snart ser, at dets Virkeliggjørelse for ham er en Umulighed: »Jeg ril, at det skal være muligt!« Idet hun lader

dette Idealbillede lyse og skimre for ham, saa herligt, som hendes Fantasi i alle disse Aar har udstyret det, vinder det i Virkeligheden hypnotiserende Magt over Bygmesterens syge Sjæl, lig et blændende Punkt, som ved at betragtes længe binder Aanden og gjør den villig til at give efter for fremmed Viljes Suggestioner. Har end Bygmester Solness forlængst glemt den lille Scene, der for ti Aar siden skal have tildraget sig med Hilde, saa træder hun nu frem for ham som en bestemt Legemliggjørelse af det, hvorefter han saa dybt og forgjæves længtede, — hin Ungdomskraft og Sundhed, Frimodigheden og Troen paa sig selv. Saa kan han da i Sandhed sige til hende, at det er hende, han »saarest har savnet«, om det end var et ubevidst Savn. Thi i sin Virkning paa ham viser hun sig at være den, han trænger, idet hendes Tro og Vilje tvinger ham til at optræde som den helstøbte, sluttede Personlighed, han slet ikke er. »Aldrig i Verden er l)c svimmel«, paastaar hun med dristig Tillid, fordi hun føler Trang til endnu engang at se ham staa hoit, høit oppe paa en Taarnspids. For hende symboliserer den svimmelfrie Opstigning en Art Overmenneskelighed, nøiagtig saaledes,I 26 Henrik Ibsens Kvindeskikkelser.

som det for ham selv symboliserede en saadan, dengang han løssagde sig fra sin Gud. Ved Hjælp af dette Symbol bliver her den psychologiske Udvikling paa en vis Maade erstattet og udvortesgjort, saa vi tilslut maa modstaa Fristelsen til at tage Svimmelfrihed og Aandsfrihed, Taarn-hoide og Aandshøihed for indentiske. Den Kamp, Hilde kjæmper med Bygmesteren, fordi »min Bygmester ikke tor, — ikke kan stige saa høit, som han selv bygger,« bliver ikke alene gjort os anskuelig med denslags Lignelser fra hans Arbeidsliv, men den bliver overhovedet omtrent udelukkende givet os i Lignelsen.

Med sit praktiske Blik finder Hilde ganske rigtig ud, hvad der mangler Bygmesteren, — at der lever noget i ham af hin Splid mellem Villen og Kunnen, som hun engang fandt saa spændende hos Kllida. Hun er skuffet i sine ideale Forventninger derigjennem, al lian liai ett saa •fintbygget«, ja »skranten« Samvittighed, en, som sletikke vover at vedstaa sine egne Handlinger, men bagefter fordømmer og fornegter dem; hun ønsker ham en »robust« Samvittighed, som ikke har Angst lor sig selv, men har »Vikingetrods« i Blodet. Men samtidig er hun ikke mindre skuffet over den samvittighedsløse Haardhed, med hvilken »Troldet« i ham søger at skade og undertrykke den unge Ragnar. Hun aner i denne Mangel paa Godhed Manglen paa Kraft og Selvtillid. Var der virkelig egte, paa sig selv beroende, frugtbar skabende Kraft i ham, da vilde han paa den ene Side ikke være tilgjængelig for saa mange Samvittighedsskrupler, han vilde med sin Kunnen og Skaben tillige bære sin Iletfærdiggjørelse i sig selv;Hilde.

'77

— men han vilde paa den anden Side heller ikke behøve at »laase sig inde: for den opadstræbende Ungdom; han

vilde — »gaa ud og lukke op for Ungdommen."--

»Saa Ungdommen kunde faa slippe ind til Dem. Saa'n med det gode.«

Men meget fint er det skildret, hvorledes denne rigtige Erkjendelse i Hilde kurt finder Anvendelse paa hendes Fantasidrøm og Gjenstanden for den, men ingenlunde er Udslaget af hendes eget Væsens, hendes egen Viljes Storhed, Modenhed eller Klarhed. Selv repræsenterer hun paa ingen Maade et saadant Ideal som det, der foresvæver hende for Bygmesteren. Hun forsikrer vistnok, at hun er i Besiddelse af en tilstrækkelig »robust« Samvittighed, men tilføier strax rigtig, at hun idetmindste hidtil ikke har merket andet. Hendes Erfaringer har nemlig endnu ikke kert hende noget andet; ethvert Rarn har en robust Samvittighed. Men saasnart hun kommer i en alvorlig Konflikt — og det sker ligeoverfor Aline, fra det Øieblik af, da hendes Følelser for Bygmesteren bliver til bevidst Kjærlighedsfordring, — staar hun der raad vild og hjælpeløs. Hun har ligesaalidt Kraften til at forsage, som hun raader over en Rebekkas Rovdyrkraft. Hun klager: »Jeg kan ikke gjøre noget ondt imod en, som jeg kjender! Ikke ta" noget væk, som horer hende til.« Som den eneste Løsning forekommer hende Forsøget paa atter at dukke ned i det tidligere Fantasilivs blotte Drømmeri; thi hendes Drømme er ikke skabt for Liv og Virkelighed: »aa, den som kunde sove fra hele Greien!« Og ikke mindre barnlig og uudviklet er det, naar hun,I 26

uden at have fattet en anden Beslutning, strax efter af Bygmesteren lader sig fantasere ind i en umulig Fremtid og drommer om, hvorledes han skal besøge hende i hendes eventyrlige Prinsesseslot.

Det viser sig her særlig rydeligt, hvorledes Hilde kun i et eneste Punkt er ham overlegen, er den herskende, mens hun samtidig forbliver afhængig af ham som den hendes Idealdrøm udførende Part. Uden hans Hjælp er jo alle hendes Drømme bare Luftslotte; kun han kan sætte Grundmur« under dem; kun han kan gjøre dem holdbare og beboelige for Livet. I denne Uselvstændighed og indre Afhængighed tilstaar hun ham med Rette, at han alene har gjort hende til det, hun er, og at det »at se ham stor, — med en Krans i Haanden,« — er det eneste, som kan give hendes Liv Vrærd, ja, at det ei hende mer end Livet. Saaledes sluat huu i dybeste Grund barnlig magtesløs og passiv modtagende, kun istand til at kræve af ham hans Løftes Indfrielse, til som en Kreditor at inddrive sin Fordring. Og idet hun gjør det med en Ubetingethed og en Hensynsløshed, som binder og betvinger Bygmesteren, bliver det først rigtig klart, hvilken Ironi der aabenbarer sig i hans Skjæbne: han har indseet, at han ikke kan spille sin egen Gud, at han ikke kan være fri og selvstændig i Liv og Handlen, og nu har han altsaa intet andet opnaaet end istedenfor den Gud, han engang adlod, at tilbytte sig den lille trodsige Hilde. Guds Bud om at leve til hans Pris og Ære har han foragtet; at leve for sig selv formaaede han ikke, — og nu maa han endnu engang lære Lydig-Hilde.

'«5

hed, for at hente dette Barn dets Legetøi, dets Underdrøm ned fra Taarnets Spids. Hans Vilje tvinges af et Barns.

Det er ikke greit at skylde Dem noget, Hilde,« siger han, der har ladet sin Gjæld til Gud uindlost, og med lukkede Øine og halvt bevidstløs stiger han endnu engang op i det for ham »Umulige« — og styrter sig tildøde.--